

13-D-234

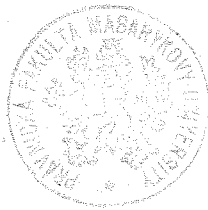
Knižovná univ. prof.
Dr. KARLA LÁŠTOČKY

Dr. Jozef Munka

PATRONÁTNE BREMENÁ A CIRKEVNÉ DÁVKY

SEMINÁRIUM

Hist.-práv.

KNIHOVNA

oddělení

Dunajská Streda 1937.

Predmluva.

Na poli majetkoprávných vecí cirkve rímsko katolíckej ešte vždy panuje právna neistota a javí sa ona menovite v patronátnych sporoch a v sporoch, týkajúcich sa poskytovania ložného veriacimi. Podľa môjho mienenia túto právnu neistotu zapríčínajú dve okolnosti a to: nedostatok zákonnej úpravy a nedostatok potrebnej judikatúry z tohoto oboru, čo má zrejme za následok, že týmto veciam nedostáva sa správneho a urýchleného vybavenia, akó by to tak záujem zainteresovaných strán, ako aj záujem verejný bezpodmienečne vyžadoval.

Z týchto dôvodov a v prvom rade v záujme právnej istoty rozhodnul som sa napísať túto brošúru, aby sa v nej dostalo príslušným rozhodujúcim štátnym orgánom vhodnej praktickej príručky.

Aj prvú časť tejto práce (historický vývin patronátu) uvádzam len k vôli tomu, aby som praktickému právnikovi umožnil ľahšie pochopenie právnej povahy resp. pojmu patronátnej inštitúcie a z nej plynúcich právnych pomerov, resp. právnych predpisov tieto pomery upravujúcich. — Nehodlal som však napísaním tejto časti mojej práce púšťať sa do vedeckého a systematického rozboru a skúmania inštitúcie patronátnej samej, a preto prosím ct. čitateľov, aby túto moju prácu s tohoto hľadiska, teda s hľadiska jej vytýčeného cieľu posudzovali a dľa toho ju aj používali.

Tešilo by ma, keby takto chápaná moja práca prispela k žiaducej právnej náprave, ktorá je tak veľa potrebná na poli majetkoprávných vecí cirkve rímsko katolíckej a tým aspoň čiastočne bolo dosiahnuté v nej vytýčeného cieľu.

Autor.

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA PRÁVNICKÉ FAKULTY STARÝ FOND
C. Inv.: 03656

Koupil od <i>M. Křišťalová</i>
Darem od _____
v _____ za Kčs _____
Inv. č.: 33.783
Sign: _____

I. ČASŤ.

HISTORICKÝ VÝVIN PATRONÁTU.

Podľa platného práva cirkve katolickej (Codex iuris canonici, can. 1448) právo patronátne je súhrnom výsad spojených s istými bremenami, ktoré cirkev zakladateľom kostolov a cirkevných benefícií udeľovala.

Obsahom patronátu sú jednak práva udelené cirkvou jednak však bremená-povinnosti, uložené patrónom za udeľené im práva, ktoré znášať sú povinní a k plneniu ktorých môžu byť aj donucovaní cestou administratívnou.

V prvých dobách vzniku patronátu povinnosť patrónov pozostávala iba z poskytnutia ochrany a potrebného dozoru benefícia (ius defendendi), a skutočným bremenom a či záväzkom „ius oneris“ stáva sa patronát iba začiatkom XVIII. storočia, kedy patrónom a zemepánom nariaďuje sa udržiavanie kostolov a farských budov, prípadne ich znovu vystavenie, ako aj náležité dotovanie benefícia, ktoré povinnosti už aj s hľadiska štátneho práva stávajú sa vynutiteľnými.

Už tu treba poznamenať, že mnohé povinnosti, ktoré sa dnes patrónom pod titulom patronátnych bremien ukladajú, nemožno odvodzovať z obecného cirkevného práva, ale treba ich odvodzovať zo štátne-cirkevného práva, na ktoré bremená treba hľadať ako na verejnoprávne povinnosti, uložené patrónom štátnym právom: kráľovskými nariadeniami a nariadeniami kráľovskej miestodržiteľskej rady.

Z cirkevných dejín je všeobecne známo, že už prvotná cirkev snažila sa svojich priaznivcov a dobrodincov za ich štedrosť odmeniť a preto im poskytovala rôzne práva pri spravovaní nimi založených benefícií a pri zaplňovaní cirkevných úradov.

Napriek tomu však inštitúcia patronátu, ako taká, vyvinula sa len na západe z práva franského, kde celý verejný a štátny život a tým zrejme aj cirkevný život je založený na zásadách feudalizmu.

V smysle feudálneho zriadenia všetky cirkevné inštitú-

cie: kostoly, kláštory, kaplnky a s nimi spojené benefícia tvoria nerozlučiteľnú časť zemepánskych majetkov a sami duchovní stávajú sa poddanými zemepánov, ktorí tak svoj úrad, ako aj s ním spojené benefícium (obročie) v leno prijímajú od nich, keďže dľa zásad feudalizmu každá vec a osoba, nachodiaca sa na území zemepánskom, podlieha právomoci zemepána. Dľa týchto zásad zemepáni svojvoľne nimi disponujú a preto osobujú si aj právo zaplňovania cirkevných úradov, ako časť svojich zemepánskych práv plynúcich zo súkromného vlastníctva.*

Podľa voľného dispozičného práva teda zemepáni aj s kostolami a benefíciami svojvoľne nakladajú, tieto zadlžia, do zálohu dajú, zcudzia, duchovných dosadzujú, ľubovoľne ich prekladajú, ba aj z úradu pozbavujú, čo malo za následok uvoľnenie cirkevnej disciplíny a tým aj úpadok mravov vo verejnom živote.**

Už z tohoto krátkeho nástinu právneho stavu je patrné, že cirkevné benefícia boli založené zemepánmi z ich vlastnej vôle a z ich vlastných prostriedkov na ich majetkoch, ktoré ako také tvorili nerozlučiteľnú súčasť ich majetkov a podliehaly ich zemepánskej moci, prýštiacej zo súkromného vlastníctva, z ktorého zrejme odvodzovali si aj práva týkajúce sa spravovania cirkevného benefícia a jeho zaplnenia duchovnými osobami (Eigenkirchen-System).

Ako vidno, podklad týchto práv zemepánov v dobe tejto až do roku 1122, do Wormského konkordátu, kedy sa ukončil boj o investitúru a kedy sa zemepáni zriekli práv zaplňovania cirkevných benefícii v prospech cirkvi, nemožno odvodzovať z cirkevno-administratívnych pomerov a či z hierarchickej moci cirkevnej, ale treba ho spatrovať v samom skutku zakladateľskom, ako v čine v prospech cirkvi jednostranne a dobrovoľne vykonanom, na ktorý práve preto treba hľadieť ako na dobrodenie v prospech cirkvi učinené a na práva z tohoto činu plynúce ako na odmenu tohoto dobrodenia. Tak to učí Kossutányi v svojom diele: Egyházzog, roč. 1903 str. 398. Z tohoto ovšem je zjavné, že zemepáni uvedené práva svojou zakladačnou činnosťou si nadobudli, teda samostatne a nezávisle na cirkvi ako práva originárne a nie odvodzené a že táto ich činnosť nemohla privediť utvorenie záväzkov-bremien do budúcnosti, aké má na zreteli terajšie platné právo, ktorých by

* Wahrmund: Kirchenpatronatrecht, str. 5.

** Bušek: Učebnice dějin práva církevního, str. 113.

sa ani za cenu zrieknutia sa práv plynúcich z faktu zakladania nemohli oslobodiť.*

Epochálny obrat nastáva pri nabývaní a vykonávaní práv cirkevných a tým zrejme aj pri nabývaní práva patronátneho v XII. stolytí po skončení bojov o investitúru, kedy cirkev už všetky cirkevne inštitúcie a s nimi spojené majetky vyníma zo súkromného vlastníctva zemepánov a prebiera ich do svojej právomoci.

V dobe tejto cirkev dosavádne práva zemepánov k cirkevným inštitúciám prehlasuje za práva duševné (jus spirituale annexum) a ponecháva z nich zemepánom — okrem istých práv čestných a výnosných — iba právo prezentačné (jus praesentandi), v smysle ktorého patrón oprávnený je vhodnú osobu navrhnúť biskupovi k zaplneniu cirkevného benefícia.**

Naproti dosavádnemu právne mu a skutočnému stavu nie je už možné samostatne a nezávisle na cirkvi nové benefícia a cirkevné inštitúcie zakladať a tým aj samostatne nabývať práva voči založeným cirkvám a cirkevným inštitúciám, keďže takéto založenie mohlo sa diať už len za súhlasu resp. s povolením cirkve, ktorá už spôsob a podmienky zakladania

* Dejiny uhorského patronátneho práva vykazujú v istej miere odchylný vývoj od všeobecného vývoja západoeurópskeho.

Sv. Štefan, čo christianizátor svojho národa nahliadol, že servilným kopírovaním západoeurópskych pomerov a či úplným prevzatím západného feudalizmu - práve pri decentralizačnej snahe kmenových záujmov — v stupňovanej miere bolo by vytvorené feudálne zriadenie a to so všetkými jeho nedostatkami, preto tento systém neprevzjal v celom jeho rozsahu tak, ako sa objavoval na západe, ale prevzal ho iba s istými podstatnými zmenami, ktoré by neboli na závädu jeho štátnickým koncepciam. — Úmyslom resp. účelom sv. Štefana bolo vytvorit pevnú centrálnu kráľovskú moc, ktorá jedine by bola spôsobilá k zabezpečeniu existencie a budúcnosti ním zriadeného nového štátu. Za týmto účelom zakladal biskupstvá, opátstva, kláštory a tieto obdaroval rozsiahlymi majetkami, teda zakladaním týchto cirkevných inštitúcií, — zaplnenie ktorých vždy bolo závislé od kráľa a ktoré ako také ani nebolo možno zdediť, — chcel vytvorit bezprostrednú závislosť beneficiárov sv. koruny, ktorá závislosť bola by tesnejšia ešte aj od feudálnej závislosti. Preto ním založené cirkevné benefícia popri účeloch náboženských mali slúžiť účelom a záujmom kráľovskej centrálnej moci, čo sa skutočne aj dialo prez storočia a to aj vtedy, keď už západný feudálny systém podstatne stroskotal. V skutočnosti bol ním teda zavedený centrálny feudalizmus. — Podľa toho ovšem aj dejiny vývoja uhorského patronátu vykazujú isté zjavy, odchylné od patronátu vyvinuvšieho sa v západných štátoch, medzi ktorými zjavni v prvom rade treba pripomenúť tú okolnosť, že Wormský konkordát, ktorým bol ukončený boj o investitúru, privedil v Uhrách v otázkach patronátnych len nepatrné zmeny. Druhým takýmto odchylným zjavom je aj to, že v Uhrách len zriedka sa vyskytujú prípady založenia cirkvi zemepánmi; naproti tomu v hojnom počte vyskytujú sa benefícia založené kráľom, čo je prirodzeným následkom hlavnopatronátneho práva uhorského kráľa a z neho plynúcich nútostí.

** Bušek: Učebnice dějin práva církevního, str. 113.

presne ustálila, bez dodržania ktorých nové cirkvi a cirkevné inštitúcie vôbec nemohly vzniknúť.

Teda od Wormského konkordátu (1122) zdrojom všetkých práv, týkajúcich sa zakladania benefícií a cirkevných inštitúcií, ako aj z tohoto zakladania plynúcich práv patronátnych stáva sa výlučne sama cirkev, ktorá ich vo forme cirkevných výsad udeľuje. Avšak ani v tejto dobe ešte niet reči pri nabývaní práva patronátneho o bremenách patronátnych, aké má na zreteli terajšia právna prax a ktoré by cirkev pri zakladaní benefícií bola uložila patrónom do budúcnosti čo povinnosti povahy právnej, obsahujúce materiálne bremená a ktoré ako také aj s hľadiska štátneho práva boli by vynutiteľné.

Že pri zakladaní cirkevných benefícií resp. pri nabývaní patronátnych práv cirkev zemepánom čo patrónom žiadne povinnosti neustálila a takéto od nich pod titulom patronátnych bremien až do konca XVIII. storočia právnymi účinkami ani nepožadovala, nepriamym dôkazom toho je samé cirkevné právo, ktoré v tomto ohľade žiadneho pozitívneho ustanovenia neobsahuje a neobsahujú takéhoto ustanovenia ani usnesenia najstarších cirkevných synodov a koncilov, ktoré jednáajú a upravujú inštitúciu patronátu, ktoré všetky zmieňujú sa síce o spôsobe vzniku patronátu a o právach z neho plynúcich, avšak nezmieňujú sa o záväzkoch resp. o bremenách, ktoré by bola cirkev zakladateľom benefícií s udelením práva patronátneho súčasne uložila. O záväzkoch-bremenách môže byť reč iba pri samom zakladaní, kedy patrón cirkvou stanoveným všetkým podmienkam resp. záväzkom musel zadosť urobiť, bez splnenia ktorých patronát by vôbec nebol mohol vzniknúť a preto len v tomto smysle možno patronát pomenovať „jus onerosum“.

Konečne neobsahujú takéhoto ustanovenia ani usnesenia Tridentského koncilu, na ktorom koncile boli predjednané a upravené mnohé majetkové otázky cirkve katolíckej a menovite tu boli upravené aj miestne dôchodky cirkevných benefícií, ktoré cirkev právom mohla požadovať od veriacich, avšak o bremenách patronátnych ani tu niet ešte reči.

Je tu reč o tom, že k potrebám obročia majú slúžiť v prvom rade dôchodky benefícií a len keby takých nebolo, prichádzajú v úvahu patróni a tí, ktorí dôchodky benefícií užívajú, resp. ktorí sú v držbe majetku cirkevného benefícií.

V smysle usnesenia Tridentského koncilu (Sess. XXI. cap. 7. de ref.) sa nariaďuje, že oprava poškodených a zničených parochií má byť prevedená v prvom rade z vlastných cirkevných dôchodkov a len v tom prípade, keby cirkev ta-

kýchto dôchodkov nemala, patróni a iné osoby, ktoré sú v úžitku cirkevných dôchodkov, sú povinné tieto opravovať a znova vystaviť a keby ani takýchto osôb nebolo, tak táto povinnosť sa ukladá veriacim samým.

Táto časť kapitoly Tridentského koncilu znie nasledovne: „parochiales vero ecelesias, etiam si juris patronatus sunt, ita collapsas refici, et instaurari procurant ex fructibus, et proventibus quibuscunque ad easdem ecclesias quomodocunque pertinentibus. Cui si non fuerint sufficientes: omnes patronos, et alios, qui fructus aliquos, et dictis ecclesiis provenientes, percipiunt, aut in illorum defectum, parochianos omnibus remediis opportunis ad praedicta cogant, quacunque appellatione, exemptione, et contradictione remota“.

Z tohoto ustanovenia Tridentského koncilu je teda zrejme, že parochie majú byť v prvom rade udržiavané z vlastných prostriedkov, ktoré pod akýmkoľvek titulom prináležia parochiam, a patróni a iné osoby (rozumej pravidelne zemepánov) majú ich opravovať a znova vystaviť len vtedy, keď oni sami úžitky a dôchodky benefícií požívajú; i keď teda patróni, alebo aj iné osoby, ktoré nie sú súčasne patrónmi, majetkov dotýčajúcich cirkevných benefícií buďto násilne sa zmocnili, teda uzurpujú ich, alebo tieto v dobe upratovania cirkevného benefícií v shode s platnými cirkevnými predpisami, teda v shode s platným právnym stavom, sami spravujú a dôchodky benefícií aj užívajú, resp. keď patróni na dôchodkoch benefícií sa delia s obročníkom, totiž, keď patrón nadbytok dôchodku benefícií si podrží a beneficiárovi ponechá len toľko z nich, koľko je potrebné k jeho výžive a k hradeniu bežných potrieb benefícií, vtedy povinní sú budovy benefícií ako užívatelia majetkov benefícií udržiavať a dľa potreby aj znova vystaviť.

Nemožno však z citovaného usnesenia resp. z jeho výrazu „omnes patronos, et alios, qui . . . percipiunt“ zastávať právny názor, že patróni za každých okolností povinní by boli udržiavať a znova vystaviť budovy patriace k cirkevnému benefíciu bez ohľadu na to, či sú v úžitku majetkov benefícií alebo nie, a to vraj preto, lebo veta „qui fructus aliquos et dictis ecclesiis provenientes, percipiunt“, vzťahuje sa len na subjekt označený pod výrazom „et alios“ a nevzťahuje sa aj na subjekt označený pod výrazom „omnes patronos“. Toto stanovisko niektorí cirkevní právnici tým odôvodňujú, že za výrazom „omnes patronos“ je vložaná tečka, v dôsledku čoho veta „qui . . . percipiunt“ na patrónov sa už nevzťahuje a tým, že za výrazom „omnes patronos“ je vložaná tečka, dáva sa výraz tomu stanovisku, že povinnosť

patrónov udržiavať a znova vystaviť budovy benefícia je samozrejmä a plynie z povahy a pojmu samej patronátnej inštitúcie, kdežto iné osoby (alios) sú povinné k uvedeným plneniam len vtedy, keď sú v úžitku dôchodkov benefícia.

Lenže takýto právny názor podľa môjho úsudku je mylný, pretože vložením tečky za slovo patronos nebol zmenený resp. rozdvojený právny subjekt, na ktorý sa vzťahuje veta „qui . . . percipiunt“ a ktorý táto veta skutočne má na mysli, totiž tých patrónov a tie osoby (zemepánov, ovšem nepatrónov), ktorí sú v úžitku benefícia, resp. ktorí pobierajú dôchodky benefícia.

Taktiež nemožno z uvedenej okolnosti vyvodzovať, že by povinnosť patrónov udržiavať budovy benefícia bola samozrejmä a že by táto plynula z pojmu samého patronátu, keďže ako to už vyššie bolo uvedené — pri zakladaní resp. v erekčných listinách patróni sa k takýmto bremenám nezaviazali a nemožno ich ako samozrejme bremená odvodzovať ani zo skutku zakladania ako z dobrodenia cirkvi dobrovoľne a jednostranne učineneho.

A že konečne uvedené usnesenie nemohlo mať, taký smysel aký mu privlastňujú niektorí cirkevní právnici, tomu nasvedčuje aj sám život, ktorý v dobe od Tridentského koncilu až do konca XVII. storočia nevykazuje také prípady, kde by patróni boli donucovaní k takýmto plneniam, ktorých plnení však cirkev rozhodne by bola na patrónoch vymáhala. Teda aj Congr. Conc. Trid. patronát len causatíve* a nie absolute zaväzuje.

Jedinou trestnou sankciou v dobe tejto bolo, keď patrón svojim povinnostiam nevyhovel, totiž keď cirkvi neposkytnul potrebnú ochranu alebo keď ju sám vykorisťoval a poškodzoval, že patronátne právo bolo mu odňaté. Tak Decl. d. Congr. Conc. z 3. VIII. 1686. Richter. Can. et decr. conc. Trident. str. 121, n. 4. vid. L. Wahrmund, Das Kirchenpatronatrecht, 1896, II. 166.

Ďalším dôkazom toho, že cirkev až do konca XVII. storočia s úspechom nemohla donucovať patrónov k znášaniu patronátnych bremien, je aj samé štátne právo, ktoré taktiež žiadneho takého pozitívneho ustanovenia neobsahuje, podľa ktorého patróni povinní by boli k plneniu patronátnych bremien, resp. k udržiavaniu patronátnych budov.

34. cap. II. knihy Sv. Štefana jednajúca o stavbe kostolov a o dotovaní cirkve, povinnosť vystavenia kostolov a poskytnutie dotácie nariaďuje každým desiatym obciam.

* Nakoľko si patróni chcú podržať patronátne právo.

7. cap. I. knihy Sv. Ladislava stanoví, že keď niektorý duchovný majetky benefícia si osvojí a odpredá, alebo z jeho nedbanlivosti ich utratí, má ich trojnásobne nahradiť cirkvi (obročiu).

Táto istá kapitola ďalej stanoví, že v dobe válečnej zničené alebo zhorené kostoly sú povinní znova vystaviť veriaci z rozkazu kráľa.

8. cap. I. knihy Sv. Ladislava povinnosť znova vystavenia kostolov, zrútených pre ich zošlosť, nariaďuje biskupom.

Zák. čl. LX. 1715 stanoví: V Uhorsku povinnosť opravenia zničených cirkvi Jeho Veličenstvo prebiera na seba.

1. § čl. LXXI. 1723 stanoví: „Ti praeláti alebo majitelia cirkevných benefícií, ktorí by sa nestarali o cirkvi a benefícia, ktoré im boli sverené, a nechali by spustnúť budovy ako aj fundus instructus, schátralé by však znova nevystavili: dôchodky takýchto praelátov a beneficiátorov Jeho najsv. veličenstvo môže vziať pod zátvor a môže ich upotrebiť k obnoveniu rečených cirkvi alebo budov a k oprave fundu“.

2. § stanoví:

„Mimo týchto aj na to treba dozerať, aby biskupi a patróni starali sa o zaopatrenie a o výživu duchovných, ktorými je im povinný ľud“.

Teda ani tieto zákonité ustanovenia nijak nenasvedčujú tomu, že by sa patrónom pod titulom patronátnych bremien ukládaly isté plnenia a menovite opravenie cirkevných budov a doplnenie dotácie, ba práve naopak ide z nich zreteľne na javo, že takéto povinnosti ukládajú sa samým veriacim a biskupovi, resp. v dobe pozdnejšej tieto bremená prebiera na seba kráľ, čo najvyšší patrón. Keby teda takáto povinnosť bola plynula z inštitúcie patronátnej samej, vtedy rozhodne v prípade potreby: v prípade poškodenia a zničenia benefícia bola by bývala výslovné uložená patrónom a bolo by sa dostalo takémuto záväzku aj zovňajšieho vyjadrenia pozitívnou právnou normou.

Konečne ani dejiny zakladania cirkvi resp. vývoj patronátnej inštitúcie v dobe od XIII. storočia až do XVIII. storočia nenasvedčujú tomu, že by patróni z titulu patronátneho boli znášali patronátne bremená a k ich plneniu boli by bývali aj donucovaní.

Podľa zachovalých listinných pamiatok k založeniu benefícia bolo potrebné v prvom rade vyžiadať si povolenie príslušného biskupa, (Kollányi: A magyar kegyűri jog hazánkban. Roč. 1906. str. 36), ktoré vo výnimočných prípadoch dodatočne mohlo byť udelené aj pred vysvätením kostola. V tejto žiadosti zakladateľ musel uviesť pohnútky a dô-

vody, ktoré ho viedly k založeniu benefícia a musel záväzne prehlásiť, že splní všetky cirkvou požadované podmienky, potrebné k založeniu a udržiavaniu benefícia*. Keď dôvody žiadosti boli uznané za dostatočné biskupom a keď bolo zistené, že majetok, ktorý cirkvi venuje, je jeho vlastníctvom, resp. že môže s ním disponovať, bolo prístupné k samému aktu zakladačnému, o ktorom bola súčasne napísaná erekčná listina. V tejto erekčnej listine boli dopodrobna opísané benefíciu darované majetky: pozemky, role, lúky, pastviny, desiatky, počet sluhov a iné k hospodáreniu potrebné veci, ako kone, voly, kravy, ovce, osivo a potrebné hospodárske zariadenie. Konečne bol v nej uvedený passus, v ktorom zakladateľ prehlásil, že jeho vôľou je darované majetky cirkvi neodvolateľne prepustiť do vlastníctva na večné časy, ktoré ani on, ani jeho potomkovia nemôžu viac cirkvi odňať. Teda len v tomto smysle môže byť reč o patronáte ako „jus onerosum“.

Už z tohoto spôsobu zakladania benefícií je vidieť, že zakladateľ (patrón) svojej povinnosti voči cirkvi a či cirkevnému benefíciu žadosť učinil už pri zakladaní benefícia, totiž učinil všetko to, čo od neho cirkev požadovala v záujme jestvovania benefícia ako aj jeho udržiavania v budúcnosti. Nemožno však z tohoto faktu zakladania vyvodzovať isté bremená a či záväzky v neprospech zakladateľa, keďže ani z obsahu týchto erekčných listín takéto záväzky nevyplývajú a k takým zakladateľia sa nikdy nezaviazali. Ba práve naopak bola obava a to dôvodná, že potomkovia zakladateľov benefíciu venované majetky — dosť často aj násilne — odobrali, užívali ich ako časť vlastných majetkov, kým si ich cirkev pomocou kráľa späť nevydobyła. Z tohoto dôvodu cirkev, aby sa v budúcnosti podobným násilnostiam a neprávam vyvarovala, už pri zakladaní od zakladateľov požadovala také prehlásenie, v smysle ktorého venované majetky na večné časy sa prepúšťajú do vlastníctva cirkve. (Kollányi: A magyar kegyűri jog hazánkban, strana 46).

*) Takýmito dôvodmi a pohnútkami pravidelne boli, že zemepán musel umožniť svojim poddaným, bydliačim na jeho rozsiahlych pozemkoch, aby sa mohli zúčastniť povinných bohoslužieb a rôznych cirkevných obradov predpísaných tak cirkvou ako aj štátom, čo ovšem len tak bolo možné, že uznal za potrebné zriaďovať nové cirkvi na rôznych častiach svojich majetkov, čo keď k žiadosti zemepána za potrebné uznala aj príslušná cirkevná vrchnosť (diecezálny biskup), tak bol udelený potrebný súhlas k zriadeniu cirkve, ovšem za splnenia cirkvou stanovených podmienok.

Z tohoto skutočného stavu teda neplynie a nie je ani mysliteľné, aby sa cirkev v dobe tejto bola domáhala ďalších plnení na patrónoch, totiž aby zakladatelia nimi založené cirkvi naďalej udržiavali, resp. znova zriadili, dotovali a potrebné budovy znova vystavili, keďže už aj práva vlastnícke venovaných majetkov, nadobudnuté pri zakladaní, vo viacerých prípadoch len horkoťažko mohla obhájiť voči zakladateľom, resp. ich potomkom, ktorí ich chceli späť nadobudnúť a tým menej mohla si nárokovať nových práv pre budúcnosť v nedostatku tak štátnej, ako aj cirkevnej právnej normy.

Erekčné listiny, dosvedčujúce založenie cirkevných benefícií a tým zrejme aj vznik práva patronátneho s nimi súvisiaceho, nesú náznamy právnych aktov dobrovoľného darovania a niet v nich ani zmienky o záväzkoch — bremenách patrónov do budúcnosti; ba práve naopak možno z nich konštatovať, že budovy benefícia boli udržiavané z dôchodkov benefícia zakladateľom darovaných alebo keď tie nestačily na prevedenie nutných opráv, tak celý majetok benefícia alebo jedna časť jeho bola daná do prenájmu, prípadne bola odpredaná a z takto získaného kapitálu bolo reštaurovanie alebo obnovenie benefícia prevedené. (Viď str. 246. a 249. cit. diela: Kollányi).

Podľa listinných pamiatok vyskytujú sa aj také prípady, v ktorých patróni odopierajú previesť nutne opravy resp. renovovanie benefícia aj vtedy, keď im bolo právo patronátne udelené s tou výslovnou podmienkou, že zničené a zruinované benefícia zreštaurujú; to však neučinili, ale majetky benefícia vykorisťovali a jeho dôchodky ponechali si pre svoje ciele.

Na príklad: Kráľ IV. Béla asi v roku 1240 patronát kláštora Dunapentele daroval istej osobe „Gábor“ s tou podmienkou, že v dobe tatárskej invázie zničený kláštor zreštauruje. Menovaný patrón však toto neučinil, dôchodky kláštora však pre svoje ciele upotrebil a preto kráľ v roku 1263 právo patronátne mu odňal a daroval ho ostrihomskému arcibiskupovi. (Viď str. 195. cit. diela: Kollányi). Už aj tento prípad je eklatantným dôkazom toho, že patróni nemohli byť donucovaní k udržiavaniu benefícia a tým menej mohli byť donútení k jeho obnoveniu, lebo však aj v tomto prípade kráľ by bol mal dostatočnej možnosti k tomu, aby patróna „Gábor“ donútil k plneniu uvedenej povinnosti, keby ovšem bola to bývala povinnosť patróna vyplývajúca z patronátneho pomeru podľa platných predpisov cirkevného resp. štátneho práva.

Jedinou možnou sankciou pre neplnenie prevzatých záväzkov bolo, že patronát ako právo čestné a výnosné mohlo byť odňaté dotyčnému patrónovi.

Podobný postup sa prejavoval aj v prípadoch darovania kráľovského patronátu, čím kráľ odmeňoval služby svojich verných prívržencov. Keď ale dotyční patróni záujmy im sverených cirkví dostatočne nehájili, o ne sa vôbec nestarali, ba svojim jednaním a chovaním ich hmotne poškodzovali a existenčne ohrožovali, tak toto právo bolo im kráľom odňaté a bolo prenesené na iné osoby, od ktorých sa beneficium dostalo dostatočnej podpory a potrebnej ochrany. (Vid. str. 111. cit. diela : Kollányi).

V dobe tejto patrónom mimo čestných práv udelujú sa aj práva výnosné, ako : jus spolií, podľa ktorého pozostalosť zosnulého beneficiára patrón si podržal, užíval interkalárne dôchody benefícia (dôchodky v dobe uprázdnenia benefícia), poddaných benefícia mohol obťažovať dávkami, držal svojho poverenika na majetku benefícia, ktorý pod titulom „cura beneficii“ kontroloval dôchodky benefícia, resp. staral sa o to, aby patrónovi prináležajúce dávky a iné patričnosti, ako aj prebytočný dôchodok benefícia boli odvedené. (Vid. cit. dielo : Kollányi, str. 204).

Podobné výnosné práva prináležali aj tým patrónom, ktorí patronátne právo nadobudli kráľovským darovaním, ako to tvrdí Kollányi vo svojom diele na strane 113. „keď kráľ niektorému svojmu prívržencovi daroval patronát, tým súčasne všetky svoje patronátne práva, bez akéhokoľvek obmedzenia a bez akejkolvek výnimky preniesol na obdarovaného. V dôsledku toho viackrát aj zvlášť nariadil opátovi, prepoštovi, reholníkovi a poddaným dotyčného kráľovského kláštora, aby nového patróna s tou istou úctou prijali, akú by prejavovali aj voči jeho kráľovskej osobe a aby všetky práva, plnenia, dávky a dary v neztenčenej miere mu odovzdali“.

Z tohoto skutočného a právneho stavu ide zreteľne na javo, že patróni v celom stredoveku až do konca 17. storočia z titulu patronátneho žiadne bremená neznášali a k ich znášaniu ani nemohli byť donucovaní, lebo však pri nabývaní práva patronátneho v erekčných listinách sa neviazali k znášaniu takýchto bremien a neukladalo im znášanie takýchto bremien ani štátne ani cirkevné právo, ktoré síce zmieňuje sa o oprávnenostiach vyplývajúcich z patronátneho pomeru, avšak neobsahuje žiadneho ustanovenia o záväzkoch a či o bremenách patronátnych, aké má na zreteľni terajšia právna judikatúra. V dobe tejto právo patronátne,

ako to správne vystihuje aj same jeho pomenovanie, v skutočnosti znamenalo len práva — výsady nadobudnuté pri zakladaní, čo odmenu zo strany cirkve za učené jej dobrodenie a záväzkom stáva sa len natoľko, že patrón povinný je beneficium poskytnúť potrebnú ochranu (jus advocatiae).

Epochálna zmena v tomto ohľade nastáva koncom 17. a začiatkom 18. storočia, ktorá bola vyvolaná nútnosťou upravenia hmotných pomerov cirkve katolíckej. Totiž katolícká cirkev v dobe tureckého panstva v Uhorsku, ako aj v dobe reformácie značné škody utrpela na svojich majetkoch, ktoré buďto úplne boli zničené, alebo boli jej odňaté inovertami. Z tohoto neutešeného položenia vyzdvihnúť cirkev katolíckú a uviesť ju do jej pôvodného stavu bolo prvoradou úlohou a najdôležitejšou snahou panovníkov, čo najvyšších patrónov cirkve katolíckej, ktorí za týmto účelom v svojom mocenskom postavení v záujme ochrany katolíckého náboženstva čo náboženstva štátneho činia opatrenia, resp. vydávajú nariadenia na základe zák. čl. LX: 1715, a zák. čl. LXXI: 1723, ktorými sa snažia nahradiť škody utrpené reformáciou a umožniť jej ďalší vývin a rozkvet.

Teda panovníci čo najvyšší patróni, v svojom vladárskom postavení čo nositelia najv. štátnej moci v záujme ochrany náboženstva štátneho nariaďujú jednak patrónom, jednak zemepánom, aby sa starali o potreby cirkví na ich zemepánskych majetkoch ležiacich, aby kostoly a budovy benefícia v dobrom stave udržiavali, zničené restaurovali a dotáciu benefícia doplňovali, resp. tam, kde vôbec niet takýchto cirkevných budov, alebo kde cirkve potrebných majetkov vôbec postráda, nariaďuje sa im, aby takéto budovy vystavili a cirkve náležite dotovali vykrojením hospodárskych pozemkov a udelením rôznych iných práv.

Už cisár Leopold I. vo svojom nariadení zo dňa 27. augusta 1702, ktorým obnovuje svoj reskript z roku 1688, dotáciu farnosti-parochie ustalať v dvoch poddanských sedsiách so všetkými príslušnosťami a právami, ktoré sú povinné poskytnúť zemepáni (Vid. Jogi lexikon, sväz. IV. str. 614).

V týchto intenciách v roku 1715 je vynesený zák. čl. LX., v smysle ktorého v Uhorsku restaurovanie zničených cirkví prebiera na seba jeho kráľovská výsosť. Taktiež cestou zákonodárnou dejú sa opatrenia vo veci restaurovania cirkevných budov a dotácií zničených cirkví aj v roku 1723 a to vynesením zák. čl. LXXI, ktorý povinnosť opravy a znova vystavenia cirkevných budov ukladá prelátovi a držiteľom cirkevných benefícií, a patrónom ukladá sa iba tá povinnosť, aby sa starali o to, aby veriaci svoje povinnosti týkajúce sa

zaopatrenia a výživy duchovných presne plnili, resp. aby veriaci obvyklé dávky duchovnému odvádzali.

Na podklade týchto zákonitých ustanovení kráľovská miestodržiteľská rada už dňa 28. marca 1733 vydáva dekrét, ktorý medzi inými stanoví nasledovné: „ ita etiam fidelibus regnicolis admittet, ut si quis illorum parochiale beneficium, sive in toto, sive in parte noviter fundaverit, vel vero antehac quidem habitum, successive tamen collapsum restauraverit, hoc titulo patronatus et respective conpatronatus jure gaudere possit. Quodemum prouti, et illos, quibus jus patronatus ecclesiarum de facto jam haberetur collatum, una serio monendos benigne precepit, ut Ecclesiis et Parochis, sufficienter provideant, ne dum alius Dotem congruam constituerit, jus quoque Patronatus exinde obtineat. Hincque Terrestres dominos obligari, ut in locis, ubi de facto jam habentur Parochiales, et scholae Magistri Domus, fundique eo communiter applicari soliti memoratas domos in bono semper statu conservent, ubi vero nulla eiusmodi Domus et fundi ad praesens forent, excisi, ac extractae requisitum et sufficiens pro parochi Residentia scholaeque magistri habitatione spatium, prouti et agros, aliosque communiter ad tales Domos applicari solitos fundos excindant, et parochis, nec non scholae Magistris assignent necessariasque Habitationes aedificari et in bono statu conservari curent, locorum vero incolae gratis terras talismodi excollere, et alios circa eosdem consuetos labores perficere sint obstricti. Sed et peculiariter attendendum esse, ut illi, qui bona temporalia abatiarum vel praepositarum, aut aliorum etiam beneficiorum ecclesiasticorum tenent, sive ecclesiastici, sive regulares existant, in bonis ad eiusmodi beneficia spectantibus cum primis ecclesias et domos parochiales condecenderent restaurant, ac tam isdem, quam etiam parochi, de congrua dote provideant, hocque aliis etiam terrestribus dominis eatenus bono exemplo praeaeant. (Vid. Prot. decr. comit. Poson. anni 1733, str. 348. Krajinský archív).

V smysle tohoto nariadenia teda kráľ, ako najvyšší patrón a nositeľ najvyššej štátnej moci, v snahe dostať svojim povinnostiam voči r. k. cirkvi, ktoré prevzal zák. článkom LX. z roku 1715, cestou miestodržiteľskej rady jednak patrónom, jednak však zemepánom ukladá, aby kostoly a cirkevné budovy v dobrom stave udržovali a aby cirkve náležite dotovali. Iným slovom: kde cirkve mali už patrónov, tam táto povinnosť ukladá sa patrónom bez ohľadu na to, či sú oni súčasne zemepánmi alebo nie. V tých cirkvách však, ktoré dosavád patrónov vôbec nemali, alebo ktoré pô-

vodne aj mali patrónov, avšak patróni stali sa v dobe reformácie evanjelikmi, tam sa tieto bremená uvalujú na zemepánov, resp. na ich zemepánske majetky. Ako vidno, právnym podkladom týchto záväzkov je tu citované nariadenie, totiž štátné právo, ktoré túto povinnosť nielen patrónom ukladá, ale ukladá ju aj tým osobám — zemepánom, ktoré nie sú patrónmi, ktorí teda cirkevné benefícia povinní sú udržovať v dôsledku svojho zemepánskeho postavenia a to bez toho, že by sa im tým dostalo aj práv — výsad, spojených s uvedenými bremenami. Takéto práva, teda zemepánom, čo inovercom, neboly udelené ani týmto nariadením, keďže v dobe tejto r. k. cirkve ešte presne sa pridržavala zásady vyslovenej pápežom Alexandrom III., ktorý právo patronátne prehlasuje za právo duševné, viazané k istým osobným podmienkam stanoveným cirkvou (jus spiritali adnexum), ktoré ako také nie je závislé na zemepánskej moci, nie je spojené s pozemkami zemepánskymi, resp. nie je právom vecným (reálnym) viaznúcim na zemepánskych majetkoch, ale je výlučne právom výsadným, udeleným cirkvou osobám, resp. rodinám.

Že bremená tieto neplynú z patronátneho pomeru samého, resp. z cirkevného práva, ale že bremená tieto dané sú výlučne štátnym právom: vydanými štátnovrchnostenskými nariadeniami, toho eklatantným dôkazom je tá skutočnosť, že popri patrónoch udržiavanie cirkevných benefícií ukladá sa aj zemepánom — nekatolíkom, ktorí teda nie sú členmi r. k. cirkve, ktorým práve preto tieto bremená samou r. k. cirkvou nemohly byť predpísané resp. uložené a stalo sa tak iba štátnym právom, ktoré tieto bremená podobne ako aj iné verejnoprávne bremená uvalilo na zemepánov, resp. na ich pozemky, čo bremená vecné. Teda právnym podkladom, resp. právnym titulom k vymáhaniu týchto bremien je tu štátne právo, resp. verejné právo štátne.

Podobne, ako v nariadení z roku 1733, tak aj v nariadení zo dňa 17. mája 1753 (Mária Terezia) a v nariadení zo dňa 14. marca 1782 nariaďuje sa patrónom a zemepánom, aby cirkve náležite dotovali, aby im vykrojili majetok zodpovedajúci jednej celej urbárskej usadlosti (sessie) a kde by to nebolo možno, tam aby o dotovanie cirkve iným vhodným spôsobom bolo postarané. „ . . . ut ubi fieri potest, parochis una sessio urbonicalis, si non dum factum esset, excindatur, ubi autem practicabile id minus foret, eisdem alia ratione provideatur. . . .“ (Vid. Prot. decr. Comit. Poson. 1782. str. 206, č. 1762, Krajinský archív).

Toho istého obsahu je aj nariadenie zo dňa 1. dec. 1783, ktoré stanoví: *Eadem occasione disponet Patronos, ac Dominia Terrestrialia, ut spontanea deputata confirmiter ad Benignas Resolutiones Regias integram in agris et in pratis excindant sessionem, parochiani vero ad horum cultivationem, consvetosque per diocesim, aut comitatum hunc lecticales, vel alias annuas praestationes prout et stolare regulatas solutiones sese determinet*". (Viď. Prot. decr. comit. Posen. roč. 1783 str. 191. Kraj. archív).

Z týchto nariadení je zrejme, že zemepánom bez ohľadu na ich vierovyznanie ukládala sa povinnosť znášania bremien, avšak uložením týchto povinností neboly im súčasne udelené aj práva patronátne, pretože v dobe tejto ešte v smysle práva kanonického patronátne právo ako „*jus spirituali adnexum*“ mohli nadobudnúť len katolíci, keďže len katolíci mohli vyhovieť podmienkam, ktoré cirkev kládla k nadobudnutiu tohoto práva.

V smysle týchto zásad kanonického práva sú vydané aj kráľovské nariadenia zo dňa 9. apríla 1701, zo dňa 27. augusta 1702, resp. zo dňa 11. septembra 1708, ktoré stanovujú, že právo patronátne len katolíci môžu nadobudnúť a nakoľko by toto právo z akéhokoľvek právneho titulu prešlo na nekatolíka, patronátne právo má vykonávať jeho príbuzný, ktorý je katolíkom; keby však takéhoto príbuzného nebolo, tak právo patronátne prejde na kráľ. fiskus dotiaľ, kým majetok s týmto právom spojený znova sa nedostane do rúk katolíka. (Viď. Jogi Lexikon, sväz. IV. str. 611).

V tomto ohľade, totiž pri nabývaní práv patronátnych zemepánmi, nastáva zmena nariadením uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady zo dňa 7. apríla 1787, v ktorom nabývanie a výkon práva patronátneho, odchyľne od dosavadného právneho stavu, umožňuje sa už aj nekatolíkom v tom prípade, keď nekatolík nadobudne taký majetok, na ktorom dosavadný vlastník patronátne právo vykonával.

Prvý bod výš uvedeného nariadenia znie nasledovne: „Wenn von nun an ein Akatolik oder nicht Unirter von jemanden, welcher das Jus Patronatus ausübet, ein Gut erkaufte, so habe selber das Jus Patronatus ebenfalls auszuüben, alle mit demselben verbundene baare Auslagen zu bestreiten, und die nöthigen Materialien, wie jeder katolischer Grundherr, welcher das Jus Patronatus ausübet dazuzugeben, die Unterthanen aber seien immerhin nach dem bestehenden Gebrauche, die zum Kirchen, Pfarre und Schulenaue, oder Reparationen notwendige Führen und Handarbeiten, unengeltlich zu leisten verbunden, in Weigerungsfalle aber, sollen

sowohl die Grundherren als Unterthanen zu diesen ihnen obliegenden Verbindlichkeiten, von der politischen Behörde unnachsichtlich verhalten werden“.

Z tohoto ustanovenia je zrejme, že nabývanie a vykonávanie práva patronátneho, ktoré právo až do tejto doby bolo považované za právo duševné, viazané k osobám, resp. k rodinám a bolo udeľované cirkvou, resp. kráľom, čo najvyšším patrónom len takým osobám, resp. rodinám, ktoré všetkým cirkvou stanoveným podmienkam vyhoveľ, týmto nariadením umožňuje sa už aj nekatolíkom ako majiteľom, resp. vlastníkom patronátnych pozemkov. Týmto ovšem naproti dosavadnému právemu stavu vzniká nový druh patronátu, takzvaný patronát reálny (vecný), viaznúci na zemepánskych majetkoch, ako právo resp. bremeno vecné, ktoré ako také prináleží každočasnému majiteľovi zemepánskych majetkov bez ohľadu na jeho vierovyznanie a práve preto odpredajom vždy prechádza na nových nabyvateľov týchto majetkov.

Lenže citovanému ustanoveniu kráľovskej miestodržiteľskej rady nemožno tak rozumeť, že by nabyvatelia zemepánskych majetkov v každom prípade s nadobudnutím zemepánskych majetkov súčasne nadobudnuli aj právo patronátne. Tohoto práva nabyvatelia patronátnych majetkov mohli nadobudnúť len vtedy, resp. len v takých prípadoch, keď zakúpili také majetky, ktorých dosavadný vlastník — či už bol on katolíkom alebo nekatolíkom — právo patronátne nenaobudnul podľa cirkevných predpisov, resp. nebolo mu udelené cirkvou, resp. kráľom ako najvyšším patrónom, ale nadobudnul ho výlučne podľa práva štátneho, ktoré právo odchyľne od dosavadného právneho stavu uvádzalo sa už v súvislosti s pozemkami, resp. s držbou týchto pozemkov a tým dôsledne stalo sa právom, resp. bremenom vecným, viaznucim na týchto pozemkoch, nadobudnutie ktorého práve preto zakúpením pozemkov bolo už umožnené aj inovercom.

V takých prípadoch však, totiž keď išlo o zakúpenie majetku, na ktorom bolo vykonávané osobné, resp. rodinné patronátne právo, ktoré svojho času bolo udelené výlučne osobe alebo rodu, čo výsadné právo cirkevne, nezávislé na zemepánskych majetkoch, nabyvateľ s odkúpením pozemkov príslúchajúcich osobe a či rodu čo dosavadnému patrónovi tohoto patronátneho práva nadobudnúť nemohol a to ani vtedy nie, keď nabyvateľom bola osoba katolícká, lebo však toto právo, ako osobná výsada, neviazlo na zakúpenom majetku, dosavadný patrón nemohol s ním disponovať a ako také nikdy nemohlo byť predmetom odpredaju, ale aj po

odpredaní zemepánskeho majetku zostalo naďalej u osoby dosavádneho patróna, resp. u členov rodiny dotiaľ, kým táto rodina nevymrela, v ktorom prípade patronát zaniknul a prípadne znova mohol preísť na inú osobu alebo rodinu len za súhlasu cirkve, resp. kráľa ako najvyššieho patróna.

Na základe uvedených treba zastávať právny názor, že nekatolíci podľa citovaného ustanovenia kráľovskej miestodržiteľskej rady právo patronátne mohli nadobudnúť len tam, kde sa jednalo o patronát reálny (vecný), ktorý bol vytvorený štátnym právom a ktorý už ab ovo viaznul na majetkoch a nebol viazaný k osobe patróna.

Z týchto samých dôvodov patronát osobný alebo rodinný nemohli nadobudnúť ani sami katolíci bez zvláštneho povolenia cirkve, resp. kráľa.

Ako vidno, patronátne právo reálne len nariadením kráľovskej miestodržiteľskej rady zo dňa 7. apríla 1787 bolo udelené aj nekatolíkom, ktorí dosavád napriek tomu, že rim. kat. cirkve nachádzajúce sa na ich majetkoch povinní boli udržiavať práve tak, ako aj sami katolícki zemepáni, preca patronátne právo vykonávať nemohli a stalo sa tak len vyš uvedeným nariadením.

Táto zmena týkajúca sa nabývania a vykonávania patronátneho práva bola privedená pomerami náboženskými, keďže nekatolícki zemepáni, ako aj niekdajší katolícki zemepáni čo patróni, ktorí prestúpili k evanjelickej cirkvi, čím zrejme právo patronátne stratili, s poukazom na ustanovenie zák. čl. XI. a XII. z roku 1647 odopierali znášať bremená v prospech rim. kat. cirkve a preto v záujme zachovania dosavádneho stavu, totiž aby evanjelici aj napriek uvedeným zákonitým ustanoveniam mohli byť k požadovaným plneniam v prospech rim. kat. cirkve naďalej donútení, bolo potrebné, aby tieto cirkevné bremená, ktoré štátnym právom ukladajú sa zemepánom, boli považované za bremená vecné, viaznuce na zemepánskych majetkoch a tým zrejme aj práva s týmito bremenami spojené bolo treba za práva reálne deklarovať. Týmto bol daný podklad vzniku patronátu reálneho, ktorý aj v skutočnosti bol vyjadrený v nariadení kráľovskej miestodržiteľskej rady zo dňa 7. apríla 1787.

Z uvedených ďalej je patrné, že zemepánom-nekatolíkom povinnosť udržiavania rim. kat. cirkve ukládala sa už aj do roku 1787, avšak neukládalo sa im to čo povinnosť a či bremeno patronátne, plynúce z patronátneho pomeru, keďže — ako vyš uvedeno — v tejto dobe ešte zemepánom s uložením uvedených povinností nebolo súčasne udelené aj právo patronátne, ale ukládala sa im táto povinnosť v postavení ze-

mepánskom čo bremeno vecné, viaznuce na zemepánskych majetkoch, ktoré oni, teda čo majitelia týchto zemepánskych statkov znášali a k plneniu ktorých mohli byť aj donútení príslušnými vrchnosťami.

Tieto povinnosti čo bremená patronátne byly a mohly byť zemepánom uložené len od roku 1787, od vydania uvedeného nariadenia kráľovskej miestodržiteľskej rady, ktorým byly im už udelené aj práva patronátne, čím zrejme bremená tieto staly sa podstatnou a nerozlučiteľnou súčasťou práv zemepánskych, prislúchajúcich im (zemepánom) čo majiteľom, resp. vlastníkom zemepánskych majetkov.

Týchto bremien zemepáni, teraz už aj ako patróni, nemôžu sa viac sprostíť a povinní sú ich znášať dotiaľ, kým na nich hospodária, resp. kým sú v ich vlastníctve, resp. kým sú v ich držbe a môžu sa ich sprostíť len odpredajom majetkov, na ktorých patronát viazne, v ktorom prípade tak patronátne práva, ako aj z nich plynúce bremená čo bremená vecné, prechádzajú na nového nabyvateľa odpredaných pozemkov, resp. zostávajú aj naďalej na týchto pozemkoch.

V súvislosti s právnym stavom tu vyloženým, je nevyhnutelne potrebné skúmať niektoré ustanovenia zák. článku XXVI. z roku 1790 a menovite ustanovenia bodov 2. a 3. z toho dôvodu, či do tejto doby vydané vrchnostenské nariadenia, ktorými bol vytvorený dosavádny právny stav, upravujúci otázku práva patronátneho, nedoznaly zmeny týmto zák. článkom a tým zrejme či aj v otázke práva patronátneho nenastala zmena, pokiaľ sa týče nabývania vykonávania tohoto práva nekatolíckmi.

2. bod. zák. článku XXVI: 1790 v otázke zriaďovania a udržiavania cirkve stanoví nasledovné: „.....zemepán povinný je pre cirkev, duchovného a školu vyznačiť zodpovedný pozemok, avšak katolícké obce k zriadeniu a dotovaniu takýchto cirkví a škôl výdajmi, zápražnými alebo ručnými prácami žiadnym spôsobom nemôžu byť zaviazané, čo taktiež aj so strany evanjelických zemepánov a obcí ohľadne znova vystavíť sa majúcích katolíckých cirkví a fár má byť dodržané, právo evanjelických zemepánov a zemepánov týkajúce sa zavedenia slobodného náboženského vyznania, ako aj zriaďovania a opravovania kostolov a fár, na vecné časy prehlasuje sa za nezúžitelné a neobmedziteľné“.

3. bod. tohoto zák. článku ohľadne cirkevných príspevkov stanoví následovne :

„V dôsledku slobodného náboženského vyznania evanjelíkov, nech sú už oni živnostníci alebo akéhokolvek stavu

a položenia, neberúc do ohľadu výsady cechov, ani k svätým omšám, ani k procesiám, ani k iným obradom a úkonom, ktoré by sa protivily ich viere, pod žiadnym titulom a žiadnym trestom nech sú neni donucovaní, alebo pod týmto titulom k žiadnym plneniam nech sú neni zaväzovaní“.

Z týchto zákonných ustanovení ide zreteľne na javo, že evanjelíci až do roku 1790 aj s hľadiska štátneho práva boli považovaní za členov cirkve katolickej — ovšem s hľadiska cirkevného práva boli považovaní za pobludilých členov, — ktorí ako členovia cirkve katolickej patrili aj do parochiálneho sväzku miestnych cirkví, v dôsledku čoho boli donucovaní k znášaniu bremien miestnych cirkví katolíckych v takej miere, v akej miere k ich znášaniu boli donucovaní aj sami katolíci.

Že evanjelíci do vynesenia zák. článku XXVI: 1790 skutočne patrili do parochiálnych sväzkov miestnych cirkví katolíckych, dôkazom toho je ustanovenie 2. bodu, v ktorom sa výslovne zakazuje, že evanjelíci nesmia byť viac donucovaní k cirkevným obradom ani k žiadnym cirkevným úkonom cirkve katolickej, ktoré ustanovenie úplne zbytočné by bolo vtedy, keby uvedený stav faktický nebol jestvoval, v ktorom prípade zákonodárca nebol by mal čo zakazovať. Teda sám zákon to a contrario dokazuje.

Uvedeným zák. článkom teda nekatolíci (evanjelíci) boli už vyňatí z parochiálnych sväzkov miestnych rim. kat. cirkví a tým súčasne boli oslobodení aj od znášania dosavadných bremien a plnení voči r. kat. cirkvi. Lenže týmito ustanoveniami zák. článku XXVI: 1790 evanjelíci neboli oslobodení od všetkých dosavadných plnení, resp. od všetkých záväzkov bez ohľadu na ich právnu povahu, totiž aj od záväzkov, resp. bremien, zakladajúcich sa na inom právnom titule než verejnoprávnom (patričnosť k parochiálnemu sväzku) a to od takých bremien, ktoré sa zakladali na súkromnoprávnom titule, na príklad na dohode, smluve, legáte donatiónej listine atď. Podľa tohoto zák. článku boli evanjelíci oslobodení len od tých bremien a záväzkov, ktoré dosavad znášali ako bremena osobné, plynúce z parochiálneho sväzku k cirkvi rímsko-katolickej, ktoré v skutočnosti a podľa dosavadného právneho stavu ukládali sa im za náboženské úkony poskytnuté im cirkvou katolíckou*.

* Poznámka: Katolícky duchovný povinný bol dieťa evanjelíka pokrstíť, zaopatríť všetkými sviatosťami, keď v miestnej obci nebolo evanjelického duchovného, alebo keď tento pre veľkú vzdialenosť nemohol sa dostaviť k vykonaniu požadovaného cirkevného úkonu, na príklad pohrebných obradov.

Teda evanjelíci podľa uvedeného zákona boli oslobodení zúčastniť sa náboženských obradov cirkve katolickej, boli oslobodení od poskytovania rôznych naturálnych dávok ako kňazská desatina, lektiky, boli oslobodení od štólových poplatkov, keďže viac neboli povinní zúčastniť sa cirkevných obradov a náboženských úkonov cirkve katolickej a konečne boli oslobodení aj od poskytovania ručných a zápražných prác, ktoré dosavád povinní boli konať pri zriaďovaní a udržiavaní budov miestnych cirkví katolíckych.

Naproti uvedenému právnomu stavu evanjelíckí zemepáni, čo patróni rim. kat. cirkví ležiacich na ich území, zák. článkom XXVI: 1790 neboli oslobodení od znášania patronátnych bremien, ale práve tak ako aj ich poddaní boli oslobodení len od záväzkov rázu osobného, zakladajúceho sa na patričnosti k parochiálnemu sväzku k cirkvi rim. katolickej. Že je tomu tak, vysvitá z ustanovenia 2. bodu cit. zák. článku, v ktorom sa výslovne stanoví, že evanjelíckí zemepáni nie sú viac povinní prispievať k zriaďovaniu nových cirkví a fár, z čoho contrario plynie, že ich dosavádne záväzky ako zemepánov-patrónov ohľadne udržiavania už jestvujúcich rim. kat. cirkví v neztenčenej miere aj naďalej trvajú.

Podľa cit. zákonného článku len tí evanjelíckí zemepáni boli oslobodení od dosavadných plnení voči rim. kat. cirkvi, resp. od zriaďovania a udržiavania rim. kat. cirkví, na majetkoch ktorých nejestvoval patronát, resp. keď ich majetky neboli zaťažené vecným právom patronátnym.

Správnosť tu uvedeného stanoviska nie je oslabená ani poslednou vetou bodu 2. zák. čl. XXVI: 1790, v ktorej sa stanoví: „právo evanjelíckych zemanov a zemepánov týkajúce sa zavedenia slobodného náboženského vyznania ako aj zriaďovania a opravovania kostolov a fár, na večné časy prehlasuje sa za nezúžitelné a neobmedziteľné“, pretože toto ustanovenie zákona má na mysli len to právo evanjelíckych zemanov a zemepánov, ktoré sa týka zavedenia evanjelického náboženstva, vystavenia a opravovania kostolov a fár nových a to kostolov a fár cirkví evanjelíckej, ktorej členmi sú tito zemepáni, teda len to právo evanjelíckych zemepánov a zemanov je neobmedziteľné a nezúžitelné, ktoré sa vzťahuje na založenie a udržiavanie cirkví evanjelíckych.

Odhladnuc však od uvedených, patronátne bremien evanjelíckych zemepánov týmto zákonom (XXVI: 1790) nemohly byť zrušené už aj z toho dôvodu, pretože intenciou zákonodárcu — ako výšuvdeno — bolo zrušiť len tie bremena, resp. záväzky evanjelíckov, ktoré sa zakladali na patričnosti k parochiálnemu sväzku.

Nebolo však intenciou zákonodárcu zrušiť aj tie bremená resp. záväzky, ktoré pochádzali z iného právneho titulu - totiž z titulu vecného patronátu, právne pomery ktorého: jeho vzniknutie, jeho existencia, jeho obsah a jeho nabývanie boli upravené štátovrchnostenskými nariadeniami, ktoré sa zakladali na zák. článku LX: 1715, LXXI: 1713 a na predošlých zákonoch, v smysle ktorých kráľ ako najvyšší patrón povinnosť zriaďovania a udržiavania rím. kat. cirkví ukladá zemepánom, čo zemepánskym vrchnostiam, z ktorého dôvodu evanjelickí zemepáni v tomto ich postavení nemohli byť sprostí patronátnych bremien ako bremien zaťažujúcich nie ich osobu, ale ich zemepánske majetky, resp. majetky prináležajúce im ako zemepánskej vrchnosti.

Že by prípadne uvedené zákony, ako aj na ich podklade vydané kráľovské nariadenia a nariadenia kráľ. miestodržiteľskej rady, pozdejšími zákonami boli zrušené, nevysvitá zo zák. čl. XXVI:1790 to a nestalo sa tak ani pozdejšími zákonami, upravujúcimi hmotné pomery jednotlivých cirkví v bývalom Uhorsku a menovite zákonodárstvom z roku 1848, ktoré aj napriek zrušeniu dosavádnych zemepánskych vrchností a poddanstva o patronátnej inštitúcii sa vôbec nezmieňuje. Z tohto treba vyvodzovať, že aj samé zákonodárstvo z roku 1848 hľadelo na tieto bremená ako na bremená vecné, viaznúce na zemepánskych majetkoch, ktoré týmito zákonami vôbec tangované neboli.

Že bremená patronátne zákonodárstvom z roku 1848 zrušené neboli, tomu nasvedčuje aj ustanovenie § 1. cisárskeho patentu zo dňa 2. marca 1853 vydaného vo veci usporiadania práv a povinností obapolných nekdejších pánov zemských a býv. poddaných, v smysle ktorého boli zrušené len tie práva a povinnosti resp. záväzky, ktoré sa zakladali na urbáriálnom pomere a keďže patronát sa nikdy nezakladal na urbáriálnom pomere, nemohly byť preto zrušené ani dosavádne patronátne práva a bremená nekdejších zemepánov, ktoré viazly na ich majetkoch a to na základe zvláštnych právnych noriem.

Že by však tento právny stav, ktorým bola vytvorená inštitúcia vecného patronátu viaznuca na zemepánskych majetkoch ako reálne bremeno bol býval prípadne v dobe pozdejšej pozmenený, v dobe tejto vydané zákony tomu nenasvedčujú, ba práve naopak od roku 1848 do prevratu vyvinúť sa právna judikatúra uhorských najvyšších instančných stolíc je dôkazom toho, že právny stav jestvujúci už v roku 1848 bol úplne zachovaný a nezmenene trval až do utvorenia štátu Československého, kedy bol článkom 2. zákona č.

11. z roku 1918 recipovaný a tým sa stal súčiastkou aj právneho poriadku republiky Československej, na ktorom ani našim zákonodárstvom dosavád nič menené nebolo, vyjmúc zákona o pozemkovej reforme a to len pokiaľ sa týče náhrady za bremená patronátne viaznúce na rozparcelovaných pozemkoch.

II. ČASŤ

OBSAH PATRONÁTU.

1. Práva patronátne.

Patronát podľa cirkevného kodexu, totiž podľa novšieho učenia cirkve katolickej, je súhrnom cirkevných práv (výsad) spojených s istými bremenami, ktoré cirkev zakladateľom cirkevných beneficíí udeľuje resp. ukladá.

Tieto práva zakladateľov a či patrónov sú rôzne a že ktoré sú to tie práva, resp. z čoho a z akých oprávneností tieto práva pozostávajú, v tomto ohľade smerodajnými sú všeobecné predpisy cirkve katolickej.

Podľa týchto predpisov práva, ktoré patrónom podľa všeobecných zákonov cirkve katolickej prináležia, sú dvojakého rázu a to: práva čestné a práva výnosné (užitčné).

a) Čestné práva patrónov sú nasledovné: Beneficiár z príležitosti cirkevných sviatkov povinný je patróna pobierajúceho sa do kostola slávnostne privítať a doprevadiť ho do kostola (*ius processionis*), patrón oprávnený je do steny (múra) kostola svoj erb alebo svoje meno vytesať (*ius listrae*), prislúcha mu zvlášťne miesto v kostole (*sedes in choro*), zvlášťne okadenie (*honor thuris*), pokropenie svätenou vodou (*honor aquae benedictae*), prvému je podaný posvätený chlieb, ktorý sa rozdeľuje ľudu (*honor panis*), podáva mu k boskaniu krucifix (*osculum pacis*), beneficiár povinný je zvlášťne sa pomodliť za neho a za jeho rodinu (*ius intercessionis*), pri cirkevných sprievodoch prináleží mu prvé miesto hneď za sviatosťou oltárnou, pri jeho odumretí má byť dodržaný cirkevný smútok a má byť za neho slúžená zádušná omša (*luctus ecclesiasticus*) a konečne môže sa domáhať, aby bol na jeho želanie pochovaný v kostole (*ius sepulturae*).

Avšak najdôležitejším čestným právom patróna je právo prezentačné (*ius praesentandi*), totiž to právo, podľa ktorého v prípade uprázdnenia benefícia oprávnený je spôsobilého klerika vyznačiť cirkevnej vrchnosti, ktorým má byť uprázdnené beneficium zaplnené. V prípade, že by sa tak nestalo, oprávnený je domáhať sa svojho práva aj u pápežskej kúrie.

Patrón tohoto svojho práva nemôže zneužiť v neprospech cirkve, resp. nemôže prezentovať osobu nevhodnú, ktorá nevyhovuje cirkevným predpisom, ako aj predpisom stanoveným zákonami štátnymi, ktoré medzi inými aj to stanovujú, že prezentovaná osoba, resp. duchovný musí byť štátnym občanom. (viď zák. čl. XXX: 1495, zák. čl. LIII: 1723, resp. zák. čl. III: 1848).

Prezentácia má sa previesť behom 4 mesiacov a to počítajúc odo dňa, kedy sa patrón dozvedel o uprázdnení benefícia, resp. kedy patrón bol o uprázdnení benefícia prislúšným ordinariátom vyrozumiený. Keby patrón svojho práva za túto dobu nepoužil, toto právo prejde na biskupa, ktorý beneficium slobodne zaplní.* (Can. 1458).

Keď je viac patrónov jednotlivcov, môžu sa dohodnúť ohľadne vykonávania prezentačného práva tak, že ho striedavo budú vykonávať. K platnosti tohoto dohodnutia vyžaduje sa písomný súhlas Ordinariátu (c. 1459). Keď sa patróni medzi sebou takto nedohodli, má sa za prezentovaného považovať ten, kto obsiahol aspoň relatívnu väčšinu hlasov.

Keď prezentačné právo prislúcha obecnstvu, t. j. početnejšej spoločnosti (obec), to právo vykonáva sa kolegiálne, to je hlasovaním a vtedy je potreba absolútnej väčšiny; pri treťom hlasovaní, totiž keď v predošlých dvoch hlasovaniach nebolo dosiahnuté absolútnej väčšiny, dostatočná je aj relatívna väčšina.**

Keď pri treťom hlasovaní viaceri dostali jednako počet hlasov, ale viac ako ostatní, všetci tito sa pokladajú za prezentovaných (c. 1460).

V takýchto prípadoch, keď sa totižto kolegiálne vykonáva prezentačné právo, hlasovanie zavše vykonáva sa z po medzi troch kandidátov vyznačených biskupom (canon číslo 1452).

Biskup nie je povinný sdeliť patrónovi príčiny, pre ktoré prezentovanie ním navrhutej osoby nebolo prijaté; avšak v takomto prípade, totiž keď k prezentovaniu ustálená 4 mesačná lehota ešte neuplynula, je patrón oprávnený novú osobu prezentovať; jestli by však ani táto osoba nebola uznaná za spôsobilú, biskup pre tento prípad slobodne môže beneficium zaplniť, predpokladajúc ovšem, že patrón alebo prezentovaná osoba proti zamietnutiu biskupa do 10 dní od o-

* Keď zakladačná listina alebo zákonný zvyk určuje kratšiu lehotu, táto je smerodajná.

** Sú to poväčšine prípady, keď reálny patronát prešiel na viacerých nabyvateľov patronátneho majetku. (Dedičia).

známenia zamietnutia nepodá rekurz k svätej stolici, v ktorom prípade treba vyčkať so zaplnením benefícia do vynesenia konečného rozhodnutia (c. 1465. § 1).

Taktiež keď patrón viac osôb prezentoval, je biskup oprávnený z pomedzi týchto osôb slobodne voliť. (C. 1466. § 3.). Podobne právo prezentačné prechádza na biskupa aj vtedy, keď by patrón v lehote 4 mesačnej prezentovanie nepreviedol. (C. 1458. § 1).

Právo prezentačné, ako oprávnenosť vyplývajúca z práva patronátneho, podľa starodávneho zvyku, uznávaného aj samou cirkvou katolíckou, čo je patrné z vyjádrenia pápeža Pia IX. učeného dňa 17. III. 1856 rak. uhorskému biskupskému sboru, uznáva sa aj evanjelikom ako osobám pokrstným.* Neprináleží však toto právo podľa stanoviska cirkve osobám nepokrstným, teda ani osobám židovského vierovyznania, ktoré právo ony nemôžu vykonávať osobne, ale vykonávajú ho iba svojim povereníkom, totiž osobou rim. kat. vierovyznania, ktorý podľa želania poverovateľa prezentovanie prevedie.

b) Výnosné práva patrónov boli nasledovné:

1. Patrón oprávnený bol použiť prebytočného dôchodku cirkevného benefícia,**

2. keď bez vlastnej viny ochudobnel, mal nárok na výživu z dôchodku benefícia, (jus alimentorum),

3. patrón oprávnený bol vykonávať dozor nad benefíciom a za týmto účelom na majetkoch benefícia držať svojho povereníka, ktorý príjmy a dôchodky benefícia kontroloval a prebytočný výnos majetkov benefícia, ako aj dávky poddaných, bydliačich na majetkoch benefícia odvádzať patrónovi.

Ovšem tieto práva dnes už výjmc práva dozoru praktického významu nemajú, pretože tieto práva patrónov v dobe pozdejšej úplne zanikli a v posledných stoliatiach, menovite od 18. stoliatia, kedy udržovanie cirkví nariaďuje sa patrónom resp. zemepánom, nevyskytujú sa také prípady, v ktorých patrón týchto zastaralých práv bol by použil.

V skutočnosti dnes už má patrón právo len na podporu resp. na výživu z dôchodku cirkevného benefícia a to len vtedy, keď na to dôchodok benefícia po odpočítaní výdajov postačuje (can 1855).

Ďalej prináleží patrónovi právo dozoru nad benefíciou.

* Jogi Lexikon, sváz. IV. str. 611.

** Vid. I. časť str. 17.

mom a za týmto účelom oprávnený je preskúmať záverečné účty, avšak nie je oprávnený k tomu, aby zasahoval do správy majetku cirkevného benefícia. (c. 1469).

Na tomto podklade patrón oprávnený je žiadať každoročne vyúčtovanie dôchodkov benefícia, pretože potreby benefícia nie sú bezpodmienečne patrónom hradené, ale sú nim hradené iba tie, na zaokrytie ktorých dôchodky benefícia nepostačujú. Z tohoto dôvodu patrón oprávnený je žiadať od benefičiára, aby dôchodky benefícia boli vhodne uložené a to spôsobom požívajúcim sirotčej istoty a majú slúžiť len účelom a či potrebám, ktorým jednotlivé majetkové časti boli zakladateľom venované. Teda zvlášť majú byť spravované dôchodky kostolných pozemkov, respektive fundácií, zvlášť dôchodky farských pozemkov a zvlášť dôchodky slúžiace zapatreniu dotyčného benefičiára, ktoré tvoria jeho osobné požitky. Z tohoto dôvodu nemožu byť benefičiárom čo osobné požitky použité dôchodky plynúce z kostolných pozemkov a nadácií alebo z pozemkov slúžiacich k udržovaniu farských budov, ale majú byť ukladané k úrokovaniu, aby pri vyskytnutí sa potrebách: pri oprave kostola alebo fary a ich príslušenstiev mohli byť v prvom rade použité, lebo však patrón povinný je hradiť len tú časť vyskytnutých sa potrieb, ktoré z uložených dôchodkov už nemôžu byť kryté, keď teda zúrokovaný kapitál dôchodkov už nepostačuje na zaokrytie všetkých vyskytnutých sa potrieb. Preto je v záujme samého patróna, aby tohoto práva nezanedbával, lebo ináčej povinný je hradiť všetky vyskytnuté sa potreby plynúce z udržovania cirkevného benefícia a to aj tie potreby, ktoré za riadneho použitia dôchodkov cirkevného benefícia boli by hradené z dôchodkov účelových častí majetku benefícia.

VÝKON PRÁVA PREZENTAČNÉHO V MESTÁCH.

Podľa cirkevného práva mohli patronát nadobudnúť tak osoby fyzické, ako aj osoby právnické (korporácie). Tohoto práva bývalé slobodné kráľovské mestá v Uhorsku po väčšine nenadobudli zakladaním, ale kráľovským darovaním, teda prenesením práva patronátneho na mestá, ktoré právo prináležalo výlučne kráľovi ako najvyššiemu patrónovi, z ktorého dôvodu takto udelené právo je výronom práva kráľa, čo najvyššieho patróna, čo ináčej je zdôrazňované aj v samých donacionálnych listinách, v ktorých právo patronátne ako výsada cirkevná vždy zvlášť sa uvádza.

Z tohoto dôvodu teda právo prezentačné, resp. právo voľby duchovného býv. slob. kráľ. mest zakladá sa na kráľovských privilegiách, udelených mestám kráľovskými donacionálnymi listinami a práve preto na právo toto treba hľadieť ako na právo výsadné, udelené mestu čo korporácii, ktoré ako také oprávnení sú vykonávať všetci občania mesta, resp. nimi zvolené zastupiteľstvo.

Tu však dnes spornou sa stáva otázka, či právo voľby r. k. duchovného prináleží všetkým členom zastupiteľstva mesta a či len jednej jeho čiastke, totiž tým členom zastupiteľského sboru mesta, ktorí sú náboženstva rímsko-katolíckeho?

Podľa cirkevného stanoviska len katolíci môže byť patrónom, v dôsledku čoho len katolíci môže vykonávať aj práva z patronátu plynúce, teda aj právo prezentačné.

Toto stanovisko cirkve rímsko-katolíckej si osvojila aj býv. uhorská právna judikatúra, ktorá toto právo uznáva len katolíckym členom zastupiteľského sboru mesta s poukazom jednak na dosavád vydané kráľovské nariadenia a menovite na nariadenie kráľovskej kancelárie zo dňa 27. mája 1818,* ktoré stanoví, že v tých slobodných kráľovských mestách, ktoré sú obývané občanstvom rôzneho vierovyznania, voľby rímsko-kat. duchovného môžu sa zúčastniť len občania rímsko-kat. vierovyznania, jednak však s poukazom na právnu povahu tohoto práva, totiž že pri vykonávaní práva prezentačného nejedná sa už o vykonávanie politických práv, prináležajúcich mestu čo právnickej osobe, ktorá je reprezentanto-

* Jogi Lexikon, sväz IV. str. 616.

vaná zastupiteľským sborom, teda všetkými jeho členmi bez rozdielu na náboženskú patričnosť, ale že tu ide o vykonávanie práva cirkevného (ius spiritali adnexum), ktoré ako také len tí členovia zastupiteľského sboru môžu vykonávať, ktorí všetkým podmienkam cirkvou stanoveným vyhovujú, teda ktorí sú katolíckmi. (Rozhodnutie uh. ministerstva kultu a nar. výučby zo dňa 5. októbra 1876 č. 19.185).*

Lenže obe tieto stanoviská, teda tak právne stanovisko vyslovené v uvedenom kráľovskom nariadení, ako aj právny názor uhorského ministerstva kultu a verejnej výučby vyjadrený v jeho rozhodnutí sú len prejavom právneho názoru týchto vrchností, ktoré však nemajú opory ani v štátnom ani v cirkevnom práve.

S hľadiska cirkevného obe tieto stanoviská neobstoja preto, lebo sama rímsko-kat. cirkev v dôsledku zmeny právneho stavu vytvoreného nábožensko-politickými pomerami (zák. čl. XXVI: 1790) koncom XVIII. storočia všeobecne uznáva právo patronátne aj evanjelíkom ako osobám pokrsteným a neuznáva ho iba nepokrsteným osobám.**

S hľadiska štátneho práva však stanovisko vyslovené v nariadení kráľovskej miestodržiteľskej rady číslo 16.859 a v rozhodnutí č. 19.185/76 neobstoja preto, lebo ako vyšvede-no, neshoduje sa so skutočným právnym stavom, vytvoreným v št. práve koncom XVIII. storočia, ktorý právny stav výkon práv patronátnych udeľuje už aj evanjelíkom a ktorý stav v žiadnom ohľade, teda ani ohľadne vykonávania patronátnych práv, ani ohľadne vykonávania patronátnych bremien, pozdejšími zákonami a menovite zák. článkom XXVI: 1790 vôbec tangovaný nebol.

Z tohoto dôvodu teda uvedeným nariadením kráľovskej kancelárie bez revokovania predošlých platných nariadení, ktorými výkon práva patronátneho bol udelený už aj evanjelíkom, nemohlo byť zaujaté právne stanovisko, že výkon prezentačného práva v mestách už neprináleží evanjelíkom a či nemohlo byť právo patronátne a tým aj právo prezentačné, ktoré v skutočnosti je výronom práva patronátneho, evanjelíkom odňaté bez toho, že by evanjelíci súčasne neboli oslobodení aj od znášania bremien spojených s oprávnenosťami z patronátu plynúcimi.

Uvedené stanovisko, vyvinuvšie sa v uhorskej právnej judikatúre, neobstoja už aj z toho ďalšieho dôvodu, pokiaľ

* Jogi Lexikon sväz IV. str. 617.

** Jogi Lexikon sväz IV. str. 611.

sa protiví platným štátnym zákonom, týkajúcim sa zriaďovania a spravovania miest.

Zák. článkom XXI: 1886 sa totiž výslovne stanoví, že v municipálnych mestách a v mestách so sriadeným magistrátom autonómne práva, totiž všetky práva prináležajúce mestu sú vykonávané municipálnym výborom, resp. zastupiteľstvom ako jedine oprávneným reprezentantom mesta čo právnej osoby, ktoré práva podľa tohoto zákona iným spôsobom vôbec nemôžu byť platne vykonávané.

Toto zriadenie mest však ustanovením §-u 19. vl. nariadenia zo dňa 23. novembra 1922 Sb. z. a n. doznalo zmeny v tom smysle, že uvedené mestá, s výnimkou miest Bratislava a Košice (§ 1. zákon zo dňa 13. júla 1922 číslo 242 Sb. z. a n.) boly pozmenené na obce, ktoré sa majú riadiť ustanoveniami zákona číslo 243|1922 Sb. zák. a n., v smysle ktorých najvyšším reprezentantom obce je zastupiteľský sbor, ktorý v medziach zákona usnáša sa o všetkých veciach spadajúcich do okruhu pôsobnosti obce, resp. rozhoduje o veciach, ktoré sa dotýkajú jej vnútorného života, teda rozhoduje aj v otázke výkonu práva prezentačného.

Pôsobenie členov v tomto sbore nielen že je právom, ale súčasne je to aj ich povinnosťou a preto z tohoto pôsobenia pre vieru a či pre iné vierovyznanie nemôže byť žiadan člen sboru vylúčený, pretože protivilo by sa to ustanoveniu §-u 2. zák. čl. XLIII: 1895, ktoré vypovie, že spôsobilosť k vykonávaniu občianskych a politických práv je neodvislá od vierovyznania. Je síce pravda, že samé patronátne právo a z neho plynúce oprávnenosti a tak teda aj právo prezentačné nie je v užšom smysle slova právom občianskym a politickým, ale je právom duševným „ius spirituali adnexum“, lenže právo jeho vykonávania v tomto sbore je už právom občianskym, stanoveným štátnym zákonom, ktorý ho v rovnakej miere udeľuje všetkým oprávneným osobám bez rozdielu náboženského vyznania a ktorý v tomto ohľade, totiž pri vykonávaní práv prináležajúcich mestám a obciam, resp. ich zastupiteľským sborom, žiadne obmedzenie resp. výnimky nestanovil. Z tohoto dôvodu vylúčiť niektorého člena zastupiteľského sboru z vykonávania práv prináležajúcich zastupiteľskému sboru a či obmedzovať ho vo vykonávaní zákonom mu daného práva neznamenaloby už vylúčenie z vykonávania práva cirkevného, ale v skutočnosti znamenalo by to vylúčenie z vykonávania práv občianskych a politických.

Takéto vylúčenie nie je prípustné už aj z toho dôvodu, že obecné zastupiteľstvo, ktoré je povolané k vykonávaniu všetkých práv dotýkajúcich sa obecného života, nie je repre-

zentantom veriácich, ale je vždy reprezentantom politickej obce, totiž všetkých občanov bez rozdielu náboženského vyznania, v dôsledku čoho aj členovia zastupiteľského sboru pôsobia v ňom nie čo veriaci, ale čo občania, vyzbrojení práva-ami občianskymi a politickými.

Dôkaz správnosti tu zastávaného stanoviska treba vidieť aj v tej okolnosti, že mestá — dnes ovšem už obce — znášajú patronátne bremená nerozdielne čo verejnoprávne korporácie a preto aj z patronátu vyplývajúce oprávnenosti nerozdielne majú vykonávať, lebo však aj sám patronát ako súbor práv a záväzkov je jednotným a nerozdeliteľným právnym pomerom, ktorý vždy ako celok sa objavuje, spoločne predchádzajú tak práva ako aj záväzky, v dôsledku čoho nemožno prenášať práva na osoby iné, než ktoré aj povinnosti vykonávajú.

Už aj z tohoto dôvodu teda nemožno činiť rozdiel medzi členmi zastupiteľského sboru ani pri vykonávaní práv, resp. niektorých členov vyzbrojiť väčšími právami na úkor ostatných členov bez toho, že by sa na katolíckych členov, ktorí sú väčšími právami vyzbrojení, súčasne neuvalili aj väčšie povinnosti zodpovedne ich väčšej oprávnenosti.

Avšak opačne právne stanovisko zastávané uhorskou právnou judikatúrou nie je v shode ani s názorami všeobecnej cirkve katolíckej, ktorá výkon práva patronátneho — ako už vyšspomenuté — uznáva aj nekatolíkom a neuznáva ho len osobám nepokrsteným*.

Keď teda katolícká cirkev právo patronátne nepopiera nekatolíkom v konkrétnych prípadoch v ktorých nekatolík sám osobne môže byť patrónom, a ako taký je oprávnený aj právo prezentačné vykonávať, tým menej môže byť toto právo popierané nekatolíkom tam, kde ho oni samostatne nevykonávajú a kde ho vykonávajú spoločne s osobami katolíckého vierovyznania. Neuznanie vykonávania tohoto práva nekatolíckym členom zastupiteľského sboru protivilo by sa aj všeobecnej právnej zásade, podľa ktorej platí, že keď sa uzná niekomu spôsobilosť k vykonávaniu väčšej oprávnenosti, akou je aj samostatný výkon prezentácie nekatolíkom čo jedincom, tým viacej môže mu byť uznaná takáto spôsobilosť k výkonu menej významnej oprávnenosti, totiž k spoločnému vykonávaniu prezentácie spolu s katolíkmi.

Zástanci uhorského stanoviska na podopretie tohoto stanoviska dovolávajú sa konečne aj samej právnej historie

* Jogi Lexikon, sváz. IV. str. 611.

uhorskej a odôvodňujú správnosť svojho stanoviska tým, že právo patronátne bolo mestám udelené v takej dobe, kedy ešte evanjelíci nejestvovali a obyvateľstvo miest bolo jednotného vierovyznania, v dôsledku čoho právo patronátne bolo a mohlo byť udelené len katolíkom, ktorí jedine mohli vykonávať aj občanské práva.

Je síce pravda, že býv. slobodné kráľovské mestá patronátne práva po väčšine nadobudli ešte v takej dobe, kedy evanjelíci nejestvovali, avšak nie sú vylúčené ani také prípady, že niektoré mestá patronátne práva nadobudli už v dobe reformácie, kedy ešte iný, než katolík občanské práva vykonávať nemohol, avšak zmenou hospodárskych a politických pomerov, ako aj zmenou právneho stavu musela nastať zmena aj ohľadne patronátnych práv, udelených mestám kráľovskými donationálnymi listinami čo výsadami - privilegiami kráľovskými, ktoré sú rázu cirkevného, pretože aj sám panovník svoje najvyššie patronátne právo mohol vykonávať a vykonával ho aj tým, že ho prenášal na iné osoby — len podľa platných štátnych zákonov, ktoré — ako vyššie uvedené nepripúšťajú, aby výkon práv občianskych, akým je aj vykonávanie hlasovania v zastupiteľskom sbore pri voľbe r. k. duchovného, sa činil závislým od vierovyznania.

V dôsledku uvedených vykonávaní prezentačného práva výlučne katolíckymi členmi zastupiteľského sboru je možné a mysliteľné len v tých mestách, v ktorých aj bremena patronátne znášajú len sami katolíci, resp. v ktorých patronátne právo bolo udelené mestu s tou výslovnou podmienkou, že toto právo sú oprávnení vykonávať len katolíci sami.

V takýchto prípadoch teda je vecou a úlohou samej miestnej rím. kat. cirkve, aby listinnými dokladmi preukázala, že voľbu r. k. duchovného sú oprávnení vykonávať len katolíci, resp. že právo prezentačné bolo udelené mestu s takýmto obmedzením, čo ináčej musí byť zjavné z donationálnej listiny, ktorou listinou patronát bol mestu udelený.

Do doby reformácie však vzhľadom na tu okolnosť, že obyvateľstvo miest bolo jednotného vierovyznania a to rímsko-katolíckeho, nebolo potrebné právo patronátne udelovať mestám s uvedeným obmedzovaním a preto z tejto doby len zriedka najdeme takú donationálnu listinu, ktorá by takéto ustanovenie obsahovala. Donationálne listiny takéhoto obsahu mohli by sa vyskytnúť iba v dobe reformácie, kedy obyvateľstvo miest v ohľade náboženského vyznania sa už triedilo na rôzne náboženstvá a tým zrejme aj dosavadný náboženský ráz miest zaniká. Toto ovšem malo by za následok, že pri udelení práva patronátneho v donationálnych listinách by

sa už zvlášte zdôrazňovalo aj to, že právo patronátne, resp. právo prezentačné ako výsada cirkevná sa udeľuje len tým občanom miest, ktorí sú katolíckeho vierovyznania.

Kde teda takýto právny stav z donationálnych listín alebo z iných listín, ktoré vznikli patronátu dosvedčujú, nie je zjavný a vôbec ani nemôže byť dokázaný, tam právo patronátne ako aj z neho plynúce právo prezentačné vykonáva mesto svojim reprezentantom, totiž svojim zastupiteľským sborom, ktorým tento sbor by už nebol vtedy, keby v nedostatku vôle donátora, ktorá tu má právne účinky „lex specialis“, z výkonu tohoto práva boli vylúčení nekatolíci.

Z tohoto dôvodu teda pri zisťovaní skutočného a právneho stavu, týkajúceho sa vykonávania práva prezentačného, nemožno vychodiť výlučne z púheho záznamu kanonických vizitácií, v ktorých sa prípadne zaznamenáva, že vykonávanie práva prezentačného prináleží len katolíkom, ale treba v prvom rade skúmať samú donationálnu, resp. erekčnú listinu, či takéto ustanovenie sa v nej nachádza, resp. či záznam uvedený v kanonickej vizitácii je v shode s ustanovením donationálnej, resp. erekčnej listiny.

Teda vylúčenie inovercov z vykonávania práva prezentačného prichodilo by tu v úvahu iba čo výnimka z pravidla, ktorá by sa zakladala na špeciálnom ustanovení a či na vôli donátora, čo by bolo možné a prípustné len vtedy, keby tento právny akt donátora s takýmto obmedzením bol mestom ako druhou stranou aj prijatý a skutočne vykonávaný.

Z vykonávania práva prezentačného nekatolíci v terajšej dobe nemôžu byť vylúčení už aj z toho dôvodu, pretože by to bolo v protive s ustanoveniami platných zákonov týkajúcich sa zriadenia miest a obcí, podľa ktorých vôľa miest a obcí týkajúca sa vykonávania práv prejavuje sa vždy v usneseniach členov zastupiteľského sboru, k vneseniu ktorých by však nedošlo vtedy, resp. v takých prípadoch, keby medzi členmi zastupiteľského sboru nebolo členov rím. kat. vierovyznania, čomu by prípadne mohlo dojsť v mestách evanjelických.

V takýchto prípadoch teda právo prezentačné nemohlo by byť vykonávané v nedostatku príslušného a oprávneného obecného orgánu, ktorý však u mesta vždy je daný.

Taktiež mohli by sa vyskytnúť aj také prípady, že evanjelík, ktorý ako patrón niektorého cirkevného obročia samostatne vykonáva prezentačné právo, na príklad; v inej obci ako majiteľ patronátneho majetku, vylúčený by bol z výkonu práva prezentačného v meste, kde stále bydlí a kde bol vyvolený za člena zastupiteľského sboru. Teda na svojom pa-

tronátnom majetku mohol by samostatne právo prezentačné vykonávať, avšak už v meste toto právo by nebol oprávnený vykonávať len z toho dôvodu, že nie je katolíkom, teda za tých istých podmienok v meste spolu s katolíkmi toto právo by už nemohol vykonávať.

Na základe prednesených, teda aj napriek dosavádnej právnej judikatúre,* treba zastávať právny názor, že právo prezentačné, ako oprávnenosť vyplývajúca z práva patronátneho v mestách, v nedostatku výslovného obmedzenia má sa vykonávať zastupiteľským sborom mesta, t. j. všetkými členmi tohoto sboru bez rozdielu náboženského význania, čo ináčej zdôrazňuje aj ustanovenie §-u 2. zák. čl. XLIII. 1895, podľa ktorého spôsobilosť k výkonu občianskych a politických práv je neodvislé od vierovyznania. Nakoľko však výkon práva prezentačného zásadne je umožnený cirkvou aj nekatolíkom, preto vykonávanie tohoto práva, ako práva príslúchajúceho mestu čo právnickej osobe, má sa — a to už aj vzhľadom na platné zákony, týkajúce sa zriadenia miest a obcí — vykonávať tým istým spôsobom, akým sa vykonávajú aj ostatné práva prináležajúce mestám.

* V záujme odstránenia sporov, týkajúcich sa vykonávania práva prezentačného v mestách, žiaducné by bolo zaviesť novú prax, v smysle ktorej výkon práva prezentačného aj v mestách tým istým spôsobom by sa prevádzal, ako sa prevádza pri erárnych farnostiach. Podľa toho súbeh na uprázdnenú stanicu vypísal by príslušný biskupský ordinariát, ktorý z došlých žiadostí zostavil by terno a spolu s ostatnými žiadosťami predložil by ho mestu za účelom prevedenia voľby, resp. prezentácie, ktorej by sa mohli zúčastniť všetci členovia zastupiteľského sboru bez rozdielu na náboženskú patričnosť.

Zavedenie takejto praxe bolo by možné a prípustné a nenarazalo by to na žiadnu prekážku s hľadiska štátneho práva, pretože právny základ tejto praxe spočíval by na ustanovení canonu čís. 1452 „Cirk. kodexu“, ktorý je uznávaný aj štátnym právom, pokiaľ sa neprotiví štátnym zákonom.

2. PATRONÁTNE BREMENÁ.

Ako to bolo uvedené už aj v historickej časti tejto práce, patronát podľa jeho historického vzniku a podľa najstarších cirkevných predpisov je výlučne súhrnom práv, z ktorého pre osobu cirkevne beneficium zakladajúcu plynú iba oprávnenosti, avšak nikdy nie záväzky, resp. bremená, ktoré patrónom len v dobe pozdejšej boli uložené a len na základe práva štátneho.

Povinnosti, ktoré cirkev patrónom pôvodne ukládala, boli rázu mravného a ochranného, a podľa nich patróni povinní boli cirkvám na ich majetkoch ležiacim, potrebnú ochranu poskytnúť (*ius defendendi*), totiž: majetky beneficia chrániť, dobrými skutkami cirkve v jej činnosti na poli náboženskom podporovať a poskytnúť jej všetko to, čo k povzneseniu jej autority v spoločenskom živote bolo potrebné.

Patronát *ius oneris* stáva sa až koncom XVII. stololetia, kedy už zriaďovanie a udržiavanie cirkví štát ukládá patrónom resp. zemepánom, avšak skutočným bremenom stáva sa len v XIX. stololetí, keď zemepánstvo a poddanstvo boli zrušené a keď pracovné sily bolo už treba najímať a platiť a taktiež aj stavebný materiál nadobudnul rozvojom priemyslu a obchodu veľkej ceny, kdežto vývojom duchovných názorov práva patronátne súc znevážnené, začaly sa pokladať za obťažné, čím staly sa bezcennými a bremená veľmi obťažnými, ktorých dosavádni patróni snažili sa sprostíť.

Obsah týchto bremien, ktoré sa patrónom a zemepánom od konca XVII. stololetia ukládajú, práve z tohoto dôvodu nemožno hľadať v cirkevnom práve, resp. v cirkevno-právnych normách, upravujúcich právne pomery inštitúcie patronátnej, ale treba ich hľadať v samom štátnom práve, ktorým bol daný právny podklad vzniku týchto bremien.

Takýmto právnym podkladom medzi inými je tu nariadenie uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady zo dňa 28. marca 1733 (Vid. Prot. decr. comit. Poson. anni 1733 strana 348. krajinský archív v Bratislave), v smysle ktorého v prvom rade patróni sa zaväzujú, aby cirkve restaurovali a náležite dotovali pod stratou práva patronátneho.

Zemepánom však výslovne sa nariaďuje (a tým zrejme patrónom-zemepánom), aby tam, kde už jestvujú cirkevne a školské budovy a obvyklé pozemky, tieto pozemky a budovy vždy v dobrom stave boli udržiavané, kde by však takéto

budovy a pozemky toho času ešte nejestvovaly, tam aby takéto pozemky boli vykrojené a budovy vystavené.

Naproti tomu veriacim sa nariaďuje, aby farské pozemky zdarma obrábali a vykonali všetky obvyklé práce, ktoré s ich obrábaním súvisia.

Nariadenie cisára Leopolda I. zo dňa 27. aug. 1702 ohľadne dotácie duchovných stanoví, že parochia má dostať pozemky, zodpovedajúce dvom poddanským sessiam, aké prináležia sessionalistom, ktorí na takýchto zemepánskych pozemkoch hospodaria. Teda má byť parochiam udelené, zodpovedne dvom poddanským sessiam, právo pastvín alebo zvlášť vykrojená časť zo zemepánskych pašienkov. Zo zemepánskych lesov má sa dostať duchovnému potrebného palirového dreva alebo má mu byť vykrojená časť lesa, ktoré drevo veriaci povinní sú zrúbať a doviesť do farského dvora. Kde má zemepán vinohrady, tam prináleží duchovnému dávka vína. Miestami duchovný má právo rybolovu alebo honitby na panskom a iné práva, ktoré dnes už vzhľadom na zmenu spoločenských a právnych pomerov zanikly.

Ako vidno, obsah bremien, ktoré ešte aj dnes patrónov obťažujú, všeobecne sú stanovené štátno-vrchnostenskými nariadeniami, medzi ktorými sa nachádza nielen povinnosť a či záväzok dopĺňovania dotácie duchovného a spravovania resp. udržiavanie cirkevných budov ale nachodí sa medzi týmito bremenami aj povinnosť znovavystavenia cirkevných budov a ich príslušenstiev.

Z tohoto dôvodu nemôže byť spornou tá otázka, či patróna obťažuje aj povinnosť znova vystaviť kostol alebo faru, keď objekty tieto pre ich zošlosť nemôžu byť viac upotrebené.

Niektorí uhorskí cirkevní právnici v tejto otázke zastávajú právny názor, že patrónov všeobecne nemožno donútiť k znovavystaveniu cirkevných budov a k tomu by vraj mohli byť donútení iba dľa vyskytujúcich sa okolností, keďže tieto požiadavky cirkve v skutočnosti sú len dobrodeniami cirkvi jednostranne učené, ktoré ako také nemôžu byť právnym podkladom ďalších požiadavok cirkve.

Toto stanovisko, ako je to zrejmé aj z historickej časti tejto práce, je správne s hľadiska právneho stavu platného do konca XVII. storočia, kedy ešte patrónom ani štát ani cirkev žiadne bremená neukladaly a kedy ešte patronát, prostý bremien, pre osobu patróna znamenal iba práva-cirkevné výsady; avšak stanovisko toto neobstojí s hľadiska teraz platného právneho stavu, ktorý sa zakladá na štátnom práve, resp. na štátno-vrchnostenských nariadeniach, ktoré povinnosť

udržiavania cirkevných budov ako aj ich znovavystavenie výslovne ukladajú patrónom a to bez ohľadu na to, či pri založení dotyčného benefícia patrón-zakladateľ túto povinnosť vzal na seba aj do budúcnosti, resp. bez ohľadu na to, či patrón cirkevného obročia je v úžitku majetkov cirkevného benefícia alebo nie.

Toto posledné ustanovenie tridentského koncilu malo svoj praktický význam len do tej doby, dokiaľ bremená tieto patrónom a zemepánom bezpodmienečne neboli uložené, v dôsledku čoho teraz pri skúmaní právnej zviazanosti patrónov cirkevne budovy znova vystaviť, nemožno sa toho ustanovenia dovoliavať bez prihladnutia k príslušným štátno-vrchnostenským nariadeniam, na ktorých spočíva terajší platný právny stav, z ktorého treba všetky patronátne bremená odvodzovať.

Avšak už tu treba poznamenať a zdôrazňovať, že uvedené nariadenia sú len akýmisi všeobecnými právnymi normami v otázke ustálenia záväzkov patrónov, resp. obsahujú len všeobecné smernice, ktoré sú bezpodmienečne platnými vtedy a tam, keď v konkrétnom prípade nie je žiadneho zvláštneho ustanovenia, odchýlného od týchto nariadení, aké by prípadne už pri zakladaní alebo aj v dobe pozdejšej bolo mohlo vzniknúť, dôkazom čoho sú dosť často samé kanonické vizitácie, ktoré niektoré povinnosti patrónov uvádzané v kráľovských nariadeniach zaznamenávajú na farchu veriacich. Na príklad: vystavenie farskej budovy alebo jej opravenie ukladá sa „communitas“-u resp. veriacim.

Túto odchýlnosť v kanonických vizitáciach vizitátormi zaznamenávanú treba však pripísať tej okolnosti, že štátne vrchnosti patrónov a zemepánov nie bezpodmienečne zavazovali k udržiavaniu a dotovaniu cirkevných benefícií, ale len v takých prípadoch, resp. len vtedy, keď poddaní resp. veriaci nenachodili sa v takom hmotnom položení, aby cirkevné benefícium z vlastných síl mohli udržiavať, z ktorého dôvodu udržiavanie benefícia uložilo sa v celom rozsahu patrónovi.

Teda tieto bremená podľa okolností rôznym spôsobom mohli byť rozdelené medzi patrónom a veriacimi.

III. Časť.

DRUHY PATRONÁTU.

Terajšia právna prax všeobecne rozoznáva dva druhy patronátu, a to patronát osobný (familiárny) a patronát vecný (reálny).

Každé ďalšie rozoznávanie resp. triedenie patronátu na iné druhy, ako: patronát cirkevný, patronát svetský, patronát dedičný, patronát rodinný, atď. žiadneho právneho alebo praktického významu nemá, lebo v skutočnosti každý patronát bez ohľadu na to, kto je držiteľom práva patronátneho, resp. kto tohoto práva si nadobudnul a kto ho vykonáva, vždy je buďto právom osobným alebo vecným dľa toho, či právo toto nezávisle na majetkoch osoby patróna prináleží výlučne osobám, ktoré si ho nadobudnuly, alebo či je viazané k pozemkom osoby patróna, na ktorých ono čo právo a bremeno vecné viazne a ktoré ako také vždy prechádza na každočasných majiteľov resp. vlastníkov týchto pozemkov.

Tento spôsob rozoznávania patronátu je jedine smerodajný, ba je rozhodujúceho významu v sporoch patronátnych, v ktorých sa jedná o vyriešení právnej otázky, či žalovaná osoba, na ktorej sa cirkev patronátnych plnení domáha, je alebo nie je patrónom cirkevného obročia. Lebo keď sa zistí, že patronát cirkevného obročia je povahy osobnej, vtedy patronátne právo, ako právo osobné, prináležajúce výlučne osobe patróna, nikdy nemohlo preísť na iné osoby bez zvláštneho povolenia cirkve resp. kráľa ako najvyššieho patróna, v dôsledku čoho teda zakúpením pozemkov, patriacich osobe patróna, nemohly preísť na nového nabývateľa týchto pozemkov ani bremená patronátne, ktoré aj naďalej zostávajú u osoby patróna. Keď sa však zistí, že v konkrétnom prípade ide o patronát reálny (vecný), vtedy všetky práva vyplývajúce z patronátneho pomeru viaznu na samých pozemkoch, ktoré ako práva vecné viaznúce na pozemkoch (majetkoch) prináležia osobe patróna výlučne ako majiteľovi resp. vlastníkovi týchto pozemkov, v dôsledku toho aj všetky bremená s týmito právami spojené zatažujú samé pozemky (majetky) ako bremená vecné, totiž každočasných držiteľov týchto pozemkov.

V dôsledku uvedených teda každé ďalšie rozoznávanie patronátu s hľadiska právneho žiadneho významu nemá a je

len akýmsi bližším označením toho, že v konkrétnom prípade kto vykonáva patronátne práva a bremená, resp. kto je subjektom práv a povinností plynúcich z pomeru patronátneho.

Keď teda je reč o patronáte cirkevnom, znamená to toľko, že patrónom je niektorá cirkevná osoba alebo cirkevná inštitúcia, na príklad: biskup, arcibiskup, kapitula atď.; keď však patronát je označený ako patronát svetský, vtedy patrónom je svetská osoba (laik).

O mestskom patronáte je reč vtedy, keď patrónom je mesto; keď patrónom je štát (erár), ide o štátny patronát.

Najčastejším pomenovaním patronátu je patronát súkromný, keď patronátom je súkromná osoba — rodina, naproti pomenovaniu patronátu verejných základín a fondov, ako aj miest a štátu a vôbec verejných korporácií, keďže právnym subjektom patronátnych práv a bremien môžu byť aj právnické osoby a týmto podobné spoločnosti a fondy.

1. PATRONÁT VEREJNÝCH ZÁKLADÍN

Tento druh patronátu vzniknul v dobe Márie Terezie, resp. cisára Jozefa I. v druhej polovici XVIII. storočia zrušením reholných rádov, z majetkov ktorých bol založený fond náboženskej základiny na podporovanie chudobných cirkví rímsko — katolíckych, ktoré nemaly patrónov.

Z tohoto fondu byly dotované a udržované chudobné cirkve a to od platnosti nariadenia uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady a menovite od vydania nariadenia zo dňa 7. apríla 1787, v ktorom sa podľa 3. bodu sa stanoví, že na tých majetkoch (statkoch) nekatolíkov a pravoslávnych, na ktorých patronátne právo nejestvuje a toho času ani nie je vykonávané, náboženský fond má sa o takéto (totiž o patronátne práva a bremená) aj v budúcnosti postarať.

Už tu treba poznamenať a zdôrazňovať, že v sporoch, týkajúcich sa udržovania r. k. cirkví, podliehajúcich patronátu náboženskej základiny, zástupcom náboženskej základiny je ministerstvo školstva a národnej osvety, ktoré teda čo zástupca patróna povinné je starať sa o udržovanie týchto cirkví a v tomto postavení je aj zainteresovanou procesnou stranou. (Nález n. s. s. zo dňa 12. III. 1936 č. 19143/35).

Na tomto podklade je vydané aj nariadenie býv. uhor. ministerstva kultu a verejného vyučovania zo dňa 6. júna 1873 číslo 31937* upravujúce záväzky náboženského fondu čo patróna, voči cirkevným obročiam, stojacim pod patronátom náboženského fondu.

Obsah tohoto nariadenia znie nasledovne:

I. Na základe zaviazanosti vyplývajúcej z patronátneho pomeru len tie budovy majú byť znovu vystavané, ktoré v smysle cirkevných zákonov tesne súvisia s patronátom; takými sú: kostol a s ním spojená veža, ohrada kostola a prípadne bočné staviská; ďalej byt duchovného a výpomocného duchovného a ich príslušenstvá: kuchyňa, komora, pivnica, záchod, ohrada bytu duchovného (fary) a tam, kde je to zabezpečené vizitáciou, aj maštal a kôlnia.

II. Hospodárske budovy ako: maštale, stodoly, kôlne, sýpky, chlievy atď. nezaťažujú patróna a verejné základiny čo patrónov a k ich znovuvybudovaniu, alebo k opraveniu len v tom prípade sú povinné prispievať, keď takáto ich

* R. T. 1873 číslo 137.

zaviazanosť ako aj rozsah tejto zaviazanosti kanonickou vizitáciou alebo platnou právnou listinou je dokázateľná. V každom inom prípade povinnosť výstavby a opravovania týchto budov pripadá na farchu veriacich dotýčnej cirkevnej obce.

III. Všeobecne tak pri novostavbách, ako aj pri opravách, ktoré dľa vyššie uvedených obťažujú základiny ako patrónov je pravidlom, že patrón len potiaľ je povinný tieto výdavky v prvom rade znášať, nakoľko by dotýčná cirkev nemala zvláštneho k tomuto cieľu slúžiaceho majetku; avšak aj v takomto prípade:

IV. Patrón, či už pri novostavbách alebo pri opravách len potrebný materiál a peňažité výdaje znáša, naproti tomu veriaci povinní sú všetky ručné a zápražné práce zdatma vykonať.

V. Sostavenie rozpočtov novostavieb alebo opráv, ktoré patróna obťažujú a vôbec vedenie stavby patrí patrónovi.

VI. Ohľadne tých hospodárskych budov, ktoré podľa II. bodu patróna neobťažujú, pri ustálení pomeru vzájomného prispievania medzi dotýčnou cirkvou alebo duchovným a veriacimi v nedostatku písomných vymienení smerodajná je dosavadná prax.

VII. Aj na budovách, ktoré patronát obťažujú, všetky tie menšie opravy, ktoré obyčajne každý bydliači sám je povinný prevádzať, ako oprava kachiel, zámkov, okovanie oblokov, sťažají dvier, zasklenie atď. nakoľko by položky jednotlivých opráv 20 zlatých neprevyšovaly, ako aj celé vnútorné čistenie budov pripadajú na farchu beneficiára a keďby zo zameškania takýchto menších opráv väčšie škody nastaly, tieto majú byť vymáhané na beneficiárovi, ktorý zameškanie zapríčinil.

VIII. Každý obročník povinný je najpozdnejšie do 1. mája každého roku predložiť soznam väčších potrebných opráv distriktuálnemu vrchnému oficiálovi, aby rozpočet ohľadne týchto opráv včas mohol byť vyššou vrchnosťou sostavený. Opozdene učinené oznámenia, nakoľko by oddialenie nebolo spojené so škodou alebo s nebezpečím, budú vzaté v úvahu len v rozpočte budúceho roku; väčšie výdaje plynúce zo zameškania povinný je však nahradiť dotýčny beneficiár.

Nariadenie býv. uh. min. kultu a verejného vyučovania zo dňa 20. okt. 1881 číslo 22853* znie nasledovné:

Keďže v bode 3. štatútu zo dňa 6. júna 1873 č. 31937 v shode so skoršími obyčajami a nariadeniami bolo stanovené,

* R. T. 1881 č. 197 str. 1834.

že jak pri novostavbách, tak aj pri opravách, ktoré zatažujú verejnú základinu ako patrónov je pravidlom, že patrón len potiaľ je povinný tieto výdavky znášať v prvom rade, nakoľko by dotyčná cirkev nemala zvláštno k tomuto cieľu slúžiacemu majetku — a keďže napriek tomu viaceri duchovní na priamu výzvu sa vzpierajú predložiť výťahy sem spadajúcich cirkevných vyúčtovaní príslušným distriktuálnym verejnonadačným hlavným úradom resp. distr. účtarni za účelom preskúmania a pri nutných stavbách za účelom ustálenia nákladov zatažujúcich patróna, ba čo viac ich predloženie niektorí priamo odoprelí, čím fondy a základinné statky už aj dosiaľ zbytočne značnými výdajami boli zatažené, bolo potrebné bod 3. vyššie citovaného štatútu nasledovným doplnkom zaopatriť :

V budúcnosti bude treba ku stavebným rozpočtom predkladaným cirkvami, ktoré sú pod patronátom fondov a základinných statkov, nezbytno pripojiť okrem kanonickej vizitácie aj riadne preskúmaný a podpísaný výpis vyúčtovania dotyčnej cirkve z predošlého roku, a keďže stavebné rozpočty bez tejto listiny podané bude treba zamietnuť a k riadnemu ich podávaniu budú museť byť dotyční duchovní donucovaní svojou vlastnou diecezálnou vrchnosťou : hradiť prípadné škody alebo viac náklady z tohoto odkladu vzniklé bude zaviazaný kurátor cirkve, ktorý výťah ročného vyúčtovania predložiť odoprel alebo zameškal.

Nariadenie býv. uh. min. kultu a verejného vyučovania zo dňa 7. sept. 1867 číslo 9375* o stavbách cirkevných budov.

O postupe, ktorý má byť dodržaný pri stavbách alebo opravách kostolov a kňazských príbytkov, stojacích pod patronátom panstiev a majetkov patriacich do vlastníctva náboženského, študijného a univerzitného fondu sa nariaďuje :

§ 1. Akonáhle sa distriktuálny úrad verejných základín v dôsledku žiadosti dotyčnej náboženskej odce alebo žiadosti duchovného dozvie o potrebe novostavby alebo opravy niektorého kostola alebo kňazského príbytku a sľadá, že žiadosť po každej stránke je náležite odôvodnená, za účelom prevedenia ohliadky predmetu stavby a zostavenia stavebného plánu ako aj rozpočtu obráti sa priamo na štátny mernický úrad, ktorý za súhlasu dotyčných náboženských obcí, v každom prípade však za súhlasu miestneho farára a predstaviteľných ako aj hlavného úradu verejných základín a zá-

* R. T. 1867 číslo 139.

stupcu dotyčnej diecezálnej vrchnosti pojme okolnosti, ktoré odôvodňujú potrebu stavebných prác, do stavebného popisu, vyhotoví plán a rozpočet a tieto vystrojené so všetkými technickými spismi za účelom nahliadnutia a účinenia poznámok predloží distriktuálnemu vrchnému úradu verejných základín, ktorý po prehliadnutí týchto spisov v sprievode svojich poznámok predloží ich uh. kráľ. ministerstvu kultu a verejného vyučovania.

§ 2. Po povolení žiadaných nákladov technické spisy budú zaslané distr. vrchnému úradu, ktorý nakoľko by vzhľadom na nepatrnosť predmetu (opravy) jeho opravenie po domácku by sa nenariadilo, prevedie zaistenie prevádzania povolených prác — predovšetkým postará sa však o to, aby veriaci protokolárne sa zaviazali k požadovaným zápražným a ručným prácam.

Zaistenie prevádzania stavby, keby niečo iného nebolo nariadené, vždy včas treba vyhlásiť a prostredníctvom jedného úradníka štátneho mernického úradu cestou súťaže treba previesť.

Súťaž, ak by náklad práce presahoval 1000 zlatých, treba vždy uverejniť v úradnom alebo v niektorom čítanejšom vidieckom časopise, keby však išlo o menší náklad, má ju miestna vrchnosť vyhlásiť v bližších obciach a tento fakt má byť dokázaný svedectvami dotyčných obcí, v ktorých sa vyhlásenie stalo.

Vyhľadka súťaže má byť vyhotovená podľa vzoru A. Súčasne podľa vzoru B. majú byť vyhotovené podrobné podmienky a tak tieto, ako aj za podklad staby slúžiace všeobecne stavebné podmienky, ktoré boli nariadením býv. uh. kráľ. miestodržiteľskej rady zo dňa 10. X. 1864 číslo 72783 prijaté aj pre stavby stojace pod patronátom náboženského fondu a ktoré sú u štátnych mernických úradov k dostaniu, majú byť pripravené pre podnikateľov k nahliadnatiu.

Upustiť od vyhlášky súťaže a zjednať dohodu možno iba v prípade obzvláštnej výhodnosti alebo v prípade súrnej potreby pri menších opravách a vždy len na základe zmocnenia ministerstva kultu a verejného vyučovania a takáto dohoda musí vykazovať všetky vlastnosti stavebnej smluvy.

§ 3. V súťaži môžu byť činené oferty ústne a písomné. Oferty písomné môžu sa podávať iba podľa vzoru C.

§ 4. O súťaži treba napísať protokol podľa vzoru D. V tomto protokole má byť nevyhnutelne spomenuté, že všeobecné a zvláštne podmienky boli prítomným predčítané a nimi vlastnoručne podpísané a protokol má byť vlastnoručne podpísaný aj všetkými účastníkmi.

V tomto protokole treba tiež uviesť výšku a druh složeného vadia, ktoré sa po súťaži tým, ktorých oferty neboly prijaté vráti, prevedenie čoho musí byť podpisom dotyčných strán v protokole o súťaži soznaté.

Mimo toho majú byť zaznamenané jednotlivé ústne oferty. Písomné oferty majú byť otvorené až po dokončení ústnych a to v prítomnosti strán a ich obsahu treba sa krátko dotknúť v protokole.

Najvýhodnejší oferent musí vadium doplniť ako kauciu na 10% stavebného obnosu; táto kaucia uloží sa v najbližšej nadačnej pokladnici alebo v pokladnici berného úradu, ktorý túto zastupuje a že sa tak stalo, musí dotyčná pokladnica alebo úrad potvrdiť v protokole o súťaži.

§ 5. Na základe protokolu o súťaži napísanom treba vy-staviť smluvu podľa vzoru E vo troch exemplároch, ktorá smluva má byť podpísaná podnikateľom a distriktuálnym úradom verejných základín a v sprievode všetkých technických spisov má byť predložená ministerstvu kultu a verejného vyučovania k schváleniu. Ak sa shľadá, že uzavretá smluva má byť schválená, opatrí sa schvalovacou doložkou a vráti sa verejno-základinnému úradu cieľom prevedenia práce, ktorá ak je stavba nepatrnejšia, prevádza sa pod dozorom príslušného hospodárskeho úradníka a keď by bolo treba dozoru technického, vtedy pod dozorom a vedením štátneho mernického úradu.

§ 6. Keď by výsledok súťaže nebol priaznivý, vtedy s vyšetrovaním okolností to zapríčiňujúcich len protokol o súťaži — v sprievode zprávy a návrhu má byť predložený ministerstvu kultu a verejného vyučovania.

§ 7. Čiastočné uspokojenie podnikateľa vykoná vždy štátny mernický úrad na základe splátkových výkazov opatrených podpisom podnikateľa, ktoré za účelom preskúmania technickým účetným oddelením krajinského stavebného riaditeľstva má byť vždy predložené ministerstvu kultu a verejného vyučovania. Na práce prevzaté, avšak ešte ani čiastočne neprevedené, nemôžu byť preddavky ani vymienené ani poukazované.

§ 8. Po dokončení prác, keď útraty nepresahujú 3.000 zlatých, štátny mernický úrad na výzvu vrchného verejno-základinného úradu vykoná technickú prehliadku bez akéhokoľvek zvláštného zmocnenia.

○ dokončení stavieb väčšieho nákladu vyhotoví štátny mernický úrad riadne tabulky o technickej prehliadke, ktoré prostredníctvom krajinského stavebného riaditeľstva predložia

sa ministerstvu kultu a verejného vyučovania, aby odtiaľ z prípadu na prípad mohla byť vyslaná technická komisia. Protokol o technickej prehliadke predloží sa prostredníctvom distriktuálneho úradu verejných základín s prípadnými jeho poznámkami ministerstvu kultu a verejného vyučovania ku konečnému rozhodnutiu.

§ 9. Po uplynutí jednoročnej lehoty ručenia počítanej odo dňa technickej prehliadky vystaví štátny mernický úrad na prianie podnikateľa alebo distrikt. úradu verejných základín vysvedčenie o stave predmetu stavby, ktoré ak je priaznivé, podá distr. verejnonadačný úrad ministerstvu kultu a verejného vyučovania zprávu o výške kaucie, kde a ako je uložená, ináčej bude kaucia zadržaná až do doby, kým podnikateľ neopraví závady alebo použije sa k oprave závad a vráti sa len zbytok.

2. ERÁRNY PATRONÁT.

O erárnom patronáte môže byť reč vtedy, keď patrónom cirkve je štát ako vlastník majetkov, na ktorých sa dotyčná cirkev nachádza. V dôsledku toho výkon práva patronátneho spadá do kompetencie toho resortného ministerstva, ktoré správu nad týmito majetkami vykonáva a to pravidelne do kompetencie ministerstva zemedelstva, financií alebo verejných prác.

Ohľadne tohoto druhu patronátu nariadenie dvor. komory zo dňa 1. júna 1822 číslo 16388* stanoví nasledovne:

K opravám fary a farských hospodárskych budov, ktoré sú potrebné k prevádzaniu poľnohospodárstva, farár povinný je prispievať v pomere stanovenom prostredníctvom diecezálnej a patronátnej vrchnosti. Prípadného imania však nemožno k tomu účelu použiť.

Nariadenie dvor. komory čís. 12464|1835** stanoví nasledovné:

1.) Farári bez ohľadu na ich dôchodky a pod ťarchou náhrady povinní sú na bydlisku duchovného (fary) a na hospodárskych budovách, ako: na stodolách, sýpkach, senníkoch, maštalách, kočiarniach, chlievoch a na iných podobných objektoch všetky tie opravy hradíť zo svojho, ktorých výdaje pravidelne a dľa zvykov nájomci sami znášajú.

2) Vyskytnuvšie sa väčšie opravy na bydlisku duchovného farári povinní sú zavčas oznámiť patrónovi, aby následkom zameškania tieto sa nezväčšili, lebo keď toto učiniť zameškajú, zväčšené výdaje sami musia znášať.

3) Vyskytnuvšie sa väčšie opravy na výšuvedených hospodárskych budovách dotyčný duchovný na svoje trovy musí prevádzať.

4.) Čo sa týka ostatných opráv farských budov, tieto môžu byť väčšieho alebo menšieho rázu:

Väčšie opravy, ako na príklad oprava steny alebo oprava väčšej časti strechy alebo oprava podlahy a týmto podobné vždy má prevádzať patrón.

Ohľadom menších opráv, ako na príklad: oprava brá-

*Grill: Magyar közigazgatási törvények, roč. 1911. Vallásügy, str. 488.

** Grill: Magyar. Közig. törvények, Vallásügy str. 488.

ny oprava menšej časti strechy, omítky, líčenie a iné podobné, je smerodajný dôchodok duchovného.

Duchovní, ktorých ročný dôchodok už od dávnych časov presahuje 500 zlatých, povinní sú menšie opravy hradíť zo svojho, keď by však toto učiniť zameškali a tým by budova bola poškodená, budú zaviazaní k hradeniu škody a k tomuto budú cestou diecezálnej vrchnosti donútení. Avšak tým duchovným, ktorých dôchodok nedosahuje 500 zlatých, hradí výdaje potrebných menších opráv erár ako patrón.

5.) Hospodárením poverení úradníci nech sa neodvážia navrhnúť prevedenie menších opráv na bytoch tých duchovných, ktorých ročný dôchodok prevyšuje 500 zlatých, lebo v protivnom prípade oni budú povinní, s podržaním práva regresu proti duchovnému, eráru takto vzniklú škodu nahradiť.

6.) Pri takýchto správach hospodárske úrady vždy sú povinné príjmy dotyčného duchovného podrobne vykázať.

7.) Patrón nie je povinný užitočné hospodárske vedľajšie staviská, akými sú stodoly, sýpky, senníky, maštale, chlievy a iné podobné znova vystaviť alebo opraviť.

8.) Avšak tam, kde duchovný kone a kravy musí držať, maštale a kočiarne je treba považovať za potrebné bočné budovy a ohľadne ich znova vystavenia prichádza v úvahu zvyk, podľa ktorého erár pri plnení sedliackych a zápražných prác, ktoré sú obvyklé v dotyčnej obci, tieto znova vystaví.

Nariadenie uh. kr. min. financií zo dňa 4. X. 1881 číslo 63.141 * ohľadne úpravy povinnosti stavby a opráv spadajúcich na duchovných obročníkov:

Keďže podľa skúsenosti na platné nariadenie dvorskej komory z roku 1845 číslo 12.464, upravujúce povinnosť opravovania farských príbytkov a k nim patriacich vedľajších budov, ktoré sa nachodia pod patronátom uh. kráľ. eráru neberie sa náležitý zreteľ vonkajšími úradmi, v dôsledku vyššie citovaného dvor. komor. nariadenia nasledovne sa nariaďuje:

1.) V smysle skoršieho kráľ. nariadenia, štatútov a obzvlášť v smysle dňa 1. júna 1822 číslo 16.388 vydaného nariadenia, obročníci patronátnych náboženských obcí bez ohľadu na svoje dôchody zavazujú sa k tomu, aby hradili zo svojho výdavky všetkých tých opráv nimi obývaného príbytku duchovného ako aj hospodárskych budov ako: stodol, sýpek, drevárne, maštale, kôlni pre vozy, chlievov atď., útraty ktorých pravidelne a dľa zvyku povinní sú znášať nájomníci sami.

* R. T. 1881 číslo 171. str. 1704.

2.) Povinní sú včas oznámiť patrónovi alebo jeho zástupcovi väčšie opravy nutné vo všetkých obytných budovách za tým účelom, aby sa predišlo väčším výdajom spojeným s meškaním, lebo duchovný, ktorý to opomene alebo zamešká, povinný je hradiť výdaje zameškaním vzrostlé.

3.) Bremená väčších nutných opráv na vedľajších hospodárskych budovách spomenutých v 1. bode a čiastočne aj uvedených zaťažuje obročného duchovného,

4.) Pod výrazom „väčších opráv“ v bode 2. spomenutých treba rozumieť obnovenie múra alebo obnovenie väčšej polovice strechy, ako aj oprava povalov atď.

5.) Pri menších opravách, ako sú opravy vrát alebo krovu, líčenie atď. smerodajný je dôchodok duchovných.

Tí duchovní, dôchodok ktorých prevyšuje 500 zlatých, výdaj týchto opráv povinní sú hradiť zo svojho a za svoje prípadné opomenutie povinní sú k náhrade škody a majú byť k tomu donútení aj diecezálnou vrchnosťou; naproti tomu duchovní s menším dôchodkom než 500 zlatých hradenie týchto výdajov môžu očakávať od patronátneho eráru.

6.) Dozerať na to, že koho zaťažuje oprava spomenutá pod bodom 5. je povinnosťou úradníkov poverených hospodárskou správou, pri čom sa vyslovuje, že úrad alebo orgán, ktorý navrhne alebo dá previesť menšie opravy v byte duchovného, ktorý má väčší dôchodok než 500 zlatých, povinný je eráru vynahradiť škody takto vzniklé s podržaním práva regresu proti duchovnému.

7.) V dôsledku posledných dvoch bodov je nezbytnou povinnosťou hospodárskych úradov, aby pri správach vzťahujúcich sa na opravu patronátnych príbytkov duchovných vždy podrobne sa rozprestrelý na dôchody dotyčného duchovného.

8.) K doplneniu bodu 1. sa poznamenáva, že maštale a kôlne pre vozy treba považovať za nutné vedľajšie budovy v takých obciach, v ktorých duchovný nútený je držať kone a kravy; k výstavbe takýchto nutných vedľajších budov prispieje aj patrón-erár naturálnym dodávaním materiálov menšej povahy, ktoré sú k dispozícii v obvode obce.

Opravy a správk, ktoré sa vyskytujú na bytoch duchovných a na ich vedľajších budovách v budúcnosti bude treba posudzovať podľa výšuvodených a rozpočty v smysle týchto predpisov majú byť zhotovené.

Obežné nariadenie uh. min. financií zo dňa 19. III.

1882 číslo 5219* vo veci doplnenia obežného nariadenia číslo 63.141/1881 o úprave patronátnych stavieb erárnych.

4. a 5. § obežného nariadenia zo dňa 4. X. 1881 číslo 63.141 upravujú povinnosti opráv duchovných rím. kat. patronátnych náboženských obcí, rozdiel činí medzi menšími a väčšími dôchodkami obročných duchovných.

Pri zisťovaní týchto dôchodkov treba brať v úvahu nasledovné poznatky beneficcia :

1.) Obnos peňažného platu požívaného od patróna;
2.) hodnotu požitkov naturálnych, poskytovaných patrónom;

3.) hodnotu palivového dreva, poskytovaného taktiež in partem salarii;

4.) hodnotu plodín, obdržaných od náboženskej obce;

5.) ekvivalent štóly, obdržanej od veriacich v priemere z posledných troch rokov.

Pod 3. a 4. bodom uvedené majú sa zistiť riaditeľstvom za spoluúčasti obvodného šafára, prípadne na základe jeho stopovania.

* R. T. 1882 čís. 71.

3. MESTSKÝ PATRONÁT.

Podľa práva cirkevného (c. 24. X. T. 6. L. I.) mohli nadobudnúť, patronát nielen osoby fyzické, ale mohli ho nadobudnúť aj osoby právnické, teda aj býv. slob. kráľ. mestá.

Býv. slob. kráľ. mestá tohoto práva mohli si nadobudnúť buďto originárne, totiž založením benefícia (dos; aedificatio, fundus), alebo odvodené: kráľovským darovaním.

V bývalom Uhorsku mestské patronáty po väčšine vznikali darovaním kráľa ako najvyššieho patróna, na ktoré právo preto treba hľadať ako na výron práva kráľa, prináležiace mu ako najvyššiemu patrónovi. Že udeľovanie tohoto práva kráľom nedialo sa v jeho postavení vladárskom čo nositeľom štátnej moci, dôkazom toho sú donationálne listiny, ktorými patronát mestám bol udelený a v ktorých sa zdôrazňuje, že tieto práva kráľ. udeľuje mestám výlučne v postavení najvyššieho patróna čo výsady cirkevnej, ktoré sú im potvrdzované aj pozdejším zákonodarstvom a menovite zák. čl. XII: 1681, ktorý výslovne vypovie, že mestá v svojich nadobudnutých právach a tak aj pri výkone práv patronátnych nikým nesmia byť hatené.

Práva tieto, ktoré teda mesto nadobudnulo, vždy boli vykonávané celým mestom a v tomto ohľade nečiní výnimku ani ustanovenie citovaného zákona, ktorý bol vynesenej práve v dobe reformácie, ktorá v mestách v najväčšej miere sa vzťahala.

Z tohoto dôvodu treba zastávať právny názor, že právo patronátne nerozdielne bolo vykonávané celým občanstvom mesta a odchýlny postup len tam by bol býval možný, kde právo patronátne mestu práve s tým výslovným vymienením bolo udelené, že bude vykonávané len jednou čiastkou občianstva a to občianstvom rím. kat. vyznania.

Takýchto donationálnych listín, ktoré by takého ustanovenie obsahovali, však niet z doby pred reformáciou, čoho vzhľadom na jednotné vierovyznania občianstva miest ani nebolo potrebné; avšak niet takýchto donationálnych listín ani z doby reformácie a po reformácii, dôkazom toho je práve zák. čl. XLI: 1681, ktorý výkon práv, plynúcich z patronátu, v žiadnom ohľade neobmedzuje a bezpodmienečne prehlasuje ich za práva mestské.

Je síce pravda, že uhorské zákonodarstvo nepriateľsky prijíma reformáciu a jej prívržencov krutými trestami stíha

(viď zák. čl. 54. z roku 1525 a zák. čl. 4. z roku 1525), čo malo za následok odňatie občianskych práv evanjelikom, avšak táto nerovnoprávnosť tak na poli občianskych, ako aj na poli náboženských práv v dobe pozdejšej bola odstránená a preto dnes už k vykonávaniu všetkých práv prináležajúcich mestám, teda aj k vykonávaniu práv patronátnych oprávnení sú všetci občania cestou svojich zákonitých zástupcov, zvolených podľa štátnych zákonov upravujúcich zriadenie a správu miest.

Čo sa týče konečne patronátu obcí politických treba poznamenať, že takýto druh patronátu nejestvuje, pretože niet takeho konkrétneho prípadu, v ktorom buďto cirkev alebo kráľ ako najv. patrón práva patronátne by boli udeľily obciam, ktoré až do roku 1848 stály pod právomocou zemepánskych vrchností a práve preto ani neboly spôsobilé k nabývaniu práv, akých podľa vtedajšieho právneho stavu mohla nadobudnúť len zemepánska vrchnosť.

Takéhoto prípadu nevykazujú ani donationálne listiny, ani kanonické vizitácie a v posledných listinách môžu sa vyskytnúť iba také záznamy, z ktorých možno zistiť iba určité zaviazanosti obce (communitas) k cirkevnému beneficiu popri zaviazanosti patróna, avšak nikdy nie je v listinách takýchto obce označená čo patrón cirkevného benefícia.

Dnes ovšem v dôsledku nášho zákonodarstva a menovite zákona číslo 243|1922 Sb., resp. vládneho nariadenia čís. 335|1922 Sb., ktorými býv. slob. kráľ. mestá a mestá so sriadeným magistrátom byly pozmenené na obce, môže už byť reč o patronáte obcí politických, avšak ako je to patrné z uvedených, v skutočnosti je to patronát mestský, ktorý svojho času bol udelený pol. obci ešte ako mestu čo autonomnej vrchnosti, neodvislej od zemepánskej vrchnosti.

4. ŠKOLSKÝ PATRONÁT.

V právnej praxi dosť často potkávame sa s tak zv. „školskými“ patronátmi. Avšak už predom treba zdôrazňovať, že takýto druh patronátu nikdy nejestvoval a nejestvuje ani toho času a to preto, lebo školský patronát protivil by sa jednak ustanoveniam základného školského zákona, resp. zák. čl. XXXVIII: 1868, ktorý vôbec neznal školských patrónov čo oprávnených činiteľov školy zriaďovať a udržiavať, jednak však aj preto, že tento druh patronátu nemá právneho podkladu ani v cirkevnom práve, ba protivil by sa tak historickému vývoju ľudového školstva, ako aj historickému vývoju samej patronátnej inštitúcie v býv. Uhorsku.

Že školský patronát protivil sa ustanoveniam zák. čl. XXXVIII: 1868, resp. že nemá právnej opory v tomto zákone je zrejmé z ustanovenia §-u 10. cit. zák. čl., v ktorom taxatívne uvádzajú sa činitelia, ktorí sú oprávnení školy zriaďovať a udržiavať, medzi ktorými však patróni čo udržiavateľa škôl vôbec sa nevyskytujú a niet v tomto zákone reči o patrónoch ani ako o činiteľoch, ktorým by sa ukladala povinnosť znášania nákladov na ľudové školy.

Keď teda cit. zák. článok patrónov čo oprávnených činiteľov (udržiavateľov) neuvádza a nezmieňuje sa o nich ako o činiteľoch, ktorí by boli povinní znášať náklad na ľudové školy cirkevné z titulu patronátneho, preto nemôže byť reči ani o patrónoch škôl s hľadiska zákonného čl. XXXVIII: 1868.

Avšak právne stanovisko, ktorým sa uznáva školský patronát, protivil sa aj historickému vývoju ľudového školstva v býv. Uhorsku, keďže podľa právneho stavu platného až do roku 1868, ktorý sa zakladá na rôznych kráľ. nariadeniach a na nariadeniach býv. uhorskej kráľ. miestodržiteľskej rady, k udržiavaniu cirkevných škôl povinní boli: mestá a obce, zemepáni, obce podľa toho, či ich majetkové polozenie im to umožňovalo alebo nie.

Keď teda príslušnými vrchnosťami bolo zistené, že obec nie je v stave školy zriaďiť a udržiavať, vtedy zriadenie školy a jej udržiavanie bolo nariadené zemepánovi, ktorý pravidelne bol aj patrónom cirkevného obročia. Keď ale bolo zistené, že hmotné pomery zriadenie a udržiavanie školy obci umožňujú, vtedy sama obec alebo spoločne so zemepánom-patrónom bola zaviazaná k plneniu týchto povinností.

Tento faktický a právny stav v nedostatku zákonitej

úpravy zakladal sa teda na štátnom práve a nikdy nie na patronátnom pomere.

Totíž zemepán, resp. mesto čo patrón cirkevného obročia neudržiaval cirkevnú školu v postavení patróna, ale udržiaval ju vo svojom zemepánskom postavení čo povinný činiteľ, ktorému táto povinnosť vtedy platným štátnym právom bola uložená, ktorý právny stav zakladal sa výlučne na štátnovrchnostenských nariadeniach, teda na verejnoprávnom podklade, ako tomu zreteľne nasvedčuje aj nariadenie uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady zo dňa 28. marca 1733*, v ktorom sa stanoví následovne: „Hincque Terrestres dominos obligari, ut in locis, ubi de facto jam habentur Parochiales, et scholae Magistri Domus, fundique eo communiter applicari soliti memoratas domos in bono semper statu conservent, ubi vero nulla eiusmodi Domus et fundi ad praesens forent, excisi, ac extractae requisitum et sufficiens pro parochi Residentia scholaeque magistri habitatione spatium, prouti et agros aliosque communiter ad tales Domos applicari solitos fundos excindant, et parochis, necnon schoale Magistris assignent necessariisque Habitationes aedificari et in bono statu conservari curent, lecorum vero incolae gratis terras talismodi excellere, et alios circa eosdem consvetos labores perficere sint obstricti“.

Nariadenie uh. kráľ. miestodržiteľskej rady zo dňa 7. apríla 1787 taktiež v otázke udržiavania škôl v bode 4. následovne stanoví:

„Seya die allerhöchste Willensmeinung dahin gerichtet, dass für den Bau und Reperation der Schulhäuser sowohl katholische, als akatolische Inwohner nach ihrer Zahl und Kräften sämtlich beizutragen haben, weil alle hievon Nutzen ziehen.“

Nariadenie uh. kráľ. miestodržiteľskej rady zo dňa 27. novembra 1795 číslo 24567 v bodoch 3. 4. a 5. zneje následovne:

3-tio. Novarum aedium Scholarium Erectio, generatim ipsis Communitatibus suapte incumbat; quodsi nihilominus ipsae Communitates aedes has suis viribus educere nequirent, idque per concernentem etiam Judicem Nobilium Comitatus fide digne recognosceretur, casu in hoc Dominium terrestre materialia, et sumptus subministrabit, communitates autem manuales operas et vecturas praestare, non minus ligna quoque aedilia, si silvis propriis provisae sal sunt, gratis suppe-

* Vid Prot. decr. comit. Poson. anni 1733. strana 348 krajinský archív.

ditare. cubileque Scholare requisitis suppellectilibus instruere tenuantur. Quod ipsum.

4-to. Etiam in Conversatione et Reparatione eius modi aedium observandum semper erit: ut nempe Conservatio-, et Reparatio aedium Scholarium Communitatibus, quae has citra concursum Terrestris Dominii posuerunt, aut deinceps pariter citra hunc concursum aedificaturae sunt, ex integro in perpetuum incumbat; egenae nihilominus Communitates relate ad majoris momenti Reparationes, materialibus et sumptibus per terrestre Dominium, respectivi nempe Fundi Relegionis Studiorum, Universitatis et cetera aut Camerale vel vacantis Episcopatus, aut Alterius Beneficii Ecclesiastici, sublevantur; onere praestandarum manualium operarum, atque vecturarum ipsas communitates ultro etiam manente.

5-to. Ligna focalia pro magistro, et Scholae, partim Dominium, partim Communitas, si silvis provisa est, assignare, ac praeterea Communitas assignata eius modi ligna consecrare et ad aedem Scholarum gratis devehit curare tenebitur. Ubi vero in reali defectu silvarum Dominium vel Communitas ligna focalia assignare nequiret, arundo vel stramen in requisita quantitate, pro Magistro et Scholae praemisso modo subministratur.“

Že teda povinnosť udržovania škôl zemepánom neukladala sa v postavení patrónov, ale že ukladala sa im v postavení zemepánskej vrchnosti, z citovaných nariadení to nesporné vysvitá a nasvedčujú tomu ďalej aj samé kanonické vizitácie, v ktorých dosť často sa uvádza aj právny podklad tejto zaviazanosti, ktorú zaviazanosť vizitátor nespaturuje v patronátnom pomere, ako u kostola a fary, ale spaturuje ju v platnom verejnoprávnom stave: v štátovrchnostenských nariadeniach.

Avšak tieto záväzky a či povinnosti zemepána resp. mesta k cirkevnej škole nemožno odvodzovať z pomeru patronátneho už aj preto, lebo nesrovnávalo by sa to ani s právnou povahou samej patronátnej inštitúcie, keďže patronát už aj podľa učenia cirkve rím. katolickej týka sa iba cirkevných inštitúcií, ako kostola, fary atď. a nie aj škôl, ktoré slúžia svetským účelom a nie ako inštitúcie cirkevné duševným potrebám veriacich, ktorý účel dnes vymyká sa už z úlohy ľudovýchovy resp. ľudovej školy.

Ďalej školský patronát neobstoí už aj preto, lebo patronát nadobudnul iba zemepán a mestá čo osoby spôsobilé k nabývaniu práv a záväzkov a nikdy nie aj terajšie politické obce (vyjmúc tých, ktoré v dobe vzniku patronátu boli

mestami), keďže obce až do roku 1848 stály pod zemepánskou vrchnosťou, ktoré v tomto ich postavení nemohly samostatne nabývať a vykonávať verejné práva, ktoré vždy príležaly zemepánom.

Konečne o školskom patronáte nemôže byť reči už aj preto, lebo pomer patronátny popri záväzkoch a povinnostiach zakladá vždy aj isté práva, ktorých však školský patronát neobsahuje, lebo osobe, ktorá cirkevnú školu je povinná udržiavať práve z titulu patronátneho, okrem plnenia záväzkov žiadne práva neposkytuje vôči škole a preto z titulu školského patronátu nikto nemôže byť zaviazaný k udržovaniu cirkevných škôl.

Napriek uvedeným v posledných desaťročiach často vyskytujú sa v právnej praxi prípady školského patronátu a to v dôsledku záznamov uvedených v listinách tak zv. „Schul-fassion“.

Príčinu toho treba hľadať v tej okolnosti, že orgány tieto listiny vyhotovujúce neznaly skutočný právny stav, týkajúci sa ľudového školstva, povinnosť zemepánov, miest a obcí v otázke udržovania ľudových škôl mylne odvodzovali z patronátneho pomeru napriek tomu, že táto povinnosť zakladala sa na verejnoprávnom stave štátnom.

Teda príslušné orgány, zisťujúce majetkový stav a dôchodky škôl, bez potrebnej znalosti a bez bližšieho skúmania platného právneho stavu mylne zistili, že právny podklad zaviazanosti zakladá sa na patronátnom pomere, totiž pôvodný a správny právny titul zaviazanosti zakladajúci sa na štátnom práve svojvoľne postavily na nový právny podklad, ktorý už pryštil z cirkevného práva.

Lenže takáto zmena právneho podkladu neobstoí už aj z tých ďalších dôvodov, pretože ani štátne ani cirkevné právo vôbec nepozná školský patronát a keby sme aj pripustili, že školský patronát jestvuje, politické obce ani vtedy pod týmto titulom nemohly by byť zaviazané k udržovaniu cirkevných škôl, lebo však patronát sa obciam ako útvarom nespôsobilým k nabývaniu práv a záväzkov nikdy neudeloval. Že by však napriek uvedenému právnenmu stavu bola sa vyskyla výnimka, resp. že by patronát bol býval udelený aj nespôsobilej osobe, na to niet príkladu a takejto výnimky nevykazuje ani uhorská právna judikatúra. V ktorom meste alebo obci cirkevné obročie nemalo patróna, tým menej mohla ho mať cirkevná škola.

Keď teda právny podklad udržovania ľudových škôl v dobe do roku 1868 nemožno odvodzovať z patronátneho po-

meru, preto treba ho hľadať inde a najdeme ho v štátnom práve, platnom až do roku 1868.

Lenže tento právny podklad dnes už nie je platný, nakoľko bol pozmenený, resp. zrušený novšou verejnoprávnou normou a to zák. článkom XXXVIII:1868, ktorý právnu otázku týkajúcu sa zriaďovania a udržiavania ľudových škôl na úplne nový právny podklad postavil, v smysle ktorého dosavadní povinní činitelia: zemepáni, mesta a obce boli oslobodené od znášania nákladov na cirkevné školy a od vnesenia cit. zák. článku v otázke usporiadania hmotných pomerov ľudového školstva staly sa smerodajnými výlučne predpisy tohoto zákona.

Že školský patronát aj napriek tomu, čo vyše už bolo uvedené predsa sa mohol vyskytnúť, príčinu toho treba hľadať v tej okolnosti, že ľudové školy pred rokom 1868 boli v správe dotyčných cirkví čo školy cirkevné, bez ohľadu na to, kto ich faktický zriadil a udržiaval, v dôsledku čoho bolo na ne nazierané ako na cirkevné inštitúcie, ktorým cirkev práve z tohoto dôvodu tu istú pečlivosť venovala, akú venovala aj skutočným cirkevným inštitúciám: kostolu, fare atď. a preto počas prevádzania vizitácií popri upravení resp. zistení právnych pomerov cirkevných inštitúcií nikdy neopomenula súčasne upraviť resp. zistiť aj právne pomery škôl, podliehajúcich jej správe, totiž zistiť, kto je povinný podľa platných predpisov znášať náklady spojené s udržiavaním týchto škôl. Toto zistenie vizitátori síce zaznačili v kan. vizitáciách, po väčšine však nenaznačili v nich právny titul, totiž na jakom právnom podklade povinný je zemepán, patrón alebo mesto a obec cirkevnú školu udržiavať. Vizitátori takto neučinili z toho dôvodu, keďže v dobe tejto ešte platné predpisy boli v živej pamäti občanstva a bolo každému známe, že táto povinnosť zakladá sa na štátnom práve, spočívajúcom na štátovrchnostenských nariadeniach, ktoré túto povinnosť práve tak ukladaly zemepánom-patrónom, mestám a obciam, ako ju dnes ukladá ustanovenie § 23. z. čl. XXXVIII:1868 výlučne pol. obciam.

Takýto záznam vizitátor tým skôr mohol učiniť v kan. vizitácii, pretože učiteľ školy pravidelne bol aj kantorom, teda išlo tu súčasne aj o zistenie dôchodkov cirkevného funkcionára.

Avšak treba poznamenať, že v kan. vizitáciách ešte niet reči o školskom patronáte, totiž vizitátor nespatrije právny podklad udržiavania školy v patronátnom pomere, ale tým, že pri vizitácii obmedzí sa len na zistenie púhej skutočnosti, že obec, mesto, resp. zemepán-patrón povinný je školu vysta-

viť a udržiavať (erigere, aedificare, conservare) spatroval tento právny podklad zviazanosti v platnom štátnom práve, ktorý ako samozrejmosť v kan. vizitácii ani nezaznačil.

Po prvé vyskytuje sa školský patronát len v „Schulfassiách“, totiž v listinách vzniklých v dobe absolutistickej, ktoré boli vyhotovené osobami neznalými skutočného právneho stavu ľud. školstva a ktoré osoby právny titul zviazanosti cirk. školy zriaďovať a udržiavať-odchylné od vizitátorov-špatrujú v patronátnom pomere, ktorý názor nekritický prešiel aj do právnej judikatúry a udržal sa až dosavád; ba čo viac, táto zmena právneho titulu pod vlivom právnej praxe, ktorá sa začala vyvíjať ešte v dobe platnosti „Schulfassií“, totiž v rokoch 1849-1868, začína sa prenášať aj na prípady uvedené v kan. vizitáciách, čo v značnej miere bolo usnadnené tým, že v kan. vizitáciách, z dôvodov výšuvodených, právny titul až na nepatrné výnimky, pravidelne nebol označený a preto aj v týchto prípadoch povinnosti uvedené v kan. vizitáciách, ktoré sa vzťahovali na zriaďovanie a udržiavanie ľudových škôl boli odvodzované z patronátného pomeru čo zo zvláštného právneho titulu.

Že však takýto právny názor a na ňom spočívajúca právna prax je mylná, je obzvlášť zrejme z nariadenia Kráľ. miestodržiteľskej rady zo dňa 27. XI. 1795 číslo 24.567, ako aj z tých zriedkavých záznamov uvedených v kan. vizitáciách, v ktorých vizitátor právny titul povinnosti zisťuje v kráľovských nariadeniach a či v platnom štátnom práve, ako to plynie z kan. vizitácie z roku 1805 farnosti v Lipt. Revúciach, v ktorej v §-e 10. jednajúcom o školskom dome uvádza sa nasledovný záznam:

„Domus scholaris e solidis materialibus sumtibus Exelsae Gamerae Regiae anno 1823 exsurrexit. Constat duobus cubiculis pro ludirectore, uno maiori pro scholaribus, dispersa culina et collario, adiunctam habet aream bene cinctam, et in qua stabulum unum et lignarium muratum. Cubiculum scholare est scamnis, mensa, duabus tabulis maioribus et una minori Alfabetica, sella item pro docente instructum. Parieti est una imago maior B. V. Mariae affixa. Conservatur domus scholaris tenore altiorum resolutionum Regiarum per Exelesum patronatum et Communitatem.“

Z tohoto citátu kan. vizitácie ide zreteľne na javo, že udržiavanie školy v danom prípade neukladá sa kráľovskej komore v postavení patróna, totiž neukladá sa jej to čo záväzok patronátny, ale ukladá sa jej to v postavení zemepána na základe platných kráľ. nariadení.

Teda právny podklad, a či právny titul zviazanosti vi-

zitátor v danom prípade nenáchádza v patronáte samom čo v inštitúcii cirkevnej, ale v štátnom práve, platnom až do roku 1868.

Keď teda vizitátori pri zisťovaní tejto zaviazanosti v kan. vizitáciách neuvádzajú žiadne zvláštne právne tituly, preto treba mať za to, že táto povinnosť zemepánov (patrónov), miest a obcí v minulosti až do roku 1868 zakladala sa výlučne na kráľovských nariadeniach, resp. na nariadeniach kráľ. miestodržiteľskej rady a od tejto doby prichádzajú v úvahu ustanovenia zák. článku XXXVIII: 1868 a menovite ustanovenia §-u 25., v smysle ktorého politická obec oprávnená je dosavádnu prax aj naďalej zachovať, totiž oprávnená je cirkevnú školu aj naďalej udržiavať; jestli však pol. obec túto prax zachová voči rím. kat. škole, tak povinná je primeranú podporu udeliť aj ostatným konfesiám školy udržiavajúcim, lebo ináčej takéto zachovanie dosadávnej praxe protivilo by sa tomuto zák. ustanoveniu, nakoľko táto možnosť bola daná obci politickej len za splnenia tejto podmienky, ktorá ináčej je vodčou myšlienkou zákonodárca, ktorý v tomto ohľade chcel zaviesť úplnú rovnoprávnosť všetkých recipovaných konfesií, ako je to zrejme aj zo zák. článku LIII: 1868, ktorý v tej istej dobe a za tých istých okolností bol vynesenej ako aj zák. čl. XXXVIII: 1868.

Na základe uvedených treba zastávať právny názor, že patronát nikdy nebol tým právnym podkladom a či právnym titulom, na základe ktorého boli by bývali zemepáni (patróni), mestá a obce povinné cirkevné školy udržiavať, ale týmto právnym titulom vždy bolo štátne právo. Avšak vynešením zák. článku XXXVIII: 1868 aj tento právny podklad (dosavádne štátne právo) bol zrušený a hmotné otázky, týkajúce sa udržiavania ľudového školstva boli postavené na úplne nový právny podklad, podľa ktorého obce a mestá nie sú viac povinné cirkevné školy udržiavať, avšak oprávnené sú ich aj naďalej podporovať spôsobom dosavádnym, iným slovom: dosavádna ich verejnoprávna povinnosť pomínula a zmenila sa, pokiaľ ide o jej právnu povahu, v dobrovoľnu podporu, pokiaľ ide však o jej rozsah, ztenčila sa delením medzi konfesiami školy udržiavajúcimi.

Teda udržiavanie cirkevných škôl obcami nikdy sa nedialo z titulu patronátneho, ale vždy sa dialo na základe štátneho práva a od roku 1868 deje sa výlučne na základe ustanovenia §-u 25. zák. čl. XXXVIII: 1868, ktorý spôsob udržiavania spočíva na dobrej vôli obce.

Avšak keď obec túto prax aj po roku 1868 zachovala,

tým podľa judikatúry nášho najv. spr. súdu a menovite podľa nálezu zo dňa 22. VI. 1934 číslo 15157/1933. (Bohuslav 11371) prevzala na seba dobrovoľný záväzok, z ktorého sa môže oslobodiť len vtedy, keď sama zriadila zákonným podmienkam vyhovujúcu obecnú školu.

IV. ČASŤ.

ZNÁŠANIE PATRONÁTNYCH BREMIEN PRI DOBROVOLNOM ROZPREDANÍ A ČI PARCELOVANÍ PATRONÁTNEHO MAJETKU.

Všeobecne je známo, že dosavádna právna prax považuje patronátne bremená za bremená vecné, viaznuce na pozemkoch, ktoré ako také zafažujú každočasného majiteľa, resp. vlastníka týchto pozemkov a práve preto prechádzajú aj na nového nabyvateľa patronátneho majetku bez ohľadu na to, či nabyvateľ patronátneho majetku o patronátnych bremenách vedel alebo nie, resp. bez ohľadu na to, či bremená tieto sú alebo nie sú pozemnoknižne zaznačené*.

Toto právne stanovisko uhorskej kúrie, ktoré si osvojila aj uhorská právna judikatúra, v otázke znášania patronátnych bremien nenaráža na žiadne ťažkosti vtedy, keď patronátny majetok je v jednej ruke, resp. keď patronátny majetok ako hospodársky celok prešiel na nového nabyvateľa, v takých prípadoch tak práva ako aj povinnosti ipso facto nerozdielne prechádzajú na nového nabyvateľa.

Avšak toto stanovisko naráža už na veľké ťažkosti vtedy, keď patronátny majetok buďto čiastočne alebo úplne sa rozpredá, resp. rozparceluje.

V takýchto prípadoch uhorská kúria zastáva právny názor, že nabyvatelia patronátneho majetku povinní sú pri-

* (Rozhodnutie kúrie číslo 10.401/1877.)

Tam, kde patronátne právo je v súvislosti s vlastníctvom niektorého majetku, z neho plynúci záväzok nerozdielne a v takej miere je spojený so samým majetkom, že jeho účinok bez ohľadu na dražobné a pozemnoknižné zmeny spolu s majetkom prechádza na každého nového vlastníka bez ohľadu na to, že na jakom právnom titule dostal sa do jeho držby, následkom čoho ani jeho pozemnoknižné zaznačenie nie je potrebné.

(Rozhodnutie kúrie číslo 2736/1903)

Patronátne právo, tvoriace pozemkové zafazenie, nespadá pod právny pojem obyčajnej dlžoby a zafažuje kupujúcu stranu aj vtedy, keď smluvné strany o jeho jestvovaní ani nevedia a keď odpredávajúca strana aj ručila za čistotu majetku, lebo ručenie na toto sa nevzťahuje.

(Rozhodnutie kúrie číslo 4663/1904)

Záväzok veľkostatku, zakladajúci sa na kanonickej vizitácii, ako reálne bremeno aj bez výslovného prevzatia prešiel na žalobcu ako na kupca najväčšej časti pozemkov prináležajúcich veľkostatku, iba keď by bolo dokázané, že reálny záväzok len tie pozemky prináležajúce veľkostatku zafažoval, ktoré aj naďalej zostali v držbe predošlého vlastníka.

spievať k patronátnym bremenám v pomere zakúpených patronátnych pozemkov*.

Lenže v takom prípade, keď odpredaj resp. oddelenie vzťahuje sa len na malú resp. nepatrnú časť patronátneho majetku, napriek vyšeuvvedenej zásade je treba zastávať právny názor, aby dosavádny vlastník bol zaviazaný k plneniu patronátnych bremien v celom ich rozsahu a to jednak preto, lebo už sama skutočnosť, že túto časť majetku dosavádny vlastník predal dlhu proste nasvedčuje tomu, že mienil si tak práva ako aj bremená v celom rozsahu podržať, jednak však pre nerozdieliteľnosť patronátu, ktorý neprípúšťa delenie ani práv ani záväzkov, totiž aby patronátne právo práve tak, ako aj pátronátny majetok bol drobený a tým zrejme aj zmnohonásobený, čo však jednotnosť jeho neprípúšťa a preto v prípade rozdelenia patronátneho majetku má zostať na kmenovej čiastke majetku, totiž na tej, ktorá aj naďalej zostala v držbe dosavádneho majiteľa.

Toto stanovisko zdá sa byť odôvodnené už aj tým, že patrón za odpredanú časť majetku obdržal väčšiu protihodnotu, než akú by bol obdržal vtedy, keby kupujúci bol vedel o patronátnych bremenách, teda v skutočnosti u neho sa nachodí kapitálna hodnota za patronátne bremená, pripadajúca na zakúpenú časť patronátneho majetku a preto nemôže si sťažovať, že by sa mu krivda diala tým, keby bol zaviazaný k úplnému znášaniu patronátnych bremien.

Keby však nabyvateľ napriek uvedeným predsa bol zaviazaný k znášaniu patronátnych bremien a to aj vtedy, keď

*) (Rozhodnutie kúrie číslo 7636/1906.)

Solidárna zaviazanosť môže vzniknúť iba smluvou, závefou, alebo ustanovením zákona. Takého zákonitého ustanovenia, ktoré by ustálilo solidárnu zodpovednosť spoločných patronov niet. Preto so zreteľom na to, že majetkoprávne pomery, vzťahujúce sa na nemovitosti patronátom zafažené, časom sa zmenily a nemovitosti prešli do oddeleného vlastníctva a dražby početných jednotlivcov, solidárne zafazenie vlastníkov jednotlivých častí nemovitostí, ktoré sú pomerne malého rozmeru a malej hodnoty, nesrovnávalo by sa ani so slušnosťou: bolo treba tú časť rozsudku II. st. súdu, ktorá určuje solidárnu zaviazanosť zmeniť a po tejto stránke potvrdiť výrok rozsudku I. st. súdu s tým bližším vymedzením, že do jednotlivých skupín vradení žalovaní povinní sú prispievať na vydržovacie náklady v pomere zakúpeného majetku.

Čo sa týče vloženia patronátnej zaviazanosti do pozemkovej knihy, bolo treba zmeniť rozsudky oboch súdov a žalobnú žiadosť o vloženie zamietnuť, lebo otázka vloženia patronátnej zaviazanosti do pozemkovej knihy nie je zákonom upravená a ani zákonná prax v tejto otázke sa nevinula, a pokiaľ patronálna zaviazanosť spojená s nemovitou súč realnou farchou, ako taká bezpodmienečne zafažuje dotyčné nemovitosti, resp. ich každočasných vlastníkov aj bez toho, žeby bola v pozemkovej knihe zaistená; ďalej aj preto, lebo výška tohoto bremena plynúceho z patronátnej zaviazanosti nemôže byť v každom prípade čo do sumy vopred určená a nemôže byť preto podľa §-u 64. pozemnoknižného poriadku pre túto svoju neurčitosť ani vložena ani zaznamenaná.

zakúpená časť patronátneho majetku bola mu dlhu proste odpredaná, v takom prípade pri najmenšom prislúcha mu právo regressu proti odpredávateľovi a to po výšku nákladov, ku ktorým pod titulom patronátnych bremien bol zaviazaný.

Komplikovanejšia je však otázka, týkajúca sa znášania patronátnych bremien vtedy, keď patronátny majetok buďto úplne sa rozparceluje, alebo keď zostalý majetok (totiž tá časť patronátneho majetku, ktorá zostala vlastníčkovi aj po čiastočnom odpredaní) nepostačuje k znášaniu patronátnych bremien.

V takýchto prípadoch vecná povaha patronátnych bremien vyžadovala by totiž, aby všetci vlastníci rozparcelovaného patronátneho majetku primerane k zakúpeným pozemkom boli zaviazaní k znášaniu patronátnych bremien a nižšie inštancie — aspoň dotiaľ, kým vyššie inštancie ináč nerozhodnú — mali by v tomto smysle rozhodovať a nemohly by sa od tejto praxe odchýliť ani vtedy, keby aj boli presvedčené o tom, že táto dosavádna prax nezodpovie už terajším právnym a hospodárskym požiadavkám, ba že často je škodlivá, pretože zapríčiňuje sa ňou materiálna škoda nabyvateľom bona fide.

Teda nižšie inštancie v otázkach znášania patronátnych bremien pri rozparcelovaní patronátnych majetkov povinné sú riadiť sa dosavádnou praxou dotiaľ, kým rozhodnutím vyšších inštancií nebude zavedená nová právna prax zodpovedajúca terajším pomerom. K zavedeniu takejto novej praxe vyššie inštancie nielen že sú oprávnené, - keďže ich rozhodnutia v istej miere sú aj právotvorného účinku, - ale k tomu sú aj povolané a taktiež je ich úlohou, aby rozhodly o tom, či právne pravidlo dosavádnej praxe, ktoré vyslovuje absolútnu vecnú povahu patronátnych bremien a či bezpodmienečnú vecnú povahu patronátnych bremien a či bezpodmienečnú vecnú povahu patronátnych bremien a či bezpodmienečnú vecnú povahu patronátnych bremien a či bezpodmienečnú vecnú povahu patronátnych bremien, v dôsledku zmeny hospodárskych a právnych pomerov nie je treba považovať už za zastaralé, ktoré ako také už aj v záujme hospodárskeho vývinu bolo by treba účinnosti pozbaviť.

Kladné zodpovedanie tejto otázky, totiž aby v uvedených sporoch bola zavedená nová právna prax zodpovedajúca terajším právnym a hospodárskym pomerom, odôvodňujú následovne okolnosti :

Všeobecne je známo, že vznik patronátov reálnych spada do tej doby, kedy ešte majetok, či už ako majetok „zemiansky“ alebo majetok sverenský (fideikomiss), bol považovaný za majetok, ktorý čiastočne alebo úplne bol vyňatý z verejného pozemkového obchodu.

Toto vyňatie majetku z verejného pozemkového obchodu bolo teda zapríčinené „zemianskym dedičným právom“, resp. predpismi, vzťahujúcimi sa na zemianske majetky“, a ďalej aj predpismi upravujúcimi sverenské majetky, ktoré voľný obchod pozemkov resp. majetkov v značnej miere obmedzujú, ba dosť často aj úplne vylučujú, takže v dobe tejto, teda v dobe viazaného obchodu pozemkového nebolo a ani nemohlo byť pochybnosti o zabezpečení patronátnych bremien viaznucích na majetkoch, totiž nebolo potrebné, aby patronátne bremená zvlášť boli zabezpečované, resp. aby tieto bremená pri prevode majetku na nového nabyvateľa zvlášť boli zaznamenávané resp. označované.

I keď sa vyskytly isté majetkové zmeny, ktoré neboly v zhode s platným právnym stavom, ktoré teda nedaly sa podľa predpisov zemianskeho dedičného práva a podľa predpisov inštitúcie sverenskej, aj vtedy bremená patronátne dostatočne byly zabezpečené a to v dôsledku tej okolnosti, že kapituly ako autentické miesta, pred ktorými tak prevod ako aj odovzdanie majetku sa dialy, vedely o patronátnej povahe majetku, ktorý svojho gazdu menil, o čom vždy vyrozumely resp. upovedomily aj nového nabyvateľa, takže nabyvateľ majetku vedel, resp. mal možnosť dozvedieť sa o tom, či ním zakúpený majetok je obťažovaný patronátnymi bremenami alebo nie. A napokon bremená tieto práve pre ich absolútnu vecnú zaviazanosť neboly zaznačené ani na župných tabulách z príležitosti župných kongregácií, kedy všetky vecné bremená viaznuce na nehnuteľnostiach týmto spôsobom byly uverejňované. Z uvedených dôvodov ani v dobe novej a to ani v dobe zavedenia pozemkových kníh nevyžadovalo sa zvláštneho označenia týchto bremien v pozemkových knihách a bremená tieto, ako absolútno vecné bremená, viazly na patronátnych majetkoch aj vtedy, keď neboly pozemnoknižne zaznačené.

Avšak zrušením už uvedených obmedzení pozemkového obchodu (zrušenie „zemianskeho majetku“ a „sverenectva“), a zavedením pozemkových kníh bolo vytvorené verejné mienenie, že v súvislosti nemovitostí len také obligácie prichádzajú v úvahu, existencia ktorých je zrejماً z pozemkových kníh, resp. ktoré sú v nich zaznačené.

Verejný charakter pozemkových kníh, ako aj všeobecná dôvera v pozemkové knihy teda vytvorily a časom aj potvrdily ten právny názor a či právne pravidlo, že vlastníci nehnuteľnosti len za tie obligácie — bremená ručí, ktoré sú v pozemkovej knihe zaznačené, ktoré teda pozemková kniha nevykazuje a o ktorých nabyvateľ nemovitosti nevedel a ani

nemohol sa dozvedieť, také obligácie vlastníka nemôžu zaťažovať.

Teda zmena v hospodárskom systéme, privedená zrušením viazanosti pozemkového obchodu, rozhodne musela privodiť zmenu aj na poli práv, týkajúcich sa nového hospodárskeho systému, zakladajúceho sa na voľnom pozemkovom obchode, ktorá skutočne musí sa prejavíť aj v tom smysle, že zruší sa aj dosavádna právna zásada ako zastaralá, v smysle ktorej bremená patronátne sú považované za absolútne vecné bremená, bezpodmienečne zaťažujúce vlastníkov pozemkov a musí sa zaviesť právna prax, zodpovedajúca terajším hospodárskym pomerom, totiž že len tie patronátne bremená zaťažujú nabývateľov patronátnych pozemkov, ktoré sú v pozemkovej knihe zaznačené, lebo však pri terajšom hospodárskom systéme nabývateľ pozemkov jedine z pozemkovej knihy môže sa bezpečne dozvedieť o závädoch dotyčného majetku a tým zrejme aj o patronátnych bremenách.

Teda za terajších hospodárskych a právnych pomerov musí zväziť zásada pozemnoknižnej verejnosti nad zastaralú zásadu, ktorá patronátne bremená považuje za absolútne reálne bremená, väznuce na pozemkoch aj bez pozemnoknižného zaznačenia.

Avšak udržiavanie dosavádnej právnej praxe, ktorá - ako výšnaznačeno - zakláda sa na zastaralej už právnej zásade, nie je žiaduce za terajších nových hospodárskych pomerov aj naďalej v platnosti ponechať, resp. tejto sa v konkrétnych prípadoch pridržovať, pretože malo by to v praxi neblahé následky, resp. viedlo by to k nesčíslnym prehmatom a k poškodeniu tak dobromyseľných nabývateľov, ako aj k poškodeniu samej cirkve a menovite k poškodeniu právneho poriadku, pretože bola by tým otrávená tak verejná dôvera v knihách pozemkových, ako aj bezpečnosť právneho obchodu pozemkového, najmä aj úveru, ktorý by tým bol rozvrátený, pretože ani kupec pozemku, ani poskytovateľ úveru nikdy by nevedel na čom je a jednáť by musel na slepo. Opustenie resp. zanechanie dosavádnej právnej praxe a zavedenie resp. utvorenie novej, je žiaducé nielen z dôvodov súkromnoprávných, ale je to potrebné aj z dôvodov verejnoprávných.

Je síce pravda, že zánik reálno-právnej povahy patronátnych bremien čo absolútnych reálnych bremien, ktoré bezpodmienečne, teda aj bez pozemnoknižného zaznačenia môžu byť uplatňované, — môže privodiť v niektorých prípadoch aj zánik samého patronátu čo celkového právneho pomeru, keď na príklad patronátny majetok po jeho čiastočnom rozdelení a či rozparcelovaní ne-

bude už stačiť k hradeniu patronátnych bremien, lebo nesplnenie a či nemohúcnosť plnenia má za následok zánik práva patronátneho; — napriek tomu však záujmy dotyčnej cirkve ani v takom prípade nemusia byť vždy bezpodmienečne ohrozené resp. poškodené, lebo však cirkve má možnosť, aby tie výdaje, ktoré dosavád patrón hradil, zado- vážila si aj iným spôsobom a to pod titulom cirkevných daní. Je to síce spôsob zdĺhavejší a obťažnejší od dosavádneho, kedy cirkve svoje potreby resp. svoje výdaje vymáhala si od jednej osoby — od patróna, kdežto pri vymáhaní daní bude mať do činenia s veľkým počtom dlžníkov; lenže toto pohodlie oprávnenej cirkve a či dosavádny jednoduchší spôsob vymáhania cirkevných potrieb nebol by už aj beztak daný pri rozparcelovaní patronátneho majetku medzi drobnými nabývateľmi, kedy by už beztak nastal veľký počet dlžníkov, voči ktorým cirkve svoje nároky zvlášť by musela uplatňovať.

Teda ani tento dôvod nemôže prekážať vzniku novej právnej praxe a to už aj pre stanovisko rímskej kúrie, ktorá sa snaží patronáty zredukovať, ba aj úplne zrušiť a oprávněným osobám iné duševné výhody poskytnúť. Táto tendencia rímskej kúrie však nemôže zostať bez právneho účinku aj na patronátne bremená, totiž nie je mysliteľné, aby odňatím práv súčasne nezaničly aj bremená, pretože patronát ako súbor práv a bremien je jednotný, nerozdeliteľný, z ktorého — ako z celkového právneho pomeru - nedajú sa vyňať zvlášť práva a zvlášť bremená, resp. nedajú sa preniesť na jednu osobu práva a na druhú osobu zase bremená, ale vždy obe, teda tak práva ako aj bremená súčasne prechádzajú.

Konečne keby uvedená právna zmena cirkvi istú materiálnu škodu aj zapríčinila, čo však len zriedkavo sa môže stať a to len vtedy, keby rozparcelovaný patronátny majetok dostal sa do rúk nekatolíkov, ktorí nemohli by byť už týmito bremenami zaťažení vo forme cirkevných daní, ani vtedy nemôže byť zabránené vzniku novej právnej praxe zodpovednej terajším právnym a hospodárskym pomerom a to už aj preto nie, že škoda takto nastala nie je tak značná, aby ňou záujmy cirkve ohrozené boli. A nemôže byť tento vývoj zamedzený ďalej aj preto, lebo však ani samej cirkvi by neposlúžilo, keby cirkve pomocou zastaralých predpisov resp. zásad domáhala sa znášania nákladov, spojených s udržiavaním jej inštitúcií na nekatolíkoch ako na dobromyseľných nabývateľoch, ktorí dôverujúc pozemkovej knihe, nadobudnúť časť patronátneho majetku v tom domnení, že majetok ten je dlhu prostý, resp. že nezatažujú ho žiadne farchy a tak ani bremená patronátne. Katolícka cirkve pravdepodobne

bude sa vedieť povzniesť nad takýmito nepatrnými a zdánlivými stratami.

Samozrejme, že cirkvi v budúcnosti resp. pri budovaní novej praxe vždy musí byť daná možnosť postarať sa o zodpovednú náhradu za patronátne bremená, čo by sa mohlo stať dohodou s vlastníkom patronátneho majetku a jestli by k takejto dohode nedošlo, tak tým spôsobom, že bremená patronátne resp. patronát dala by cirkev zaznačiť v pozemkovej knihe, aby sa o ich jestvovaní každý nový nabyvateľ mohol dozvedieť.

A takémuto pozemnoknižnému zaznačeniu nemôže prekážať ani tá okolnosť, že bremená patronátne číselne nemôžu byť vyjadrené, resp. že ich výška a rozsah často ani nemôže byť ustálená, pretože netreba ich vykázať na strane bremien poz. knihy, ale môžu byť zaznačené na strane majetkovej vložení záznamu „patronát“, čím by bol na čistom každý nabyvateľ majetku, že majetok tento je zatažený patronátom resp. bremenami z patronátu plynúcimi.

Avšak aj do tej doby, kým v týchto veciach nebude zavedená nová prax, rozhodujúce vrchnosti majú mať vždy na zreteli, či konkrétne ide o nadobudnutie patronátneho majetku bona fide alebo mala fide, totiž treba skúmať, či nabyvateľ pri kúpe majetku mal vedomosť, resp. či mal možnosť sa dozvedieť o patronátnych bremenách; lebo keď o patronátnych bremenách vedel, tak táto okolnosť dosvedčuje to, že s bremenami týmito musel počítať, ktoré si už napred vykalkuloval a len zbytok nabídnul čo kupnú cenu, takže je spravodlivé, aby bol zaviazaný k ich znášaniu. Keď však nabyvatelia patronátneho majetku o bremenách patronátnych nevedeli a o nich ani nemali možnosť sa dozvedieť, vtedy nemali by byť k ich znášaniu zaviazaní, ale mali by byť rozvrhnuté vo forme cirkevných daní na všetkých členov miestnej cirkve.

Na základe uvedených by bolo správne a odôvodnené, aby v prípadoch čiastočného resp. úplného rozparcelovania patronátneho majetku aj na Slovensku bola zavedená právna prax platná v historických zemiach, v smysle ktorej pri rozdelení patronátneho majetku tak práva ako aj bremená zostávajú pri kmenovom majetku, totiž aj naďalej viažu na tej čiastke majetku, ktorá zostala v držbe dosavádneho patrona a pri úplnom rozparcelovaní zaniknú práve tak ako aj práva, resp. sám patronát, prepokladajúc ovšem, že oprávnenej cirkvi dostane sa za bremená viaznuce na majetku náležiteho odškodnenia.

V. ČASŤ.

VNÁŠANIE PATRONÁTNYCH BREMIEN NÁSLEDKOM VNÚTENÉHO ROZPARCELOVANIA VEĽKOSTATKOV.

V predošlej kapitole uviedol som postup, týkajúci sa znášania patronátnych bremien pri dobrovoľnom rozpredaní a či rozparcelovaní majetkov patronátom zatažených. V tejto kapitole chcem však prejsť postup, týkajúci sa znášania patronátnych bremien pri vnútenom rozdelení a či rozparcelovaní veľkostatkov, keď teda veľkostatok vecným patronátom zatažený v smysle ustanovení záborového zákona (zo dňa 16. apríla 1919 č. 215 Sb.) je zabraný štátnym pozemkovým úradom a rozparceluje sa budto úplne alebo čiastočne medzi maloroľníkmi, potažne medzi osobami v §-e 10. cit. zákona uvedenými.

Ovšem táto majetková zmena nastala rozdelením veľkostatkov, ktorou na miesto dosavádneho jedného vlastníka privádza sa už vlastníctvo početných osôb, nemohla zostať bez právnych následkov pokiaľ sa týče znášania bremien viaznučích na rozparcelovaných majetkoch a tým zrejme aj ohľadne znášania patronátnych bremien.

Zákon o pozemkovej reforme ohľadne znášania patronátnych bremien žiadneho výslovného ustanovenia neobsahuje a preto vyskytuje sa právna otázka, kto je povinným subjektom, resp. kto je povinný patronátne bremená znášať po prevedení parcelácie veľkostatku, či bremená viaznuce na rozparcelovanom veľkostatku v celom ich rozsahu povinný je aj naďalej znášať dosavádny patrón resp. vlastník kmenového majetku rozparcelovaného veľkostatku, alebo či prešli na nových nabyvateľov.

Podľa stálej judikatúry* najvyššieho súdu v Brne patronát, ako súbor práv a záväzkov, pri oddelení časti majetku zostáva pri kmenovom zbytku majetku a pri úplnom rozparcelovaní zanikne.

Toto stanovisko najvyššieho súdu zakladá sa na jednotnosti právneho pomeru patronátneho, ktorá neodobovoľuje ani drobenie ani zmnohonásobenie patronátu, resp.

* Rozhodnutie najv. súdu zo dňa 3. VII. 1926 č. j. R. I. 395/1926

v prípade rozparcelovania veľkostatku nepripúšťa ani parcelovanie práv ani záväzkov (bremien), ale vždy môže prechádzať len ako celý právny pomer, patronát ako celok, teda tak práva ako aj záväzky, v dôsledku čoho pri čiastočnom rozparcelovaní zostáva pri kmenovom majetku a pri úplnom rozparcelovaní zanikne.

Uvedené stanovisko najv. súdu, že ani práva ani záväzky neprechádzajú na nových nabyvateľov, je odôvodnené právnou povahou reálneho patronátu, lebo aj napriek tomu, že bremená s vecným patronátom spojené sú bremenami vecnými, preca nespádajú pod pojem vecných bremien, ktoré má na zreteli ustanovenie §-10. požad. zákona čís. 318/1919 Sb. z. a n., keďže bremená tieto namajú samostatnej existencie, neexistujú samy o sebe a pre seba, ale sú len jednou stránkou právneho pomeru, ktorá má ešte stránku inú, od ktorej sa odlúčiť nedajú, lebo premená, to je povinnosti má aj druhá strana a to cirkev, a tieto na strane patrónovej javia sa ako práva a naopak. Z tohoto dôvodu nedajú sa ani práva ani záväzky z celkového právneho pomeru vyjmúť a osamostatniť, totiž nemožno záväzky prenášať na osobu jednu a práva na osobu druhú, ale vždy tak práva ako aj záväzky prechádzajú spoločne, sdielajú ten istý právny osud.

Vzhľadom na uvedené pri vyriešení právnej otázky, týkajúcej sa znášania patronátnych bremien treba mať na zreteli, či sa jedná o čiastočné alebo úplné rozparcelovanie patronátneho majetku, lebo iný bude postup v prvom a iný v druhom prípade. V prípade úplného rozparcelovania patronátneho statku patronát zaniká, pri čom oprávnenej cirkvi zostáva právny nárok na náhradu za patronátne bremená, čo sa pravidelne deje utvorením uhradzovacieho kapitálu.

Jestli však štátny pozemkový úrad prejíma len jednu časť zabraného majetku a túto rozdelí medzi prídelcami, patronátne bremená neprechádzajú s oddelenou časťou na nových nabyvateľov, ale zostávajú aj naďalej u kmenového majetku, ktorá zostala v držbe dosavádného vlastníka. Tento istý prípad nastáva aj vtedy, keď štátny pozemkový úrad preberie väčšiu časť statku, ktorú však rozparceluje medzi prídelcami.

Keď ale štátny pozemkový úrad prejíma celý patronátny majetok alebo jeho väčšiu časť, ktorú treba považovať za kmenový majetok a túto nerozdelí medzi prídelcami podľa §-u 10. záborového zákona, vtedy patronát s kmenom statku prechádza na štát a tak aj jeho bremená.

V prípade, že štátny pozemkový úrad zaberie len menšiu časť statku alebo časť, ktorú nemožno považovať za kme-

nový majetok, v ktorom prípade teda kmenovým majetkom je tá časť, ktorá aj naďalej zostala v držbe dosavádného vlastníka, vtedy patronát s kmenom statku zostáva u jeho posavádného držiteľa.

V týchto prípadoch však, teda pri čiastočnom rozdelení statku, nastáva ztenčenie istoty za patronátne bremená viaznuce na oddelenej čiastke statku a preto štátnemu pozemkovému úradu pripadá povinnosť postarať sa o zaistenie pomernej kvoty patronátnych bremien, keďže v záborovom zákone č. 215/1918 Sb. z. a n. niet takého ustanovenia, ktoré by zrušilo patronátne bremená viaznuce na zabranej čiastke zabraného majetku bez náhrady za ne, pretože odstavec 2. §-u 9. záborového zákona výslovne hovorí: „Pri prevzatí zabraného majetku treba postupovať tak, aby osoby, pre ktoré ma zabranom majetku viaznu práva, jako aj osoby, ktoré majú proti dosavádnemu vlastníkovi právo z pomeru služobného, zaopatrovacieho a pachtovného neboly skratené“.

Ako vidno cirkev má nárok na náhradu a preto je oprávnená hájiť sa proti ztenčeniu istoty rozdelením majetku, čo môže sa stať buďto dobrovoľnou dohodou s cirkvou, na pr. vykrojením istej čiastky majetku v prospech cirkve, alebo zriadením uhradzovacieho kapitálu.

V predošlom prípade patronát, teda tak práva ako aj bremená zanikajú a k udržovaniu dotýčnej cirkve resp. cirkvovej inštitúcie bude slúžiť vykrojená časť patronátneho majetku. V druhom prípade však, keď teda sa zriadi uhradzovací kapitál, postup plnenia patronátnych bremien bude nasledovný:

Držiteľ kmenového zbytku statku zostane patrónom, bol by teda subjektom tak práv ako aj záväzkov patronátnych a povinný by bol aj všetky záväzky plniť, pri čom istota za patronátne bremená by sa neztenčila, lebo na miesto nemoovitosti od kmenového statku oddelených nastúpila by peňažitá istina (kapitál), vypočítaná buďto tak, aby úroky z nej kryly takú časť bremien, ktorá je v takom pomere k celkovej sume patronátnych bremien, v akom pomere sa nachodí oddelená časť statkov k celému statku, myslenému ešte v jeho nerozdelenosti, alebo z bremien by sa vypočítal podiel, pripadajúci na každú časť majetku podľa ich hodnoty a podiel pripadajúci na časť oddelenú (teda nie kmenový majetok) by sa zaistil istinou.

Držiteľ kmenového statku teda bol by naďalej patrónom, ktorý by plnil všetky patronátne povinnosti, naproti tomu však vyberal by si úroky z uhradzovacieho kapitálu (istiny) složeného nabyvateľom oddelenej časti, ktorý po slože-

ní uhradzovacieho kapitálu (istiny) nemal by s patrónom vôbec čo činiť. Týmto spôsobom teda nedeliteľnosť patronátu ako vyšvedeno — nebola by nijak tangovaná a preca by istota za patronátne bremená nebola ztenčená.

V takomto prípade, keď teda štátny pozemkový úrad zabiera jednu časť patronátneho statku a túto v smysle prídelového zákona nerozparceluje medzi prídelcami, patronát nezaničí, ale zostáva u kmenového statku a preto pri ustálení právneho subjektu, pokiaľ ide o znášanie patronátnych bremien, je smerodajné, či prevzatá časť tvorí kmenový majetok alebo nie.

V tomto ohľade môže byť však sporné, ktorá časť rozdeleného statku tvorí kmenový statok a kto je oprávnený v tomto ohľade rozhodovať?

Na vyriešenie prvej otázky niet všeobecného pravidla a preto treba túto otázku ojedinele, konkrétne vyriešiť, pričom vždy treba brať v prvom rade v úvahu dohodu, ktorá pri záboru majetku a jeho prevzatí vzišla medzi štátnym pozemkovým úradom a medzi vlastníkom zabraného statku, v ktorej pravidelne tejto otázke dostáva sa vhodného vyriešenia, resp. dá sa z nej ustáliť potrebný podklad k uzatváraniu, ktorú časť statku treba pokladať za kmenový statok. Čo sa týka už samého rozhodovania v tomto ohľade, treba zastávať právny názor, že v otázkach týchto sú povolané rozhodovať príslušné občianske súdy, lebo ide tu o právnu otázku, zakladajúcu sa na právnom stave vytvorenom zákonami o pozemkovej reforme, k vyriešeniu ktorých však povolané sú občianske súdy a nie administratívne vrchnosti.

Ďalšou zásadou je, že keď štátny pozemkový úrad prejíma časť zabraného patronátneho statku, tu bremená patronátne neprechádzajú s oddelenou časťou, poneváž úkolom pozemkovej reformy je výsledky stredovekého vývoja skorigovať a nie jeho pomery ešte zmnohonásobovať a celú veľmi početnú vrstvu malorolníctva prídelom stvorenú večnými poplatkami v prospech cirkve zatažovať. Z tohoto dôvodu teda oddelená časť a či oddelené časti majú byť sprostene patronátnych bremien, resp. prídelca má pozemok dostať dlhuproste.

Nemá preto štátny pozemkový úrad zabrané nemovitosti prejímať so závadami a či s rôznymi bremenami viaznucami na týchto pozemkoch a tieto dávať na oddelenú časť aj knihovne zanášať a tak zatažovať aj jednotlivé prídelce. Štátny pozemkový úrad má určiť prejímaciu cenu, tú rozvrhnúť medzi prídelcami a prevzaté nemovitosti dať odpísať z knihovnej vložky bez prenesenia dlhov a bremien s vkladom vlastní-

kého práva pre nabývateľov, vyjmúc pozemkových služebností a pohľadávok privilegovaných ústavov v §-e 70. nahr. zák. zmienených.

Naproti tomu treba poznamenať, že niet závady, aby štátny pozemkový úrad neprevzal príslušnú časť patronátnych bremien pripadajúcu na oddelenú časť majetku a aby jej prevzatie neuložil aj prídelcom, k čomu ho oprávňuje ustanovenie §-u 26. náhradového zákona, podľa ktorého štátny pozemkový úrad môže učiniť návrh, aby sa niektoré závädy nevymazovali, lebo v konkrétnom prípade môže sa to javiť vhodným aj pre prídelca. Avšak je to len dobrá vôľa štátneho pozemkového úradu, aby takéto opatrenie učinil. Zásadou je však, že Štátny pozemkový úrad nemôže byť donútený, aby patronátne bremená prejímal, ale že tak môže učiniť iba dobrovoľne a tak je oprávnený aj k tomu, aby dobrovoľne prevzal aj patronátne bremená a aby ich uvalil aj na prídelcov.

Ale aj keď je to prípustné, nedoporučuje sa to už aj preto, že by z povinnosti patronátnych dávok a úkonov konkuroval veľký počet dlžníkov, resp. patronát by sa zmnohonásoboval, už keď aj ináčej nie, tak vo forme konpatronátu, čo by viedlo k veľkým komplikáciám, lebo by vznikaly celé desiatky alebo sta konpatronov, čo by pre cirkev bolo s ťažkosťami spojené, ale nedoporučuje sa to aj preto, lebo patronátne dávky a obzvlášť patronátne úkony sú pravidelne veľmi neurčité a náhodilé (na príklad: stavebné bremená), takže pozemkový obchod a úver nikdy by dobre nevedel, na čom je a musel by jednať na slepo, lebo však ani kupec pozemku ani poskytovateľ úveru nemohol by sa nazdať, že jednotlivé rôzne parcely sú zatažené akými bremenami, ktoré v pozemkovej knihe nefigurujú, čo by ďalej podlamovalo aj dôveru v pozemkových knihách a tým aj bezpečnosť právneho obchodu pozemkového.

Taktiež zásadou je, že Štátny pozemkový úrad má povinnosť postarať sa o zaistenie pomernej kvóty bremien patronátnych, čo však ešte neznamená, že istotu musí zriadiť zo svojho, ale ide vždy na účet scudzovateľa (vyvlastnenca), práve tak ako zaplatenie iných bremien, medzi ktoré patria aj bremená patronátne, keďže aj tieto bremená sú jeho bremenami.

Ale práve tak, keby Štátny pozemkový úrad dobrovoľne prevzal nejaké bremeno, prevzal by ho len na srážku z prejímacej ceny, práve tak aj patronátne bremená prevzal by len na srážku z prejímacej ceny, lebo patronát nemôže mať vliv na prejímacu cenu, totiž nesmie hodnotu majetku a tak aj

prejímajúcu cenu zvyšovať, to by znamenalo dať si zaplatiť duchovné práva resp. simoniou. Avšak patronát nemôže ani znižovať hodnotu majetku, z ktorého dôvodu ovšem ani bremená nesmia byť z prejímacej ceny odpočítavané. Lenže hospodárska skutočnosť je iná, keďže bremená a tak aj patronátne bremená sú vecou výlučne majetkovou, tie hodnotu majetku a tak aj prejímajúcu cenu nezvyšujú, ba práve ju znižujú, odpočítavanie ktorých teda už nie je simoniou. Z tohto dôvodu kupec si bremená vždy odkalkuluje napred a len zbytok nabídnje jako kupnú cenu. Takpodobne aj vydražiteľ, nech je už odhadná cena akákoľvek, sám si kalkuluje a jestli patronátne bremená má prevziať bez srážky z najvyššieho podania, tedy si ich srazí napred a len zbytok učiní svojim najvyšším podaním.

Podobne aj Štátny pozemkový úrad prebierajúc na seba povinnosť zaistiť pomernú kvotu patronátnych bremien na časť ním prevzatú, splní ju na účet scudzovateľa (vyvlastnenca). Totiž Štátny pozemkový úrad práve tak ako kupec, alebo vydražiteľ, odkalkuluje si bremená patronátne napred a len zbytok deklaruje jako prejímajúcu cenu, takže potom ovšem povinnosť zaisťovania môže byť splnená bez srážky z prejímacej ceny, čo sa potom právnický tak pozdáva, ako by zaistenie patronátnych bremien šlo z kasy Štátneho pozemkového úradu, avšak v skutočnosti to ide na účet odpredávateľa, teda na účet vlastníka rozparcelovaného patronátneho statku.

Ako to bolo už aj vyše spomenuté, k tomuto postupu Štátny pozemkový úrad je oprávnený na základe §-u 43. odst. 1. náhradového zákona, v ktorom sa stanoví, že ocenenie prevzatých nemovitostí prevedie Štátny pozemkový úrad prihliadajúc k ich osobitným vlastnostiam. Týmito vlastnosťami však nie sú len tie, ktoré cenu zvyšujú, ale aj tie, ktoré ju znižujú. Keď teda Štátny pozemkový úrad patronátne bremená odhadne, vypočíta uhradzovací kapitál, ten zo zákonnej ceny nemovitosti srazí a zbytok prehlási za cenu prejímajúcu k rozvrhu určenú. Tento odhad však prevedie podľa cien z roku 1913—1915, lebo však jak cena nemovitosti, tak aj cena závad číta sa podľa rokov 1913—1915 (§ 41 a 48 náhr. zákona), ponevác nebolo by spravodlivé, keby sa len patronátne bremená počítali podľa cien prítomných a ostatné bremená podľa cien z roku 1913—1915. Prípadnú stratu týmto spôsobom tu nastalú znášajú cirkve práve tak, ako ju znášajú aj iné osoby, z vecných bremien oprávnené.

Samozrejme, že v rozhodnutí o prejímacej cene musí byť uvedené aj ocenenie patronátnych bremien a že tento odhad

a výpočet môže previesť Štátny pozemkový úrad nielen v oceňovacom pokračovaní dľa § 43. náhradového zákona, ale môže tak učiniť aj v rozvrhovom pokračovaní.

Keď by teda Štátny pozemkový úrad ocenenie patronátnych bremien nepreviedol už v oceňovacom pokračovaní a keď rozhodnutie o cene prejímacej aj nabylo právnej moci, alebo bola o prejímacej cene uzavretá dohoda, nemožno namietat, že v rozvrhovom pokračovaní (pri delbe prejímacej ceny medzi prídelcami) nebolo by už možné prihliadať v smysle § 43. odst. 1. náhradového zákona k osobitným vlastnostiam prevzatých nemovitostí, totiž k oceneniu patronátnych bremien a tieto odpočítat z prejímacej ceny, resp. prejímajúcu cenu k rozvrhu (delbe) predloženú už meniť a či upravovať a že Štátny pozemkový úrad musel by už znášat následky svojho opomenutia.

Takéto stanovisko neobstojí preto, lebo však oceňovanie bremien deje sa nesporným pokračovaním, v ktorom stranám nemá sa pôsobiť nepodstatnými formalitami škoda, obzvlášť keď takáto vada pokračovania dá sa ešte napraviť, čo v skutočnosti sa aj dá napraviť, lebo však prejímajúcu cenu v smysle náhradového zákona tvorí len zbytok po srážke bremien zbývajúci, z ktorého dôvodu obnos srážky na bremená pripadajúci do prejímacej ceny ani nepatrí. Keď teda srážka sa ešte nestala a k rozvrhu predložený obnos práve z tohoto dôvodu je vyšší, a to po výšku neodpočítaných bremien, než skutočná prejímajúca cena, ktorá tvorí podľa zákoná jedine predmet rozvrhu, ešte vždy sa môže srážka uskutočniť a pravá prejímajúca cena zistiť bez toho, že by sa mohlo povedať, že právoplatne stanovená prejímajúca cena sa mení. Táto teda sa nemení, ale sa len odlučuje od nej to, čo k nej nepatrí. Z tohoto je zrejme, že za prejímajúcu cenu treba považovať len hodnotu prevzatých nemovitostí, ustálenú bez ohľadu na patronátne bremená a práve preto aj tieto bremená majú byť z nej prikázané a to pred všetkými inými bremenami, keďže bremená patronátne viaznu na majetku prv, než všetky pozemnoknižné bremená.

V dôsledku uvedených teda odhad a výpočet patronátnych bremien je možný ešte aj v rozvrhovom pokračovaní.

POSTUP PRI OCEŇOVANÍ PATRONÁTNÝCH BREMIEŇ.

Dľa doterajšej praxe Štátneho pozemkového úradu koná sa ocenenie patronátnych bremien nasledovne:

Súd stanoví termín pojednávania otázky patronátnej pred pojednávaním rozvrhovým s tým vyzvaním, aby vlastník buďto pred alebo najpozdejšie pri pojednávaní tomto (ocenenie patronátnych bremien) predložil riadne výkazy o patronátnom plnení za obdobie 20 rokov, počínajúc rokom 1904, a tiež preukaz o pôvodnom výmere nemovitostí pred pozemkovou reformou.

Delením súčtu onoho plnenia 20-timi vypočíta sa ročný priemer, ktorého 25-násobný obnos reprezentuje uhradzovací kapitál ohľadne celého veľkostatku.

Odpočítaním všetkého úbytku pozemkov od pôvodného výmeru vypočíta sa tento pomer k výmeru zbytkovému v % alebo v zlomkoch a dľa tohoto pomeru potom stanoví sa kvota shora zmieneného celkového uhradzovacieho kapitálu pripadajúca na nemovitosti od veľkostatku oddelené a tým sa docielí toho, najvyšším súdom nariadeného doplnenia ztenčenej istoty. (Rozhod. najv. súdu, č. R. I. 395/1926.)

Takto zistený zaisťovací kapitál sa z prejmacej ceny srazí, z rozvrhového jednanja vylúči a na úroky uloží za súčasného vinkulovania vkladnej knižky alebo cenných papierov pre účel, ktorému kapitál má slúžiť a úroky pripadú patronovi za plnenie patronátnych povinností. Bližší spôsob prevedenia je však vyhradený dohode strán, po prípade len pri rozvrhovom pokračovaní.

Tým, že sa berie plnenie za roky 1904—1924, teda za 10 rokov predválečných, 4 roky válečné a 6 rokov poválečných, docieli sa približne vyrovnanie valutárnej diferencie a ohodnotenie bremien v smysle rozhodnutia najvyššieho súdu (hodnota dľa cien rokov 1913—1915). Nemožno—li zadovážiť výkazy za roky predválečné, delí sa ročný priemer ostatných 6 rokov, aby sa tým priblížilo k zmienenej hodnote dľa cien rokov 1913—1915. Postup tento ovšem predpokladá — nakoľko treba ho za akési kompromisné východisko považovať — súhlas vlastníka a cirkevných úradov, ktorý doposiaľ v žiadnom prípade nebol odopretý.

Jestli pri súdnom pojednávaní sa zistí, že zbýva veľkostatku ešte taký výmer nemovitostí, ktorý zabezpečuje dostatočnú istotu, docieli sa často prehlásenie so strany prokuratúry patronátu, totiž oprávnenej osoby: beneficiátora, že upustí od nároku na srážku z prejmacej ceny, nežiadajúc sriadenie zvláštneho zaisťovacieho kapitálu a uspokojí sa so závažným prehlásením vlastníka, že bude povinnosti z patronátnych bremien vyplývajúce aj naďalej v neztenčenom rozsahu plniť, teda čo sa týče aj nemovitostí štátnym pozemkovým úradom prevzatých.

Teda pri súdnom pokračovaní má sa docieliť v prvom rade dobrovoľná dohoda ohľadom prevzatia patronátnych bremien a len v prípade, že by sa tejto dohody nedocielilo, bolo by treba previesť šetrenie na tvári miesta za účasti štátneho pozemkového úradu dľa smerníc vyššie uvedených.

VI. ČASŤ.

KOMPETENCIA V SPOROCH PATRONÁTNÝCH.

V otázke kompetencie patronátnych sporov až do poslednej doby panovala značná neistota a to z toho dôvodu, že v týchto záležitostiach niet zákonitej úpravy a že nebolo ani jednotnej právnej judikatúry, ktorá by nahradzovala zákonitú úpravu.

Dosavadná právna prax v tomto ohľade bola nejasná a labilná, keďže už aj same rozhodnutia najvyšších uhorských forumov často si protirečily, v dôsledku čoho pokračujúce orgány nemohli si z nich utvoriť jasný a presný obraz, ale ľubovolne rozhodovali v otázkach kompetencie buďto v prospech administratívnych vrchností, alebo v prospech občianskych súdov a to veľmi často nesprávne.

Kompetencia pokračujúcich úradov najčastejšie spornou sa stáva v takých sporoch, v ktorých ide po väčšine o vyriešenie právnych otázok: či v danom prípade vznikol, poťažne či už zanikol patronát, keď teda ide o vyriešenie otázky týkajúcej sa existencie patronátu, 2.) keď ide o ustálenie subjektu práv a povinností patronátnych, 3.) keď ide o rozsah práv a bremien patronátnych, 4.) keď ide o vyriešenie otázok týkajúcich sa ustálenia zaviazanosti konpatrónov a 5.) keď ide o spory, ktoré vzniknú medzi patrónom a veriacimi ohľadom tej otázky, kto je z nich povinný konať určité povinnosti.

Dnes už otázka kompetencie v uvedených patronátnych sporoch v dôsledku rozhodnutia uhorskej ministerskej rady č. 32915/1897 — ako kompetenčného súdu — nie je sporná, lebo uvedeným rozhodnutím otázka kompetencie v týchto sporoch bola ustálená v prospech administratívnych vrchností a toto rozhodnutie záväzným sa stalo aj pre súdy.

V smysle uvedeného rozhodnutia ministerskej rady vo všetkých otázkach, týkajúcich sa vzniku alebo zániku práv resp. bremien patronátnych a či v otázkach, týkajúcich sa existencie patronátu kompetentné sú rozhodovať administratívne vrchnosti z tohoto dôvodu, že patronát je inštitúciou verejno-právnu, teda v takýchto sporoch ide vždy o vyriešenie právnych otázok verejnoprávnych, plynúcich z verejnoprávneho pomeru, ktorý ako taký teda zakladá sa na verejnoprávnom podklade a preto k ich vybaveniu ako skoro ve-

rejnoprávnych sú povolané administratívne vrchnosti a nie súdy.

Tak podobne v smysle rozhodnutia uhorskej ministerskej rady do kompetencie správnych úradov patria aj spory, týkajúce sa zistenia subjektu práv a povinností patronátnych, čo je zrejme z následovnej stati cit. rozhodnutia:

„Samozrejme, že v tom prípade, keď vznik prvého — pôvodného — patronátneho pomeru správnu cestou sa zistí, tak má sa zistiť správnu cestou aj to, že kto je subjektom patronátneho práva. Lebo pri vzniku patronátneho pomeru musí byť naturálna alebo právna osoba, ktorá zadovažiac si súkromné patronátne právo, je povolaná používať práv a plniť povinnosti.

„Rozdelenie však takej kompetencie nie je mysliteľné, ba v praxi ani nie je to možné, aby z jednej strany vyslovenie toho, či vznikol patronát voči niektorej cirkvi patrilo správnomu úradu, z druhej strany však aby občianske súdy rozhodovali o tom, že kto má právo na takto zistený patronát. Jediné správne úrady, ktoré boli oprávnené zistiť pôvodný patronátny pomer, majú mať právo v takom prípade aj na zistenie právneho subjektu“.

Samozrejme, že toto opatrenie ministerskej rady nevzťahuje sa len na osobu pôvodného patróna, ale vzťahuje sa aj na všetkých právnych nástupcov z toho dôvodu, že patronát, ktorý je v súvislosti s majetkom, vždy prechádza na nového majiteľa, totiž na nového právneho nástupcu.

Podobné právne stanovisko v otázkach týchto zastáva aj najvyšší správny súd a menovite v náleze zo dňa 2. mája 1929 číslo 8662, Boh., 7921. v ktorom je vyslovený právny názor, že súdy sú príslušné rozhodovať len vtedy, keď pri nespornosti existencie patronátu len o to je spor, ktorú určitú osobu z dvoch alebo z viac osôb treba považovať za patróna, jako subjekt práv a záväzkov spojených s patronátom.

Je tedy predpokladom kompetencie riadnych súdov skutočnosť, že existencia patronátne je nesporná a že spor je len o to, ktorú určitú osobu sluší považovať, a na základe akého titulu, za patróna. Tento predpoklad však není splnený in concreto, kde ide predovšetkým o otázku, či patronát spojený s veľkostatkom zanikol parceláciou pri pozemkovej reforme a kde teda existencia patronátu je sporná. Na tom nemôže nič meniť okolnosť, že pri zodpovedaní otázky tej dojde aj k akcesornému výroku o tom, kto je patrónom, lebo právo patronátne bez subjektu nemožno si myslieť.

Spory, týkajúce sa rozsahu práva patronátneho, totiž či

patrón povinný je kostol a faru aj znovu vystaviť a túto v dobrom stave udržiavať, podľa názoru uhorskej kúrie spadajú do kompetencie občianskych súdov z toho dôvodu, že sú to otázky majetkoprávne. Naproti tomu ministerská rada v citovanom rozhodnutí tieto spory považuje za verejnoprávne spory, plynúce z patronátneho pomeru, a práve preto v týchto sporoch určí kompetenciu administratívnych vrchností s týmto odôvodnením: „a pretože majetkové povinnosti, vyplývajúce zo súkromného patronátneho pomeru v obidvoch prípadoch treba jednotne riešiť, preto nie je možné, aby rozhodnutie súdu o povinnostiach a rozhodnutie správne o právach v tej istej otázke prišli do konfliktu“.

Toto stanovisko uhorskej ministerskej rady je podopreté aj nálezom najvyššieho správneho súdu zo dňa 13. apríla 1927, čís. 4715.

V smysle tohoto nálezu teda všetky spory, týkajúce sa existencie a rozsahu práva patronátneho, ako aj spory týkajúce sa zistenia právneho subjektu, patria do kompetencie administratívnej vrchnosti z toho dôvodu, že sú to spory, ktoré sa týkajú otázok verejnoprávných a kompetencia súdov dľa tohoto nálezu obmedzuje sa len na tie prípady, v ktorých ide:

1. o súkromnoprávny spor o vlastníctvo patronátneho práva, ktorého základ a rozsah nie je sporný, alebo

2. keď ide o tú otázku, že ktorú zo sporných stránok, — medzi ktorými spor vznikol — treba považovať za subjekt patronátneho práva čiste s hľadiska súkromnoprávneho.

Keď teda sama cirkev uplatňuje svoje práva proti osobe, ktorú pokladá za patróna, tým uplatňuje svoje verejné právo, iným slovom: uplatňuje splnenie svojich verejnoprávných požiadavok a preto kompetenčná otázka rozhodovania v týchto sporoch musí byť v prospech správnych úradov ustálená. Pre žalujúcu, poťažne svoje práva uplatňujúcu cirkev je úplne ľahostajné, že následkom prevodu alebo odcudzenia patronátneho majetku aký pomer sa vyskytnul medzi predošlým a terajším majiteľom. Lenže riešenie tejto otázky už nespadá do kompetencie správnych úradov, ale do kompetencie riadnych súdov, pretože tu už ide výlučne o riešenie súkromnoprávneho pomeru. Tak podobne do kompetencie riadnych súdov patria aj otázky, týkajúce sa práva vlastníckeho, v ktorých teda otázka práva vlastníckeho stáva sa spornou. V takýchto prípadoch administratívne pokračovanie má byť odročené dotiaľ, kým otázka vlastníctva nebude súdne právoplatne vyriešená.

Kompetenciu súdu treba ustáliť aj vtedy, keď spor vznikne výlučne medzi predošlým a terajším vlastníkom - teda bez cirkve — ohľadne patronátnych bremien, lebo odpredávateľ a kupujúci v otázke prevzatia alebo neprevzatia patronátnych bremien slobodne sa môžu dohodnúť, poťažne môžu uzavrieť smluvu, ktorá medzi nimi vytvorí pomer súkromnoprávny a ktorá ich samých potom platne bude viazať. Ovšem cirkev takouto dohodou — bez jej výslovného svolenia — nie je viazaná a plnenie patronátnych povinností administratívnu cestou voľne môže požadovať buďto od predošlého alebo od terajšieho majiteľa patronátneho majetku. Keby však rozhodujúca administratívna vrchnosť terajšieho majiteľa odsúdila k znášaniu patronátnych bremien, tento oproti predošlému majiteľovi má právo regresu, totiž je oprávnený na základe uzavretej smluvy žiadať náhradu od predošlého vlastníka, ktorú on za neho ako nedlh plnil. Ovšem riešenie tohoto sporu nespadá už do kompetencie správneho úradu, ale do kompetencie súdu, keďže tu už ide výlučne o spor, vyskytnuvší sa zo súkromnoprávneho pomeru.

Podobné právne stanovisko v otázkach kompetenčných patronátnych sporoch zaujal aj náš najvyšší správny súd v náleze zo dňa 13. apríla 1937 číslo 4715, resp., v náleze zo dňa 20. júna 1927 číslo 13.595, v ktorých bol vyslovený právny názor, že kompetencia riadnych súdov na Slovensku rozhodovať v sporoch patronátnych obmedzuje sa len na tie prípady, kde ide o súkromnoprávny spor o vlastníctvo patronátneho práva, teda o to, koho je treba s hľadiska súkromnoprávneho pokladať za subjekt patronátneho práva, kdežto administratívnym úradom prísluší rozhodovať tam, kde je medzi orgánmi štátnej správy a treťou súkromnou osobou spor o právnu existenciu, rozsahu patronátnych práv a záväzkov.

Kompetenciu správnych úradov ďalej treba ustáliť aj vo sporoch týkajúcich sa otázok zviazanosti konpatrónov, totiž v takých sporoch, v ktorých cirkev svoje požiadavky uplatňuje na viacerých osobách, na príklad v prípade rozdelenia patronátneho majetku. - V takýchto prípadoch kompetenciu správnych úradov treba ustáliť preto, lebo správny úrad v týchto sporoch nezisťuje pomer majetkový, teda pomer súkromnoprávny, ale zisťuje iba tú okolnosť, či patronátny pomer voči obžalovaným jestvuje alebo nie a v kladnom prípade má obžalovaných odsúdiť k požadovaným plneniam. Odsúdení majú však možnosť, aby pomer plnenia medzi nimi cestou riadnych súdov bol ustálený.

Tento názor uhorskej ministerskej rady osvojil si aj

náš najvyšší správny súd v náleze zo dňa 13. apríla 1927 číslo 4715/1927 a podobne kompetenciu súdov obmedzuje len na tie prípady, v ktorých ide o súkromnoprávny spor o vlastníctvo patronátneho práva, ktorého právny základ a rozsah bol nesporný alebo nemal v spore významu, alebo keď sa jednalo len o tu otázku, ktorá zo stránok — medzi ktorými spor vznikol — treba pokladať za subjekt onoho práva s hľadiska súkromnoprávneho.

Konečne kompetenciu administratívnych úradov treba ustáliť aj v sporoch vzniklých medzi patrónom a veriacimi ohľadne tej otázky, či určité plnenia má poskytovať patrón alebo veriaci. Uhorská kúria aj v týchto sporoch, vychádzajúc z tohoto právneho stanoviska, že ide v nich o majetkoprávne sporné otázky, ustálila kompetenciu riadnych občianskych súdov (kur. rozh. číslo 5896/1906). Lenže ani tento názor uhorskej kurie neobstojí, pretože v týchto prípadoch skutočným predmetom sporu je otázka zistenia povinného právneho subjektu práv a povinností plynúcich z patronátneho pomeru, totiž kto je povinný cirkvi určité plnenia poskytovať.

Nakoľko však riešenie otázok týkajúcich sa ustálenia právneho subjektu — ako vyšvedeno — spadá do kompetencie správnych úradov, preto aj vyriešenie všetkých sporov vzniklých medzi patrónom a veriacimi spadá do kompetencie správnych úradov. Do kompetencie súdov spadajú len také patronátne spory, v ktorých patrón a veriaci smluvne si upravila spôsob patronátneho plnenia a keď vznikne spor z práve takto upraveného právneho pomeru medzi nimi, teda s vylúčením cirkve. Takýto spor teda nezakladá sa už na patronátnom pomere a či na právnom titule verejnoprávnom, ale zakladá sa na dohode, na smluve a či na titule súkromnoprávnom, v dôsledku čoho aj jeho vyriešenie spadá do kompetencie občianskych súdov.

V súvislosti s prejednáváním kompetentných sporov v patronátnych záležitostiach veľmi často vyskytuje sa námietka žalovanej strany; vybavenie daného sporu nespadá do kompetencie pokračujúceho správneho úradu, ale do kompetencie súdu a to vraj toho dôvodu, že „právny základ požiadavky je sporný“.

Táto námietka v tejto forme vznesená s hľadiska právneho vôbec neobstojí a práve preto pokračujúca administratívna vrchnosť vôbec nemá na ňu brať zreteľ, ale má ju ako nesprávnu zamietnuť, pretože v týchto sporoch ako v sporoch verejnoprávných je nerozhodnou tá okolnosť, či právny základ povinnosti je a či není sporný, ale pre túto kompet-

nú otázku je rozhodná povaha samého záväzku, totiž či záväzok ten je verejnoprávny a či súkromnoprávny. (Nález najv. správneho súdu zo dňa 17. januára 1934 č. 244 Boh. 10.947).

Vo všeobecnosti právny základ požiadavky stane sa sporným už vyskytnutím sa samého sporu, keď oprávnená cirkev žiada splnenie svojich požiadavok a dlžník, resp. žalovaná strana ich plnenie odoprie.

Tým teda, že žalovaná strana požadované povinnosti plniť odoprie, poťažne že namieta, ako by právny základ požiadavky bol sporný, nedáva ešte podklad k tomu, aby pokračujúca administratívna vrchnosť následkom vznesenia tejto námietky vyhlásila sa za nepríslušnú v danom spore meritorne rozhodovať, pretože v nedostatku popretia právneho podkladu nebolo by vôbec sporu.

Žalovaná strana vznesením námietky nepríslušnosti administratívnych vrchností vo skutočnosti chce iba to dosiahnuť, aby administratívna vrchnosť vyslovila svoju nepríslušnosť a odstúpila sporný prípad na porad súdu.

Keď však žalovaná strana toho chce dosiahnuť, aby sporný prípad bol odstúpený na porad súdu, vtedy nemá popierať právny základ požiadaviek, lebo ten už aj bez tejto námietky a to už púhym odopretím požadovaného plnenia stal sa sporným, ale má namietať, že v danom prípade ide o riešenie sporu zakladajúceho sa na súkromnoprávnom pomere, ktorý ako taký patrí do kompetencie súdu.

Konečne v patronátnych sporoch sporné strany dosť často po stránke formálnej namietajú, že rozhodnutie II. inštancie, totiž krajinského úradu je neprávom označované ako konečné, lebo vraj vo veciach patronátnych bolo vždy a je aj za účinnosti zákona číslo 125/1927 Sb. z. a n. prípustné odvolanie k ministerstvu. Lenže takáto námietka neobstojí, pretože podľa ustanovenia článku 8. odstavca 2. zákona zo dňa 14. júla 1927 číslo 125 Sb. z. a n. není z rozhodnutia krajinského úradu ako úradu odvolacieho ďalšie odvolanie prípustné, teda platí aj tu všeobecne postup dvoch inštancií správnych a preto na prvom stupni rozhodujú okresné úrady a na druhom stupni krajinský úrad s konečnou platnosťou a to aj vtedy, keď I. stupňový výmer bol prípadne pozmenený, lebo však II. stupňová inštancia nerozhoduje tu ako úrad kassačný, ale je tu úradom vo veci samej rozhodujúcim a rozhodnutie jej môže sa líšiť vo všetkých čiastkach od rozhodnutia v odpor vzatého (§ 81 vl. n. č. 8/1928 Sb. z. a nar.).

VII. ČASŤ.

LOŽNÉ (LEKTIKY).

1. VÝVIN A PRÁVNA POVAHA LOŽNÉHO.

Ložné je takým cirkevným poplatkom, ktorý plynie z parochiálneho sväzku, ktoré teda veriaci sú povinní poskytovať duchovnému za účelom jeho slušnej výživy na základe patričnosti k parochiálnemu sväzku.

Pôvod týchto dávok treba odvodzovať z najstarších dôb kresťanstva, kedy ešte jedinečným prameňom všetkých cirkevných dôchodkov a tým aj dôchodkov samých duchovných boli dobrovoľné dary veriacich takzvané „oblationes“, ktoré len pozdejšie stali sa povinnými dávkami „praestationes“ a to len vtedy, keď duchovní odňatím kňazských desiatok pre biskupov a vyšších hodnostárov boli odkázaní na tieto dobrovoľné dávky.

Z právnej povahy týchto dávok je zrejmé, že k ich plneniu sú povinní sami veriaci a či osoby patriace do parochiálneho sväzku a preto aj právnym podkladom ich plnenia je sväzok parochiálny, resp. patričnosť k parochiálnemu sväzku a nie pozemky veriacich, ako to dosavádza právna prax v četných prípadoch činila, totiž že dávkam týmto privlastňovala povahu vecných bremien a či považovala ich za bremená vecné, viaznuce na nehnuteľnostiach veriacich, ktoré ako také odpredajom prešli aj na nových vlastníkov týchto pozemkov, teda aj na inovercov.*

Účelom týchto dávok — ako výšuvodené — je zabezpečiť slušnú výživu duchovnému, na ktorú duchovný má nárok podľa tej zásady Sv. Písma, že kňaz, ktorý slúži oltáru, má aj z oltára žiť. Dľa toho dávky tieto nie v každej farnosti existujú a vyskytujú sa len tam, kde dôchodky benefícia nepostačujú k slušnej výžive duchovného, resp. tam, kde cirkevné obročie buďto už po jeho založení nebolo dostatočne dotované, alebo kde majetky a dôchodky benefícia v dôsledku rôznych okolností (reformácia) časom klesli v takej miere, že už viac nepostačovali k výžive duchovného a preto musely byť doplnené resp. nahradené týmito dávkami.

Taktiež ani výška týchto dávok nie je v každej farnosti

stejná, ale bola určená miestnymi pomerami a — jak výšuvodené — podľa dôchodkov majetku miestneho benefícia.

Z uvedeného je zrejmé, že dávky tieto sú bremenami stálymi, periodicky sa vyskytujúcimi, ktoré prináležia výlučne duchovnému za jeho oltárnu službu, naproti tomu veriaci sú ich povinní poskytovať ako účastníci cirkevných úkonov, teda za poskytnuté im služby. V skutočnosti sú to bremená vytvorené právnymi normami a ktoré plniť sú povinní majitelia pozemkov, ovšem len tí majitelia, ktorí sú členmi r. k. cirkve a ktorí tieto bremená práve preto sú povinní znášať, že boly im uložené právnymi normami za poskytnuté im cirkevné úkony.

Dávky tieto napriek tomu, že už v XI. stoleťí všeobecnými sa staly, resp. že k ich plneniu veriaci boli aj donucovaní, ani štátnym ani cirkevným právom až do doby reformácie bližšie upravené neboly a veriaci k ich plneniu boli donucovaní výlučne na základe zvykov „laudabilis consuetudo“. Zákonitej úpravy prvý ráz dostalo sa im len zák. čl. XII. z roku 1647, ktorý síce vyslovil zásadu, že katolíci a evanjelíci navzájom oslobodzujú sa od platenia ložného, totiž že veriaci len svojmu duchovnému sú povinní ložné odvádzať, avšak v skutočnosti len tá zmena sa stala, že v záujme dobrého pokoja v tých parochiach, kde katolíckemu duchovnému nedostávalo sa dostatočnej dotácie, nariaďuje sa rozdeliť ložné medzi katolíckym a evanjelickým duchovným a evanjelíci úplne oslobodzujú sa len tam, kde katolíckemu duchovnému dostávalo sa dostatočných dôchodkov benefícia.

Lenže katolícka cirkev ani týmto opatrením zákona sa neupokojila, ale evanjelíkov aj naďalej nútila k poskytovaniu uvedených dávok a to z toho dôvodu, že aj evanjelíkov považovala za svojich príslušníkov, na ktorých hľadela len ako na poblúdilých členov cirkve katolíckej, ktorí práve tak mali sa zúčastňovať cirkevných úkonov, ako aj sami katolíci a ktorí práve preto povinní boli znášať aj bremená plynúce z tohoto členstva.

Podľa vtedajšieho platného právneho stavu evanjelíci boli povinní zúčastniť sa všetkých cirkevných obradov cirkve katolíckej — až na výnimku miest artikulárnych — teda tam, kde nebolo evanjelického duchovného; krst, sobáš, pohrab bol prevedený duchovným cirkve katolíckej a vôbec boli donucovaní k zachovávaní všetkých cirkvou predpísaných obradov, ako cirkevných sprievodov (processio), omší a iných pobožností, ktoré sa nesrovnávaly s ich náboženským presvedčením.

Z tohoto právneho stavu teda vizitátori pri konaní vi-

* Nález najv. spr. súdu zo dňa 18. II. 1937 č. 10985/37.

zitácií ešte právom mohli sa za povinný právny subjekt označiť občania, obyvatelov obce, resp. obec samu, keďže v dobe tejto ešte každá osoba pokrstená, bydliača na území dotyčnej parochie — farnosti bola členom tejto parochie, ktorá v tomto svojom postavení zúčastňovala sa cirkevných úkonov a práve preto každý obyvateľ obce povinný bol znášať aj bremená z tohoto členstva plynúce.

Z tohoto dôvodu vizitátor počas konania vizitácie v dobe tejto ešte právom označil za povinný subjekt obyvateľov obce, resp. obec, a to bez bližšieho skúmania náboženského presvedčenia obyvateľstva, ktoré — ako vyššie uvedené — bez rozdielu náboženského presvedčenia patrilo do parochiálneho sväzku cirkve katolíckej.

Teda v skutočnosti išlo tu o plnenie záväzkov vytvorených právnymi normami, ktoré záväzky vzhľadom na ich právnu povahu mohli byť požadované len od osôb patriacich do parochiálneho sväzku, teda za cirkevné úkony parochiou svojim príslušníkom poskytnuté.

V tomto ohľade však nastáva zmena zák. čl. XXVI: 1790/1, ktorý v bode 6. tieto dávky úplne zrušuje. Obsah tohoto ustanovenia zneje nasledovne:

Platenie kňazského ložného, ktoré dosavád bolo evanjelikmi katolíckym duchovným, kantorom, alebo iným cirkevným zamestnancom poskytované, či už v hotových peniazoch alebo v prírodninách alebo v prácach, nech v budúcnosti úplne zanikne a po troch mesiacoch od vyhlásenia artiklov tohoto zákonodarstva nikde nech nie je viacej vymáhané, len keďby evanjelici služieb spomenutých duchovných dobrovoľne použili, v takom prípade za tieto úkony práve tak, ako aj katolíci, rovnakú štólu majú platiť. Že však katolíckym duchovným za stratené dôchodky jakým spôsobom má byť poskytnutá náhrada, v tomto ohľade miestodržiteľská rada má byť vyslechnutá, súčasne sa však zdôrazňuje, že Jeho Veličenie nikdy nedá svoj súhlas k tomu, aby z titulu tejto náhrady, či už na poplatníctvo, alebo na kráľovský fiskus novšie bremeno bolo uvalené. Pri stavbe alebo oprave kostolov, fár a škôl však ani katolícky ľud evanjelikom, ani evanjelický ľud katolíkom nemá byť donucovaný k poskytovaniu ručných a zápražných prác a takéto uzavreté smluvy nech sú považované za zrušené“.

Týmto ustanovením evanjelici boli už naprosto oslobodení od platenia ložného katolíckym duchovným, ktoré evanjelici dosavád poskytovali a poskytovať aj museli katolíckym duchovným jedine z toho dôvodu, že patrili do parochiálneho sväzku cirkve rím. katolíckej, z ktorého teda len

týmto zák. článkom boli vyňatí, čím ovšem aj ich dosavádne zaviazanosti plynúce z tohoto sväzku zanikly.

Lenže toto opatrenie zákona ani dosavád nebolo úplne a dôsledne prevedené, pretože často vyskytovaly sa také prípady, v ktorých katolícka cirkev aj po vynesení rečeného zákona domáhala sa ložného od nekatolíkov, resp. od osôb, ktoré nepatrili do parochiálneho sväzku a príslušné rozhodujúce vrchnosti jej žiadostiam vyhovelý a inovercov, resp. osoby nepatriace do jej lóna, donucovaly k poskytovaniu ložného aj naproti ustanoveniu citovaného zákona.

Katolícka cirkev za dôchodky, ktoré vynesením cit. zák. článku oslobodením inovercov stratila, v smysle tohoto istého zákona mala byť odškodnená, čo skutočne sa aj stalo nariadením kráľovskej miestodržiteľskej rady zo dňa 16. aug. 1791 číslo 14.540,* v smysle ktorého tejto náhrady malo sa jej dostať z náboženskej základiny. Lenže cirkev s touto úpravou nebola uspokojená a preto snažila sa ložné uviesť do spojitosti s pozemkami a ložné požadovať od vlastníkov pozemkov bez ohľadu na ich vierovyznanie.

V tomto ohľade najúčinnjším jej prostriedkom bol všeobecný súpis pozemkov z roku 1802, tak. zv. „generalis conscriptio“, pravým účelom ktorého bolo zistiť majetky a dôchodky parochií k ustáleniu kongruy.

Tento súpis obsahoval záznam všetkých pozemkov, ktoré v roku 1802 nachádzaly sa v držbe a či vo vlastníctve katolíkov a od týchto pozemkov r. k. cirkev vždy požadovala ložné a to aj vtedy, keď pozemky tieto pozdejšie prešli do vlastníctva nekatolíka. Katolícka cirkev totiž v otázke ložného zastávala právny názor, že ložné je bremenom vecným, viaznucim na pozemkoch, ktoré ako také obťažuje každočasných majiteľov, resp. vlastníkov rečených pozemkov, bez ohľadu na ich náboženskú príslušnosť a ktoré ako bremeno vecné odpredajom pozemku vždy prechádza na nového vlastníka týchto pozemkov a to aj proti ustanoveniu zákon. čl. XXVI. 1790/1.

Toto stanovisko cirkve katolíckej nesvojily si však už ani vtedajšie rozhodujúce vrchnosti, ba práve naopak kráľovská kancelária v bode 15. svojho nariadenia z roku 1814 čís. 10.673** vypovie, že štólu a ložné duchovní môžu požadovať len od svojich veriacich a v nariadení z roku 1824 zase vysloví, že „v smysle súkromnoprávnom vecná povaha

* Vid Jogi lexikon, str. 840

** Jogi Lexikon, sväz. V. str. 840.

ložného nemá žiadneho podkladu v uhorskom zákonníku a evanjelíkmi predtým poskytované patričnosti nemajú byť viacej požadované katolíckymi duchovnými a tieto dôchodkové straty iným spôsobom majú byť vynahradené“.*

Po týchto pokusoch cirkev katolícka súkromnoprávnymi smlúvami snažila sa evanjelikov donucovať k ďalšiemu plateniu ložného a to tým spôsobom, že z príležitosti odpredaju pozemku, ktorý v dobe všeobecného súpisu (1802) nachodil sa v rukách katolíckych, katolícka cirkev v tržnej smluve donútila a či vymienila si podmienky, aby nekatolítk, čo kupujúca strana, prevzal na seba záväzok, týkajúci sa platenia ložného r. k. duchovnému, ktorý dosavádných vlastníkov čo členov r. k. cirkve obťažoval, teda čo bremeno zakladajúce sa na verejnom práve a začala sa ho odteraz už domáhať výlučne čo bremena viaznuceho na pozemkoch. Teda cirkev katolícka týmto svojim zásahom snažila sa vytvoriť novú právnú prax, v smysle ktorej evanjelíci na súkromnoprávnom podklade mali byť donucovaní k ďalšiemu plneniu ložného, čo bremena plynúceho z patričnosti parochiálnemu sväzku resp. z patričnosti ku katolíckej cirkvi, teda na súkromnoprávnom podklade domáhala sa dávok, ktoré dávky, ako vyššie uvedené, sú povahy čisto verejnoprávnej, právny titul ktorých je norma verejnoprávna a ktoré práve preto nemôžu plynúť zo súkromnoprávneho podkladu, resp. nemožu byť ani vymáhané z titulu súkromnoprávneho (smluva, dohoda atď.).

Avšak uvedený právny názor je mylný a neudržiteľný už aj preto, že sa protiví jednak ustanoveniam samého zákona, článku XXVI. 1790/1, jednak však právnym princípom, dôvodeným právnou teoriou, vzťahujúcim sa na verejnoprávne záväzky.

Že uvedený právny názor cirkve katolíckej a na jeho podklade aj vžitá resp. vyvinutá právna prax je mylná a neudržiteľná aj s hľadiska citovaného zákona, je zrejme z ustanovenia bodu 6. tohoto zákona, v ktorom sa výslovne uvádza, že „takto uzavreté smluvy nech sú považované za zrušené“. Teda keď za zrušené a za neplatné treba považovať smluvy, ktoré proti intenciam tohoto zákona boli prípadne uzavreté ešte pred vynesením tohoto zákona, tým skorej treba za neplatné prehlásiť tie smluvy, ktoré už po vynesení tohoto zákona boli účinné proti tomuto zákonu s tým zrejším úmyslom, aby zákon tento bol nimi obídnený.

Avšak tento názor protiví sa aj právnym princípom, vzťahujúcim sa na záväzky rázu verejnoprávneho, pretože :

* Jogi Lexikon, sväz. V. str. 840.

hľadiska právneho nie je mysliteľné, aby právnym podkladom a či právnym titulom záväzku pôvodne rázu verejnoprávneho, ktorý teda zakladá sa na pomere verejnoprávnom, mohol byť pomer súkromnoprávny, resp. aby pôvodný verejnoprávny podklad ložného mohol byť nahradený súkromnoprávnym podkladom, keďže súkromnoprávnym podkladom a či súkromným právom môžu byť upravené len tie právne pomery, upravenie ktorých je prenechané voľnej dispozícii smluvných stránok, nemôžu byť však ním upravené právne pomery, ktoré z voľnej dispozície stránok sú vyňaté, teda také právne pomery, ktoré sa dotýkajú verejného záujmu, upravenie ktorého práve preto je vecou a úlohou príslušných vrchností a nie súkromných stránok.

Že však upravenie otázky ložného a či dôchodkov r. k. duchovného je otázkou záujmu verejnoprávneho, o tom niet pochybnosti, a preto nemôžu byť tieto právne pomery upravené súkromnými smluvami a to tým menej vtedy, keď to zákon výslovne zakazuje.

Najeklatantnejším dôkazom toho, že ložné nie je bremenom vecným, viaznucim na pozemkoch, je aj tá skutočnosť, že ložné vždy bolo vymáhané cestou administratívnych vrchností, ktoré vrchnosti rozhodujú výlučne v sporoch verejnoprávných, totiž v sporoch, ktorých právnym podkladom je verejno-právna norma. Keby teda právnym podkladom a či právnym titulom ložného boli smluvy uzavreté pri odpredaji rečených pozemkov, vtedy aj spory týkajúce sa ložného spadaly by na porad riadnych občianskych súdov.

Konečne správnosť tu zaujatého stanoviska dokazuje aj cisársky patent zo dňa 2. marca 1853 o úprave práv a povinnosti niekdajších pánov zemských a bývalých poddaných, resp. patent toho istého dáta, ktorým sa podáva úprava, jak sa má previesť náhrada urbárska a vyvázanie pozemnosti v kraľovstve Uhorskom.

§ 23. posledne uvedeného patentu znie nasledovne :

„Dávky a práce ku kostolom, farám a školám, keďže sa nezakladajú ani na duchovnom desiatku vôbec, ani na pánskom desiatku z usedlostí urbárskych, nie sú obsiahnuté medzi povinnosťami zrušenými a povinnými majú ich teda aj v budúcnosti poskytovať“.

Z tohoto ustanovenia je zrejme, že dávky tieto, medzi ktoré patrí zrejme aj ložné (lektikalie), z toho dôvodu neboli zrušené, pretože nepatria medzi tie povinnosti niekdajších poddaných, ktoré by boli pochádzaly, resp. ktoré by bolo možné odvodzovať zo sväzku urbárskeho, lebo však v smysle § 1. cisárskeho patentu o úprave práv a povinností niekdaj-

ších zemepánov a bývalých poddaných prestaly a či zanikly len tie práva, príjmy a povinnosti, ktoré pochádzali a boli odvodzované zo sväzku urbárskeho a z jurisdikcie zemepánskej. Avšak za povinnosti plynúce zo sväzku urbárskeho mohli byť považované len tie povinnosti, ktoré plynuly z poddanského pomeru, upraveného urbárom, ktoré viazly na poddanských seshiách v prospech zemepána, ktoré teda tesne súvisely s majetkami, preto ložné ako bremeno osobné prýštiace z parochiálneho sväzku, teda bremeno zakladajúce sa na inom právnom podklade, nemohlo byť zrušené ako bremeno vecné, ktoré mohlo byť zrušené len zrušením právnej normy, ktorou bolo ono vytvorené, čo voči inovercom zák. čl. 26/1790 skutočne sa aj stalo.

Z uvedených je zrejme, že ložné je takým bremenom vecným, ktoré plynie z patričnosti k cirkvi rím. kat. a jeho právny podklad tvorí verejnoprávna norma, v dôsledku čoho povinní sú ho poskytovať len sami katolíci, totiž tí majitelia pozemkov, ktorí sú členmi rím. kat. cirkve a nikdy nie aj inoverci. resp. osoby, či už fyzické alebo právnické, nepatria do parochiálneho sväzku cirkve katolíckej.

Nie je však vylúčené, že aj inoverci sú povinní r. k. duchovnému istými dávkami a či plneniami; avšak na tieto dávky a či plnenia nemožno už hľadať ako na ložné, resp. na bremeno verejnoprávne, plynúce z parochiálneho sväzku, ale treba naň nazerať ako na bremeno súkromnoprávne, plynúce z titulu súkromnoprávneho, právnym podkladom ktorého môže byť smluva, dohoda, alebo iný ešte aj dnes platný právny titul a k plneniu ktorého však inoverci môžu byť donucovaní jedine súdnou cestou, ako k plneniu záväzku súkromnoprávneho.

Z tohoto dôvodu maďarským ministerstvom kultu a verejného vyučovania v rokoch 1870 zavedená právna prax, ktorá ložné prehlasuje za bezpodmienečné vecné bremeno viaznúce na pozemkoch, totiž za bremeno, ktoré by zafažovalo aj tých majiteľov pozemkov, ktorí nie sú katolíckmi, je protizákonná, pretože protiví sa jednak ustanoveniu bodu 6. zák. čl. XXVI. 1790/91, ktorým inoverci od dávok a plnení voči r. k. cirkvi boli oslobodení, jednak však protiví sa aj zákonným článkom XX. 1848 a LIII. 1868, ktorými bola vyslovená zásada rovnoprávnosti a reciprocitý konfessii a konečne protiví sa aj zák. čl. IV. z roku 1869, ktorým súdnictvo bolo oddelené od administratívy, poč. zák. čl. I. z roku 1911, v smysle ktorého spory zakladajúce sa na súkromnoprávnom podklade patria do kompetencie súdov, kdežto spory zakladajúce sa na verejnoprávnom podklade spadajú do kompetencie administratívnych vrchností.

2. PRÁVNA JUDIKATÚRA.

A) KOMPETENČNÉ SPORY V OTÁZKACH LOŽNÉHO.

V právnych sporoch týkajúcich sa ustálenia a vymáhania ložného veľmi často vyskytujú sa také prípady, v ktorých sporné strany popierajú príslušnosť administratívnych úradov tvrdiac, že vybavenie sporu spadá do kompetencie riadnych súdov, takže pokračujúca vrchnosť v dôsledku tejto námietky musí v prvom rade zistiť, či je kompetentná v danom spore rozhodovať, v protivnom prípade má žiadosť o vymáhanie požiadavky v nedostatku vecnej kompetencie odmietnuť s tým, že vybavenie daného sporu spadá do kompetencie súdu.

Právna prax bývalých uhorských správnych úradov v týchto sporoch a menovite uhorského ministerstva kultu a verejného vyučovania, ktorá sa zakladala na rozhodnutí býv. uh. kurie zo dňa 22. januára 1866 čís. 30. kompetenciu správnych úradov pripúšťala len vtedy, keď právny podklad požiadavky „ložného“ nebol popretý; ináčej tieto spory boli odkazované na riadne občianske súdy.

Lenže toto právne stanovisko nie je správne, pretože nie je možné kompetenciu rozhodujúcich úradov určiť podľa toho, či právny podklad spornej požiadavky bude popretý alebo nie, ale pri vyriešení kompetenčnej otázky smerodajná je jedine vnútorná povaha záväzku, ktorá je predmetom sporu.

Takéto právne stanovisko najnovšie zastáva aj naša právna judikatúra, resp. náš najv. spr. súd, ktorý v svojich nálezochoch a menovite v nálezochoch zo dňa 8. júna 1927 č. 12.292 a zo dňa 17. XII. 1932 číslo 14952/32 výslovne vypovie, že „povinnosť prispievať k dôchodkom r. k. farárovi dodávaním dreva je povahou svojou zásadne dávkou verejnoprávnu a že o takýchto dávkach rozhodujú zpravidla úrady správne, iba že by išlo o záväzok zakladajúci sa na titulu súkromnoprávnom, alebo že by bola na spore otázka, kto z niekoľkých osôb je z titulu súkromnoprávneho k plneniu zaviazaný, v ktorých dvoch posledne spomenutých prípadoch nastupuje príslušnosť riadnych súdov. Z týchto zásad hájených konstantnou judikatúrou najvyššieho správneho súdu plynie, že pre otázku, či sú úrady správne kompetentné rozhodovať v sporoch o dodávku dreva rím. kat. farárovi je nerozhodnou okolnosť, či právny základ je a či není sporný, ale že pre túto kompetenčnú otázku je rozhodná povaha onoho zá-

väzku, totiž či záväzok je verejnoprávny a či súkromnoprávny“.

Z tohoto nálezu teda ide zreteľne na javo, že v sporoch o ložné ako o bremenách verejnoprávnych, zakladajúcich sa na verejnoprávnom podklade, kompetentné sú rozhodovať správne úrady, keďže podľa článku 8. odst. 2. zákona zo dňa 14. VII. 1927 číslo 125 Sb. zák. a nar. platí všeobecne postup dvoch inštancií správnych,* teda na prvom stupni okresné úrady a na II. stupni krajský úrad s platnosťou konečnou, proti ktorému je prípustná iba sťažnosť na najv. spr. súd, ktorá však odkladného účinku nemá.

* Nález najv. spr. súdu zo dňa 23. V. 1935 číslo 11845|1935 Boh. 11932.

B) SPORY TÝKAJÚCE SA LEGITIMÁCIE STRÁNOK.

V sporoch o ložné často vyskytujú sa aj také prípady, v ktorých sa namieta legitímácia sporných stránok, v ktorých teda jedna zo sporných stránok namieta legitímáciu druhej zúčastnenej strany. V takýchto prípadoch vecou a povinnosťou pokračujúceho správneho úradu je, aby vzhľadom na vznesené námietky zúčastnených stránok zaoberal sa s otázkou legitímácie stránok, ktorú pokračujúci úrad aj bez ohľadu na takéto námietky ex offio, z úradnej povinnosti má skúmať, ako to predpisuje ustanovenie §-u 14. vl. nariadenia číslo 8|1928 Sb. z. a n., ktoré v 3. odst. stanoví, že „úrad má skúmať legitímáciu strany z úradnej moci a vykonať, jestli je potrebné, nútné šetrenie za účelom jej zistenia“.

Vládne nariadenie číslo 8|1928 Sb. síce nedefinuje bližšie pojem strany, ponevác v 1. odst. cit. §-u ohľadne strán stanoví iba to, že „jako strany môžu u úradu vystupovať svojprávne osoby fyzické samostatne, nesvojprávne svojimi zákonnými, zástupcami, osoby právnické, spoločensvi, spoločnosti a iné súbory osôb svojimi zákonnými, štatutárnymi alebo jestli ich neni, inými zástupcami“, avšak pojmu strany je daná definícia judikatúrou nášho najv. spr. súdu, ktorý v svojom náleze Boh. 3637 všeobecne vyslovil, že stranou v správnom pokračovaní môže byť len ten, koho práva, nároky alebo povinnosti majú byť v správnom pokračovaní autoritatívne určené, alebo ten, právneho záujmu koho rozhodnutie alebo opatrenie správneho úradu sa dotýka.

Z tohoto tu uvedeného právneho názoru ovšem ďalej plyní aj to, že právo použitia opravných prostriedkov v správnom pokračovaní prináleží len tomu, koho subjektívne právo rozhodnutím alebo opatrením správneho úradu bolo dotčené, alebo komu zákon buďto výslovným ustanovením alebo podľa svojho zrejmeého úmyslu postavenie strany chcel prepožičať. (Boh. 2521).

Dľa tu uvedeného právneho stanoviska teda nie je legitimovanou stranou r. k. biskup vtedy, keď ide o uplatňovanie nároku jednotlivého duchovného samého, keď teda dotýčný duchovný domáha sa takého právneho nároku, ktorý prináleží výlučne jeho osobe; tak v takomto spore čo procesná strana môže vystupovať len dotýčný duchovný a nie biskup.

Biskup je legitimovaný len v takých sporoch vystupovať čo procesná strana, v ktorých ide o uplatňovanie náro-

ku cirkve resp. cirkevného obročia, v ktorých teda ide bezprostredne o hájenie záujmov cirkevného obročia resp. o hájenie záujmov cirkve katolíckej (Vid' nález najv. sp. súdu zo dňa 15. XII. 1934 číslo 23616|34).

Podobné stanovisko zastáva aj uhorská kúria, ktorá v svojom rozhodnutí zo dňa 30. apríla 1884 číslo 6378|1883 vypovie, že v dobe zaplnenia biskupského stolca k spravovaniu všetkých právnych vecí dotýkajúcich sa biskupstva a k právnemu zastupovaniu biskupského benefícia je kompetentný sám biskup.

Podľa nálezu najv. spr. súdu zo dňa 4. I. 1936 číslo 20.502, r. k. farár nie je legitimovaný k podaniu odvolania vo veciach týkajúcich sa čiste cirkevného obročia, na príkl.: vo sporoch týkajúcich sa existencie patronátu, keďže v takýchto sporoch jeho osobné práva nie sú tangované. K tomu, aby v takýchto sporoch r. k. duchovný mohol vystupovať ako strana, potreboval by zvláštného zmocnenia príslušného ordinariátu.

Konečne treba poznamenať, že legitimáciu k podaniu odvolania nezakladá ani tá okolnosť, že bolo dané poučenie v rozhodnutí, že je možno z rozhodnutia sa odvolať, resp. že strane rozhodnutie bolo doručené. (Vid' cit. nález číslo 20502|16).

C) SPORY, V KTORÝCH SA CIRKEV DOMÁHA LOŽNÉHO OD POL. OBCÍ.

Jednotlivé miestne r. k. cirkve resp. r. k. duchovní dosť často domáhajú sa ložného aj od pol. obcí napriek tomu, že pol. obce ako právnické osoby k žiadnej konfesii nepatria.

R. k. duchovní svojho právneho nároku na ložné po väčšine dovoľávajú sa kan. vizitácií, resp. stáleho úzusu tvrdiac, že ložné je záväzkom pol. obcí ktorý im bol svojho času uložený, ako to naznačujú samé kanonické vizitácie.

Lenže tieto právne nároky r. k. cirkve sú bezzákladné, pretože postrádajú potrebný právny podklad, bez ktorého nie je možné politické obce donucovať k požadovaným plneniam v prospech kat. cirkve, resp. v prospech jej duchovného

Ako to bolo už vyše vyložené, ložné je bremenom verejnoprávnym, vytvoreným verejnoprávnou normou, ktoré sa zakladá na parochiálnom sväzku a ktoré ako také povinné sú platiť len osoby prináležajúce do parochiálneho sväzku cirkve katolíckej, v dôsledku čoho nemôže byť požadované od osôb nepatriacich do jej právomoci, teda ani od pol. obcí ako od právnej osoby, ktorá k žiadnej konfesii nepatrí.

Katolícka cirkev potrebný právny podklad zaviazanosti pravidelne spatruje v kanonických vizitáciách, ktoré „obec“, „communitas“ označujú čo povinný právny subjekt a na tomto podklade domáha sa uvedených plnení od politických obcí. Lenže kanonické vizitácie nie sú tým právnym podkladom, na základe ktorého by bolo možno politické obce zaviazat k znášaniu dávok v prospech r. k. cirkve, listiny tieto netvorí právny podklad, resp. nie sú právnymi normami, ale sú len sprievodnými prostriedkami, verejnými listinami, zhotovenými o okolnostiach zistených cirkevným úradom za súčinnosti všetkých účastníkov a ich účelom je vyšetriť skutočný právny stav cirkve, ktorý bol v dobe prevádzania vizitácie. (Vid' nález najv. spr. súdu zo dňa 9. III. 1921 číslo 2108 Boh. 753).

Z tohoto dôvodu pokračujúca administratívna vrchnosť v takýchto sporoch nemôže svoje rozhodnutie založiť výlučne na obsahu dotýčnej kanonickej vizitácie, totiž nemôže politikú obec zaviazat k požadovanému plneniu len preto, že kanonická vizitácia za povinný subjekt označuje politickú obec, ale úlohou jeho je v prvom rade vyšetriť, resp. zistiť skutočný právny titul, totiž právny podklad, ktorý by politickú obec

požadovanému plneniu zaväzoval, ktorý však kanonické vizitácie pravidelne neoznačujú, zrejme z toho dôvodu, že to bol právny titul v dobe písania kanonickej vizitácie všeobecne známy a to titul verejnoprávny, vytvorený štátnym právom, resp. v tej dobe vydanými nariadeniami príslušných vrchností.*

Podľa platného právneho stavu až do roku 1790 ložné a iné kňazské patričnosti — ako už uvedené — nielen katolíci boli povinní plniť voči r. k. duchovným, ale aj evanjelici a vôbec všetky pokrstené osoby nachádzajúce sa na území dotyčnej parochie. Z tohoto dôvodu vizitátor do roku 1790 počas konania vizitácie ešte právom mohol označiť v kanonickej vizitácii, že ložné sú povinní odvádzať duchovnému mešťania, obyvatelia, poddaní, želiari, parochiani, veriaci alebo konečne „obec“, totiž povinný subjekt vizitátor ešte právom označoval rôznymi výrazmi a to dľa hospodárskeho rozvetvenia obyvateľstva obce, lebo ako už spomenuté, každá pokrstená osoba patrila do parochiálneho sväzku a preto aj každá osoba bydliača v obci bola povinná ložné platiť r. k. duchovnému bez ohľadu na jej náboženské presvedčenie.

Nemožno však uvedeným výrazom, označujúcim povinný právny subjekt, ten istý smysel privlastňovať aj po vynešení zák. čl. XXVI. 1790, pretože týmto zák. článkom inovertci a vôbec osoby, ktoré nepatria do parochiálneho sväzku cirkve katolíckej, boli oslobodené od všetkých dávok, ktoré dosavád povinné boli poskytovať rím. kat. cirkvi. V dôsledku tejto právnej zmeny však dnes už nemožno ten istý smysel privlastňovať uvedeným výrazom kan. vizitácií, totiž dnes už pod výrazom „incolae“, „oppidiani“, „cives“ nemožno rozumieť všetkých obyvateľov obce a mešťanov miest bez ohľadu na náboženskú patričnosť, ale len tých obyvateľov obcí a mešťanov miest, ktorí sú rím. kat. vierovyznania, ktorí patria do parochiálneho sväzku cirkve rímskokatolíckej a ktorí ako jej členovia účastňujú sa všetkých cirkevných úkonov a obradov, čo však o nekatolíkoch a o všetkých osobách vôbec, ktoré nie sú príslušníkmi cirkve katolíckej, tvrdiť nemožno, v dôsledku čoho ony tieto plnenia ako vecné bremená uložené majiteľom pozemkov, ako členom rím. kat. cirkve nie sú povinní konať, lebo však za tieto ich plnenia nedostávalo by sa im zo strany cirkve katolíckej žiadnej odplaty, akú však tieto dávky rozhodne predpokladajú.

Tak podobne pod výrazom „communitas“ nemožno rozumieť politickú obec a či všetkých občanov obce, ale od

* Nariadenia kráľ. miestodržiteľskej rady zo dňa 28. III. 1733, 14. III. 1782, 1. XII. 1783, 7. IV. 1787 a 27. XI. 1795.

vynesenia zákonného článku XXVI. 1790 tento výraz treba chápať ako „communitas fidelium“, „communitas ecclesiastica“, totiž spoločnosť veriacich, cirkevnú obec, lebo však politická obec ako právnická osoba k žiadnemu vierovyznaniu nepatrí, teda nemôžu byť jej ukladané záväzky, plynúce z parochiálneho sväzku, resp. z patričnosti ku kat. cirkvi.

Ako výšuvadené, vizitátor do roku 1790 vzhľadom na tehdašie právne pomery, v smysle ktorých každá na území obce bydliača osoba bola členom r. k. parochie, právom mohol označiť celé obecnstvo obce a či obec čo povinný subjekt k plateniu ložného, lenže od uvedenej doby pod výrazom „communitas“ treba rozumieť už len jednu časť obecnstva obce a to len tú, ktorá je rím. k. vierovyznania, to je, ktorá; aj naďalej zostala v lone r. k. parochie a preto keď v kanonickej vizitácii čo povinný právny subjekt je označený „communitas“, pod týmto výrazom, predpokladajúc ovšem, že ide o požiadavok zakladajúci sa na verejnoprávnom podklade, vždy treba rozumieť katolíkov samých, resp. spoločnosť veriacich a nikdy nie celé obyvateľstvo obce, totiž politickú obec ako právne organizovanú jednotku celého obyvateľstva obce.

Správnosť tu uvedeného stanoviska je podopretá aj nálezom najvyššieho správneho súdu v Prahe zo dňa 11. XII. 1935 číslo 20.107/35, Boh. 12200, ktorým v horejšom smysle v konkrétnom spore zaujaté právne stanovisko krajinského úradu bolo potvrdené a sťažnosť ako bezdovodná bola zamietnutá.

Tu uvedený právny názor nemožno však tak chápať, že by cirkev nikdy a za žiadnych okolností nemohla sa domáhať žiadneho plnenia od politickej obce. Z výšuvadeného výkladu plynie len to, že cirkev nemôže sa od politickej obce domáhať iba tých plnení, ktoré plnenia už svojím pôvodom a svojou povahou sú záväzkami - bremenami - verejnoprávnymi, plynúcimi z parochiálneho sväzku; avšak oprávnená je cirkev domáhať sa od politickej obce tých plnení, ktoré sa zakladajú na príklade na súkromnoprávnom podklade, ktorých právnym podkladom a či právnym titulom teda nie je sväzok parochiálny, ale ešte aj dnes platný súkromnoprávny titul, na príklad: smluva, dohoda, čara, darovanie, odkaz atď., ktoré právne tituly cirkve oprávňujú k tomu, aby sa na ich podklade domáhala svojich požiadavok aj od politických obcí ako od činiteľov, ktorí dľa uvedených právnych titulov k plneniu požadovaných dávok sú povinní.

Z tohoto dôvodu cirkev pri uplatňovaní svojich požiadavok voči pol. obci má takýto ešte aj dnes platný právny

titul nepochybne dokázať, totiž že jej požiadavka zakladá sa na takom právnom titule - ovšem súkromnoprávnom, - ktorý zákonitým článkom XXVI. 1790 nebol zrušený a nemôže sa cirkev v tomto ohľade dovoľávať jedine kanonickej vizitácie, resp. v nej uvedeného púheho záznamu čo právneho podkladu jednak preto, lebo jedna časť týchto kanonických vizitácií vznikla ešte pred rokom 1790, teda v dobe takého právneho stavu, kedy na podklade verejnoprávnom celého obyvateľstva obce bez rozdielu vierovyznania bolo povinné k poskytovaniu požadovaných plnení, ktorý právny podklad však cit. zák. článkom XXVI. 1790 bol zrušený a preto listín týchto, resp. v nich uvedeného verejnoprávneho titulu, ktorý zák. čl. XXVI. 1790 bol zrušený, nemôže sa viacej cirkev dovoľávať; nemôže sa však cirkev dovoľávať ani kan. vizitácií vzniklých po roku 1790, keďže v nich uvedené záznaky, týkajúce sa označenia zaviazanosti povinných právnych subjektov, predpokládajúc ovšem, že nie je z nich patrný platný právny titul súkromnoprávny, protivia sa ustanoveniam zák. čl. XXVI. 1790 a menovite ustanoveniam bodu 6. cit. zák. článku, ktorý tieto plnenia voči inovercom resp. osobám, nepatriacim do sväzku parochiálneho zrušuje a v tomto ohľade vylučuje aj vznik takých smlúv, ktoré by sa tomuto ustanoveniu protivily, resp. aby inoverci pri kúpe pozemkov nachodiacich sa v rukách katolíkov smluvou sa zaviazali k znášaniu ložného pre r. k. duchovného a na tomto podklade aby boli donucovaní k týmto plneniam čo plneniam vecným, viaznucim na pozemkoch.

Teda požiadavky, ktorých sa cirkev voči inovercom a pol. obciam domáha, za žiadných okolností nemôžu byť uplatňované z titulu verejnoprávneho čo verejnoprávne bremená, ale môže sa ich domáhať jedine z titulu súkromnoprávneho čo súkromnoprávnej požiadavky a to len cestou súdnou, lebo cestou administratívnou môžu byť vymáhané len verejnoprávne požiadavky, akých cirkev môže nadobudnúť len voči svojim členom a nikdy nie aj voči príslušníkom inej konfesie.

Najčastejšou takouto právnu požiadavkou, ktorú cirkev na základe kanonickej vizitácie voči politickej obci uplatňuje býva požiadavka palivového dreva, resp. jeho dovozu pre r. k. farára, resp. pre organistu — učiteľa.

Už vyše bolo spomenuto, že v §-e 12. cisárskeho patentu zo dňa 2. marca 1853 sa stanoví, že duchovným a učiteľom, ktorým podľa zákonov urbárskych drevo prináleží (rozumej od zemepána), má sa tiež časť lesa vylúčiť pre duchovného a učiteľa a to pre duchovného kompetencia celej

urbárskej usedlosti a pre učiteľa pol urbárskej usedlosti.

Takto vylúčená časť lesa podľa §-u 13. cit. patentu má byť pokladaná za les obecný, v ktorom sa má hospodáriť podľa predpisov v tomto ohľade už vydaných, alebo ktoré v tomto ohľade v budúcnosti budú vydané.

Podľa 2. odstavca tohoto §-u do lesa obecného majú sa pojmúť aj tie časti lesa, ktoré boli pre duchovného a pre učiteľa vylúčené a obec je povinná drevo duchovnému a učiteľovi náležite dodávať.

Z týchto ustanovení ide zreteľne na javo, že obec politická len tam, resp. len vtedy je povinná palivové drevo dodávať r. k. duchovnému a učiteľovi, keď pri prevádzaní komasácie, resp. pri urbáriálnych pokonávkach učinjených pred príslušnými súdmi, pre duchovného a učiteľa vykrojených častí lesa byly pojaté do obecného lesa, z ktorého sa duchovnému má dostať množstvo dreva zodpovedajúce jednej urbárskej usedlosti, keďže učiteľovi množstvo dreva, zodpovedajúce polovici urbárskej usedlosti.

Tam teda, kde pôvodne vykrojené časti lesa pre duchovného a pre učiteľa neboly pojaté do obecného lesa, kde teda ohľadne spravovania týchto častí lesa nedošlo k dohode a kde tieto časti lesa zostaly vo správe resp. v užitbe duchovného a učiteľa, tam duchovný a učiteľ nemôže sa domáhať dodávania dreva aj od politickej obce len z toho dôvodu, že je to zaznačené v kan. vizitácii, lebo — ako vyššie uvedeno - dodávanie dreva pre uvedených cirkevných funkcionárov nikdy nebolo povinnosťou veriacich občanov, resp. obce, ale to bola vždy povinnosť zemepána, teda povinnosť vyplývajúca z jeho zemepánskeho postavenia, zakladajúca sa na urbárskych predpisoch, v smysle ktorých kompetenciu dreva práve tak bol povinný poskytnúť duchovnému a učiteľovi, ako ju poskytnúť musel aj ostatným svojim poddaným (sessionalistom, zeliarom) podľa poddanských usedlostí (sessií), ovšem s tým rozdielom, že spracovanie a dovoz tohoto dreva ukladalo sa veriacim.

Z tohoto dôvodu teda pokračujúca vrchnosť v sporoch, v ktorých duchovný a učiteľ domáhajú sa palivového dreva od politickej obce, má v prvom rade skúmať, či v smysle cit. cisárskeho patentu bol žiadateľom les vykrojený a či tento les bol pojatý do lesa obecného, resp. k akej súdnej úprave (pokonávke) došlo medzi žiadateľmi a politickou obcou v otázke dodávania dreva a len v druhom rade môže prichodiť v úvahu kanonická vizitácia, ktorá túto úpravu prípadne (pokonávku) len zaznamenáva, ale sama záväzok sám neutvára,

resp. sama nie je tým právnym podkladom, ktorý by bol spôsobilý politickej obci takýto záväzok uložiť.

Teda ako už uvedené, duchovný a organista — učiteľ dávky dreva označeného v kan. vizitácii len vtedy sa môže s úspechom domáhať na pol. obci, keď kompetencia dreva pre duchovného a org. učiteľa po prevedení komasácie nebola vylúčená z obecného lesa, totiž ani duchovnému ani organistovi-učiteľovi nebola vydelená časť lesa, ale ich kompetencia bola pojatá do spoločného lesa obecného.

D) VYMÁHANIE CIRKEVNÝCH DÁVOK.

Dotyčný duchovný, resp. cirkev nárokované dávky a iné naturálne plnenia ako bremená verejnoprávne má si vymáhať cestou politických úradov, ktorými na prvom stupni sú príslušné okresné úrady a na druhom stupni krajinský úrad v Bratislave.

V žiadosti tejto dotyčný duchovný presne má označiť nárokovanú požiadavku a jej rozsah; ďalej má označiť právny podklad požiadovanej požiadavky, totiž má uviesť všetky tie listinné doklady, o ktoré svoj právny nárok opiera a konečne presne má označiť povinný právny subjekt, totiž činiteľa, od ktorého sa požadovaných dávok domáha.

Príslušný okresný úrad na základe takto doloženej žiadosti (podania) zavedie administratívne pokračovanie a po jeho skončení vynesie inštančné rozhodnutie (výmer), ktoré keď sa stane právoplatným bude tvoriť exekučný titul, na základe ktorého môže byť exekučné vymáhanie požadovaného plnenia prevedené, totiž môže sa pristúpiť k exekúcii.

Z tohoto dôvodu teda pokračujúci okresný úrad na púhe dožiadanie žalujúcej strany nemôže exekučné vymáhanie požadovaného plnenia prevádzať, resp. nemôže exekúciu nariadiť bez toho, že by predtým nebol v tejto veci inštančne rozhodoval.

Taktiež okresný úrad za exekučný titul nemôže považovať ani duchovným, resp. cirkvou predložený výťah z kan. vizitácie, resp. výkaz dávok požadovaných od veriacich resp. od osôb v ňom vykázaných, pretože z povahy veci plynie, že len ten výrok úradný môže tvoriť exekučný titul, teda nezbytný základ pre povolenie administratívnej exekúcie k vydobytiu požadovaných dávok, ktorý bol vydaný po prevedení pokračovania, v ktorom zainteresované osoby mali možnosť vystupovať ako procesné strany. (Vid' nález najv. spr. súdu zo dňa 10. XI. 1922 čís. 16.061 Boh. 1637).

Jestli teda pokračujúci okresný úrad na púhe dožiadanie duchovného resp. cirkve exekúciu nariadi, teda bez toho, že by prv zistil exekučný titul, toto jeho opatrenie odporuje síce zákonitým predpisom vzťahujúcim sa na exekučné pokračovanie, avšak nemôže byť už napadnuté odvolaním, pretože v exekučnom pokračovaní v smysle §-u 126. vl. n. čís. 8/1928 Sb. z. a n. zásadne nie je prípustné odvolanie, vyjmúc prípadov v tomto §-e taxatívne uvedených a nemôžu

byť proti nemu podané ani námietky, pretože v smysle §-u 96. cit. vl. nar. námietky môžu byť podané len proti platobným príkazom, totiž v tom štádiu exekučného pokračovania, ktoré sa vedie pred vlastným exekučným pokračovaním. (Exekúcia v užšom smysle slova).

Proti takýmto nezákonným opatreniam okresných úradov je prípustná iba sťažnosť na najv. spr. súd, resp. má sa postupovať podľa právnych zásad uvedených v §-e 83. cit. vl. nar., kde sa jedná o právo úradu rušiť alebo zmeniť právoplatné rozhodnutia z úradnej moci.

Na základe uvedených pokračujúci okresný úrad len po zistení exekučného titulu môže pristúpiť k zavedeniu exekučného pokračovania, resp. má nariadiť exekúciu, proti ktorému opatreniu exekút už nie je oprávnený podávať odvolanie a takéto odvolanie úrad bez ďalšieho skúmania ako neprípustné má zamietnuť s poukazom na ustanovenie §-u 78. vl. nar. č. 8|6928 Sb. z. a n.

VIII. ČASŤ.

KANONICKÉ VIZITÁCIE.

Tak v patrotnátnych sporoch, ako aj v sporoch o vymáhania ložného a iných cirkevných dávok dôležitú úlohu hrajú kanonické vizitácie, ktoré listiny na základe dosavádnej praxe boli pokladané za nezmeniteľné a každočasne platné dvojstranné smluvy, teda za platný právny titul a tým zrejme nadobudnuly aj rozhodujúceho významu pri rozhodovaní sporov tohoto druhu.

Lenže listiny tieto nie sú smluvami, resp. listiny tieto samy o sebe netvorí platný právny titul dostatočný k tomu, aby na ich podklade mohli byť vyšúvedené spory vyriešené, poťažne aby na ich podklade mohli byť žalované strany zaviazané k požadovaným plneniam.

Listiny tieto v skutočnosti sú len sprievodnými prostriedkami, verejnými listinami, vyhotovenými podľa právnych predpisov platných v dobe ich vzniku a to o okolnostiach, týkajúcich sa jednotlivých cirkevných obročí, ktoré zistil vizitátor za súčinnosti všetkých účastníkov. Teda nie sú právnymi normami, poťažne samy o sebe netvorí platný právny titul, na základe ktorého mohol by byť vyskytnuvší sa spor vyriešený, ale sú len púhymi listinami spôsobilými k tomu, aby na ich podklade mohol byť zistený platný právny titul, na základe ktorého v listine tejto označené povinné právne subjekty mohli by byť zaviazané k požadovaným plneniam taktiež v tejto listine uvedenými.

Že je tomu tak, dôkazom toho je vznik týchto listín a historický vývoj vizitácií.

Prvé vizitácie konaly sa už v dobe apoštolskej a prvými vizitátormi boli sami apoštolovia, ktorí počas konania svojej apoštolskej činnosti neopomenuli navštíviť aj tie cirkevné obce, ktoré predtým boli už založili, zrejme s tým úmyslom, aby na sa tvári miesta presvedčili o ich hmotných a náboženských pomeroch; teda aby na mieste samom zariadili všetko to, čo k rozkvetu a posilneniu náboženského života bolo potrebné, tým ovšem bolo potrebné zistiť aj dôchodky jednotlivých cirkví.

V dobe pozdejšej tieto vizitácie boli vykonávané biskupmi, resp. nimi delegovanými archidiakonmi, ktorý zvyk sa udržoval až do posledných dob. Ich vydržiavanie stáva sa dôležitým v dobe reformácie, kedy záujem katolíckej cirk-

ve to v stupňovanej miere vyžadoval, lebo evanjelíci s odvolávaním sa na ustanovenia zák. čl. XI. a XII. z roku 1647, odopierali prispievať k potrebám cirkve katolíckej a tým niektoré cirkevné obročia octly sa bez hmotných prostriedkov potrebných k ich udržovaniu.

Lenže v dobe tejto prevádzanie vizitácií potkáva sa už s veľkými ťažkosťami, nakoľko tak evanjelícki zemepáni ako aj ich poddaní snažia sa tieto vizitácie všemožne prekaziť a preto bolo potrebné, aby už aj v záujme osobnej ochrany vizitátorov boli prevádzané za pomoci vrchností, z čoho sa časom vyvinula prax, že pri vizitáciách pravidelne bol prítomný aj zástupca svetskej vrchnosti, čomu nasvedčuje jeho podpis a úradná pečať.

Teda prítomnosť vrchnosti pri vizitáciách v dobe reformácie bola potrebná k osobnej ochrane vizitátora a len pozdejšie prítomnosť vrchnosti je chápaná ako „testimonium legale“ na dôkaz toho, že do týchto zápisníc boli vizitátorom pojaté len pravdivé údaje a dáta, týkajúce sa hmotných pomerov cirkevných obročí.

Vizitácie prevádzaly sa pravidelne z príležitosti výročitých sviatkov a to nasledovným spôsobom:

Vizitátorom boli dané inštrukcie vo forme otázok, ktoré mali zodpovedať a ohľadom ktorých mali zadovážiť potrebné dáta a materiál; menovite zisťovanie dát, týkajúcich sa cirkevného majetku a dôchodkov tvorilo úlohu vizitátorov, ktorí, aby im sverenej úlohe mohli presne vyhovieť, v prítomnosti všetkých zainteresovaných činiteľov zisťovali skutočný stav miestnych cirkví resp. cirkevných obročí, totiž zisťovali platné práva cirkví s hľadiska v tejto dobe platného štátneho práva tak voči zemepánovi ako aj voči jeho poddaným, na ktorých v dobe tejto ešte sa hľadelo ako na príslušníkov r. k. cirkve bez ohľadu na ich skutočnú vierovyznanie.

Lenže pri tomto zisťovaní hmotných pomerov cirkevných obročí vizitátori pravidelne neuviedli resp. nezaznačili v týchto listinách aj právny podklad, resp. právny titul, na základe ktorého záväzky zemepána a jeho poddaných boli ustálené, resp. na základe ktorého boli povinní k poskytovaniu plnení v týchto listinách uvedených resp. zaznačených.

Z uvedených ide zreteľne na javo, že vizitátori pri vizitáciách resp. pri zisťovaní dôchodkov miestnych cirkví nedohodovali sa so zemepánmi a ich poddanými, neuzavierali s nimi smluvy, ale jednoducho zaznamenali v nich len skutočný stav miestnych cirkví, ktorý pri tejto príležitosti zistili. Z tohoto dôvodu nimi vyhotovené zápisnice o prevedení vi-

zitácií nemožno považovať za smluvy, ale treba hľadať na ne ako na sprievodný prostriedok, slúžiaci k zisteniu právneho podkladu a či právneho titulu potrebného k ustáleniu zaviazanosti povinných činiteľov v tejto zápisnici označených.

Že listiny tieto nie sú smluvami, dosvedčujú to aj samy okolnosti, za ktorých ony vznikly a ktoré vylučujú akúkoľvek možnosť vzniku dvojstranných smlúv. Podľa týchto okolností zemepáni a ich poddaní v obciach evanjelických s odvolaním sa na ustanovenia zák. čl. XI. a XII. z r. 1646 nielen že nedali svoj súhlas k uzavretiu takýchto smlúv, ba snažili sa znemožniť prevedenie vizitácií tým, že odopreli sa ich zúčastniť, nepodpísali ich ani zemepáni ani zástupcovia poddaných čo veriacich, v ktorých prípadoch vôbec nemôže byť reči o smluvách, keďže nie sú tu splnené podmienky potrebné k vzniku smlúv, ktoré vždy predpokladajú „consensus“ resp. dobrovoľný súhlas.

Avšak listinám týmto ani vtedy nemožno privlastňovať právnu povahu dvojstranných smlúv, i keď vizitácií súčasťnil sa sám zemepán resp. zástupca veriacich a keď túto zápisnicu o prevedení vizitácie aj vlastnoručne podpísal zemepán, (keď bol katolíkom, pravidelne bol aj patrónom) ani v takýchto prípadoch sa nedohodoval s vizitátorom ohľadne jeho záväzkov voči miestnemu cirkevnému obročiu, ale svojou prítomnosťou resp. svojim podpisom uznáva iba správnosť skutočného stavu vizitátorom zisteného, ovšem z hľadiska v tejto dobe platného právneho stavu štátneho. Teda zemepán (patrón) svojim podpisom uznáva iba správnosť svojich záväzkov, ktoré má plniť voči cirkevnému obročiu podľa platných štátnych predpisov a to jednak v postavení zemepána, jednak však v postavení patróna.

Konečne listinám takýmto nemožno privlastňovať právnu povahu dvojstranných smlúv už aj preto, lebo ani ich forma nenasvedčuje tomu, keďže vizitátor obsah týchto listín samostatne zistil, uvádza ho v týchto listinách v svojom mene, v istej slávnostnej forme, ktorý sám za správny a vierohodný vyhlási bez vyžiadania súhlasu patróna-zemepána resp. veriacich ako druhej povinnej smluvnej strany.

Nachodia sa však aj také kanonické vizitácie, v ktorých čo právny titul zaviazanosti je zaznačená dohoda a či smluva, ktorú cirkev svojho času s povinným subjektom uzavrela. Avšak ani v takýchto prípadoch zápisnice o prevedení vizitácií nestávajú sa smluvami — contractusmi, ale sú len verejnými listinami, zaznamenávajúcimi súkromnoprávny titul vizitátorom zistenej cirkevnej požiadavky, ktoré tým spôsobilými sa stávajú k tomu, aby cirkev na základe tohoto plat-

ného súkromnoprávneho titulu v takýchto listinách uvedeneho mohla sa domôcť v tejto listine uvedeneho a nárokového plnenia.

Ovšem cirkev takýchto plnení, plynúcich resp. zakladajúcich sa na dohodách a smluvách, vzhľadom na tú okolnosť, že v skutočnosti ide v nich o vymáhanie spornej požiadavky zakladajúcej sa na titule súkromnoprávnom resp. na právnom podklade súkromnoprávnom môže sa domáhať iba cestou súdnou a preto administratívne vrchnosti v nedostatku vecnej príslušnosti majú takéto žaloby zamietnuť s poukazom na to, že ich vybavenie spadá do kompetencie súdov.

Právny titul cirkvou požadovaných plnení možno spatrovať pravidelne v tak zvanom „úzuse“, ktorý sa vyvinul na základe štátneho práva, resp. na základe rôznych kráľovských nariadení, ktoré nariadenia uvedené dávky a plnenia výslovne ukladajú tak zemepánom (patrónom) ako aj veriacim, resp. do roku 1740 každému obyvateľovi obce.

Lenže tento právny stav, na základe ktorého sa tento „úzus“ vyvinul a ktorý je zaznamenaný v kan. vizitáciách, voči inovercom - nekatolíkom doznal zmeny zákonodárstvom v roku 1790—1791, kedy inoverci boli vyňatí z parochiálneho sväzku cirkve katolíckej a tým zrejme zanikly aj všetky ich záväzky zakladajúce sa na uvedenom úzuse, resp. na rôznych štátno-vrchnostenských nariadeniach. Jedným slovom zanikly všetky tie niekdajšie záväzky, ktoré plnili na podklade štátneho práva, ako záväzky plynúce z parochiálneho sväzku.

Preto treba zastávať právny názor, že týmto právnym titulom bol tu j e d n a k starodávny „úzus“ vzniklý na základe štátnych zákonov z doby prvých uhorských kráľov, ktoré zákony túto povinnosť veriacim výslovne za povinnosť ukladajú, jednak však v dôsledku zmeny náboženských pomerov v dobe tejto vydané novšie kráľovské nariadenia, ktoré dotáciu cirkevných obročí zodpovedne zmeneným hospodárskym a náboženským pomerom upravujú, ktoré však v dôsledku zákonodárstva z roku 1790/1, pokiaľ sa týče evanjelikov, doznaly zmeny a preto aj tieto záznamy kanonických vizitácií treba posudzovať z hľadiska príslušných ustanovení zák. čl. XXVI. 1890.

Z uvedených je zrejme, že r. k. cirkev od nekatolíkov nemôže sa právom domáhať takých plnení, ktoré sa zakladajú na verejnoprávnom podklade, resp. tých plnení v kanonických vizitáciách uvedených, ktorých právnym podkladom je „úzus“, totiž titul verejnoprávny, vyvinuvší sa na základe štátneho práva, lebo tento právny stav zákonodárstvom z r.

1790/1 doznal zmeny, resp. bol zrušený voči inovercom a preto inoverci z titulu verejnoprávneho nemôžu byť viacej donucovaní k plneniam v týchto listinách uvedených.

Cirkev katolícka od nekatolíkov s úspechom môže sa domáhať len tých plnení v kan. vizitáciách uvedených, ktoré sa zakladajú na súkromnoprávnom podklade, za právny podklad ktorých teda listiny tieto označujú dohodu, zmenu, darovanie, legát atď., totiž tituly súkromnoprávne, ktoré ani z. čl. XXVI. 1790, ani zákonom zo dňa 23. IV. 1924 číslo 96/1925 Sb. z. a n. neboly tangované.

Správnosť tu uvedeného stanoviska do istej miery je potvrdená aj judikatúrou nášho najvyššieho správneho súdu a menovite nálezmi zo dňa 9. III. 1921 číslo 2108/21 a zo dňa 15. XII. 1931 číslo 17.908/31, v ktorých bolo vyslovené, že „vizitácia pravidelne obmedzuje sa len na púhe zistenie skutočného stavu, neupravuje sama pomerov, o ktoré ide a sleduje výlučne cieľ vyšetriť, pokiaľ možno spoľahlive a presne za súčinnosti všetkých účastníkov skutočný stav, aby zistenie to mohlo slúžiť za základ pre posúdenie pomeru ktorého sa týka“.

Z citovaných nálezov je zrejme, že každá kanonická vizitácia má byť zvlášť posúdená, totiž v každom jednotlivom prípade má byť zistené, či kanonická vizitácia, na základe ktorej žiadateľ domáha sa svojej požiadavky, je dokumentom o uzavretí smlúvy alebo len protokolom o zistení skutočného stavu platného v dobe prevedenia vizitácie, čo však dokázať je vecou a povinnosťou žiadateľa, ktorý sa domáha plnení v nej uvedených.

Takéto konštatovanie má veľký význam pri ustálení právneho titulu, lebo keď kanonická vizitácia je dokumentom o úmluve, resp. o vzniku a jestvovaní iného súkromnoprávneho podkladu, vtedy potrebný právny titul bude tvoriť ona sama ako verejná listina, obsahujúca a zaznamenávajúca takýto platný titul súkromnoprávny; keď ale kanonická vizitácia nie je takýmto dokumentom, ale je len sprievodným prostriedkom, verejnou listinou, vyhotovenou o okolnostiach zistených cirkevným úradom podľa vtedy platného verejného práva, vtedy právny titul treba spatrovať v „úzuse“, vyvinuvšom sa na základe verejného práva, platnosť ktorého práve preto treba posudzovať s hľadiska platnosti právnych noriem a či verejného práva štátneho, na základe ktorého tento úzus vznikol a ktorým platnosť jeho je podmienená.

V akej miere teda v tomto ohľade vydané právne normy doznaly zmeny, v takej miere musel doznať zmeny aj na

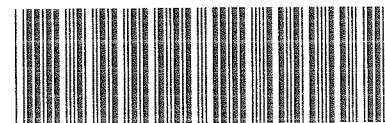
ich podklade vyvinuvší sa úzus. Totiž keď úzus ako verejnoprávny titul pozdejšie vydanou verejnoprávnou normou - zákonom - bol pozmenený v tom smysle, že naproti dosavadnému stavu nekatolíci boli oslobodení od akýchkoľvek plnení voči r. k. cirkvi, preto dosavadný úzus nemôže viacej tvoriť platný právny titul voči inovercom, teda pokiaľ sa týče inovercov bol pozmenený resp. bol zrušený.

Obsah.

	Strana
Predmluva	3
I. Historický vývin patronátu	5
II. Obsah patronátu	26
1. Práva patronátne	26
a) čestné práva	26
b) výnosné práva	28
c) výkon práva prezentačného v mestách	30
2. Patronátne bremená	37
III. Druhy patronátu	40
1. Patronát verejných základín	42
2. Erárny patronát	48
3. Mestský patronát	52
4. Školský patronát	54
IV. Znášanie patronátnych bremien pri dobrovoľnom rozpredaju a či parcelovaní patronátneho majetku	62
V. Znášanie patronátnych bremien následkom vnútreného rozparcelovania veľkostatkov	69
a) Postup pri oceňovaní patronátnych bremien	76
VI. Kompetencia v sporoch patronátnych	78
VII. Ložné (lektiky)	84
1. Vývin a právna povaha ložného	84
2. Právna judikatúra	91
a) Kompetenčné spory	91
b) Spory týkajúce sa legitímácie stránok	93
c) Spory, v ktorých sa cirkev domáha ložného od pol. obcí	95
d) Vymáhanie cirkevných dávok	101
VIII. Kanonické vizitácie	103

REV15

ÚK PrF MU Brno

3129S03656